

INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES

September 2021 • Volume 5 • Issue 2

ISSN 2602-3288

International Journal of Social and Humanities Sciences is an internationally refereed academic journal. Was published twice in 2017 and 2018. Since 2019, the number of publications has been increased to three.

INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES

International refereed academic journal was published twice in 2017 and 2018. Since 2019, the number of publications has been increased to three.

Uluslararası hakemli akademik dergi ve 2017, 2018 yıllarında iki kez yayınlanmış olup 2019 yılından itibaren yayın sayısı üçe çıkarılmıştır.

September 2021 ♦ Volume 5 ♦ Issue 2

Eylül 2021 ♦ Cilt 5 ♦ Sayı 2

dergipark.gov.tr/ijshs

ijshs.iarsp.org

All right reserved © Her hakkı saklıdır

The rights of all the papers accepted for publication belong to the International journal of social and humanities sciences.

Yayımlanacak makalelerin tüm yayın hakları International journal of social and humanities sciences'e aittir.

The responsibility of the manuscripts belong to the authors. International journal of social and humanities sciences and the editors are not responsible for the manuscripts.

Dergide yayımlanan makalelerin tüm sorumluluğu yazarlara ait olup, bu konuda International journal of social and humanities sciences ve editörler sorumlu tutulamazlar.

The articles published in the journal can be cited by giving proper reference.

Dergide yayımlanan makalelerden kaynak gösterilerek aktarma ve alıntı yapılabilir.

KURUCU / FOUNDER

Tuncay AYDEMİR

BAŞ EDITÖR / EDITOR IN CHIEF

Asst. Prof. Dr. Leyla AYDEMİR / Karadeniz Technical University

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

(Listed by title and alphabetical order / Unvan ve alfabetik sıraya göre listelenmiştir)

- Prof. Dr. A. Mevhibe COŞAR / Karadeniz Technical University
Prof. Dr. Ahmet INAM / Middle East Technical University
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY / Uludağ University
Prof. Dr. Andreas HEINZ / Humboldt University Berlin
Prof. Dr. Antonia DARDER / Loyola Marymount University
Prof. Dr. Atilla AKBABA / İzmir Kâtip Çelebi University
Prof. Dr. Aylâ NEUSEL / University of Kassel
Prof. Dr. Boike REHBEIN / Humboldt University Berlin
Prof. Dr. Claudia BRUNS / Humboldt University Berlin
Prof. Dr. David ANG / Auburn University Montgomery
Prof. Dr. Diane SUNAR / Istanbul Bilgi University
Prof. Dr. Dinçay KÖKSAL / Çanakkale Onsekiz Mart University
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL / Kırıkkale University
Prof. Dr. Ercan S. TÜRK / University of South Carolina
Prof. Dr. Erol YILDIZ / University Innsbruck
Prof. Dr. Fadıl HOCA / International Vision University
Prof. Dr. Gökce YURDAKUL / Humboldt University Berlin
Prof. Dr. Harun GÜMRÜKÇÜ / Akdeniz University
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ / Karadeniz Technical University
Prof. Dr. İsmail DOĞAN / Ankara University
Prof. Dr. Kamuran REÇBER / Uludağ University
Prof. Dr. Kerim EDİNSEL / 19 Mayıs University
Prof. Dr. Klaus SCHLICHTE / University of Bremen
Prof. Dr. Lokman ÇİLİNGİR / 19 Mayıs University
Prof. Dr. Mehmet Akif ERDOĞRU / Ege University
Prof. Dr. Meltem KULAÇATAN / University of Zürich
Prof. Dr. Mustafa GENCER / Abant İzzet Baysal University
Prof. Dr. Öner DEMİREL / Kırıkkale University
Prof. Dr. Özcan DEMİREL / Hacettepe University
Prof. Dr. Peter HEINE / Humboldt University Berlin
Prof. Dr. Sami KARADENİZ / Başkent University
Prof. Dr. Serpil SANCAR / Ankara University
Prof. Dr. Sevil ATASOY / Üsküdar University

Prof. Dr. Sibel KALAYCIOĞLU / Middle East Technical University
Prof. Dr. Tayyar ARI / Uludağ University
Prof. Dr. Temel ÖZTÜRK / Karadeniz Technical University
Prof. Dr. Ute PFLÜCKE / University of Applied Sciences Zittau/Görlitz
Prof. Dr. Ülkü ELİUZ / Karadeniz Technical University
Prof. Dr. Veysel BOZKURT / İstanbul University
Prof. Dr. Werner GRONAU / University of Applied Sciences Stralsund
Prof. Dr. Yasemin KARAKAŞOĞLU / University of Bremen
Prof. Dr. Yıldız ECEVİT / Middle East Technical University
Prof. Dr. Yusuf Ş. HAKYEMEZ / Karadeniz Technical University
Dr. Melitta WALIGORA / Humboldt University Berlin
Dr. Ulrike HAMANN / Humboldt University Berlin
Dr. Zafer AKINCI

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

(Listed by title and alphabetical order / Unvan ve alfabetik sıraya göre listelenmiştir)

Prof. Dr. Abdulkadir GÜL / Erzincan University
Prof. Dr. Abdullah ÇOLAK / Hitit University
Prof. Dr. Abdullah KORKMAZ / İnönü University
Prof. Dr. Adnan ÇELİK / Selçuk University
Prof. Dr. Ahmet Ali BAYHAN / Ordu University
Prof. Dr. Ali ÇELİK / Karadeniz Technical University
Prof. Dr. Ali Murat VURAL / İstanbul University
Prof. Dr. Arzdar KİRACI / Siirt University
Prof. Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN / Hacettepe University
Prof. Dr. Aylin NAZLI / Ege University
Prof. Dr. Aysun ÖZKÖSE / Karabük University
Prof. Dr. Barış ÖZDAL / Uludağ University
Prof. Dr. Burçin HATİPOĞLU / Boğaziçi University
Prof. Dr. Çağlar ÖZEL / Cyprus International University
Prof. Dr. Gülay EKİCİ / Gazi University
Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE / Cumhuriyet University
Prof. Dr. Hakan ACAR / Kocaeli University
Prof. Dr. HAYATİ AKTAŞ / Karadeniz Technical University
Prof. Dr. Hikmet ASUTAY / Trakya University
Prof. Dr. Hikmet YAZICI / Karadeniz Technical University
Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU / 19 Mayıs University
Prof. Dr. İdil SAYIMER / Kocaeli University
Prof. Dr. İlknur AYDIN AVCI / 19 Mayıs University
Prof. Dr. İsmail A. ÖZÇELİK / Avrasya University
Prof. Dr. Kaya Tuncer ÇAĞLAYAN / 19 Mayıs University
Prof. Dr. Lee G. STREETMAN / Delaware State University
Prof. Dr. M. Asif YOLDAŞ / Avrasya University
Prof. Dr. Mehmet OKUR / Karadeniz Technical University
Prof. Dr. Mehmet YAVUZ / Karadeniz Technical University
Prof. Dr. Murat YILDIZ / Cumhuriyet University

Prof. Dr. Mustafa Çağatay OKUTAN / Karadeniz Technical University
Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR / Kafkas University
Prof. Dr. Nadir SUĞUR / Anadolu University
Prof. Dr. Nazife GÜNGÖR / Üsküdar University
Prof. Dr. Nesrin KALYONCU / Abant İzzet Baysal University
Prof. Dr. Nezahat ALTUNTAŞ / Karadeniz Technical University
Prof. Dr. Nilgün ÇELEBİ / Muğla Sıtkı Koçman University
Prof. Dr. Niyazi USTA / 19 Mayıs University
Prof. Dr. Orhan ÇOBAN / Selçuk University
Prof. Dr. Ömer ÇAHA / Yıldız Technical University
Prof. Dr. Rolf-Dieter HEPP / Freie University Berlin
Prof. Dr. Sema ETİKAN / Ahi Evran University
Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL / Süleyman Demirel University
Prof. Dr. Tahir AKGEMCİ / Selçuk University
Prof. Dr. Turgut Hacı ZEYREK / Karadeniz Technical University
Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT / Atatürk University
Assoc. Prof. Dr. A. Didem DANIŞ ŞENYÜZ / Galatasaray University
Assoc. Prof. Dr. A.Mecit CANATAK / Yüzüncü Yıl University
Assoc. Prof. Dr. Abdullah Şevki DUYMAZ / Süleyman Demirel University
Assoc. Prof. Dr. Abdurrahman KOLCU / Recep Tayyip Erdoğan University
Assoc. Prof. Dr. Abdülmecit NUREDİN / International Vision University
Assoc. Prof. Dr. Açalıya ALLMER / Dokuz Eylül University
Assoc. Prof. Dr. Ali ESGİN / İnönü University
Assoc. Prof. Dr. Ali Kürşat TURGUT / Akdeniz University
Assoc. Prof. Dr. Aliye Senem DEVİREN / Mustafa Kemal University
Assoc. Prof. Dr. Artun AVCI / Marmara University
Assoc. Prof. Dr. Arzuhan Burcu GÜLTEKİN / Ankara University
Assoc. Prof. Dr. Aycan ÇİÇEK SAĞLAM / Muğla Sıtkı Koçman University
Assoc. Prof. Dr. Ayşe Pelin ŞAHİN TEKİNALP / Hacettepe University
Assoc. Prof. Dr. Ayşe TAVUKÇUOĞLU / Middle East Technical University
Assoc. Prof. Dr. AYTEKİN ÇÖKELEZ / Istanbul Technical University
Assoc. Prof. Dr. Barış ERDEM / Kırgızistan Türkiye Manas University
Assoc. Prof. Dr. Bayram SEVİNÇ / Karadeniz Technical University
Assoc. Prof. Dr. Berrin FİLİZÖZ / Cumhuriyet University
Assoc. Prof. Dr. Bülent KARA / Ömer Halisdemir University
Assoc. Prof. Dr. Bülent YILMAZ / İnönü University
Assoc. Prof. Dr. Bünyamin AKDEMİR / İnönü University
Assoc. Prof. Dr. Duygu KIZILDAĞ / Afyon Kocatepe University
Assoc. Prof. Dr. Ebru TAYSI / Süleyman Demirel University
Assoc. Prof. Dr. Elif AKPINAR KÜLEKÇİ / Atatürk University
Assoc. Prof. Dr. Erdal AKSOY / Gazi University
Assoc. Prof. Dr. Erhan DURUKAN / Karadeniz Technical University
Assoc. Prof. Dr. Erkan Turan DEMİREL / Fırat University
Assoc. Prof. Dr. Ersan BAŞAR / Karadeniz Technical University
Assoc. Prof. Dr. Fariz AHMADOV / Azerbaijan State Economics University
Assoc. Prof. Dr. Figen Güner DİLEK / Gazi University
Assoc. Prof. Dr. Hatice DEMİRBAŞ / Gazi University
Assoc. Prof. Dr. Hatice KUMCAĞIZ / 19 Mayıs University
Assoc. Prof. Dr. Hülya ARSLAN EROL / Gaziantep University
Assoc. Prof. Dr. İbrahim ÇEŞMELİ / İstanbul University

Assoc. Prof. Dr. İlker İŞSEVER / İstanbul University
Assoc. Prof. Dr. İsmail Hakkı ERTEN / Hacettepe University
Assoc. Prof. Dr. Kezban ÇELİK / 19 Mayıs University
Assoc. Prof. Dr. Leyla ALPAGUT / Abant İzzet Baysal University
Assoc. Prof. Dr. Lilian Maria TONELLA TÜZÜN / Anadolu University
Assoc. Prof. Dr. M. Kevser BAŞ / Yıldırım Beyazıt University
Assoc. Prof. Dr. M. Yavuz ALPTEKİN / Karadeniz Technical University
Assoc. Prof. Dr. Mehmet KOYUNCU / Ege University
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Turgut BERBERCAN / Çankırı Karatekin University
Assoc. Prof. Dr. Mensur NUREDİN / International Vision University
Assoc. Prof. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER / Karadeniz Technical University
Assoc. Prof. Dr. Mustafa GÜNDÜZ / Yıldız Technical University
Assoc. Prof. Dr. Nalan KAZAZ / International Vision University
Assoc. Prof. Dr. Qadir BAYRAMLI / Azerbaijan State Economics University
Assoc. Prof. Dr. Sefa ÇETİN / Kastamonu University
Assoc. Prof. Dr. Selim EREN / 19 Mayıs University
Assoc. Prof. Dr. Semra PURKİS / Muğla Sıtkı Koçman University
Assoc. Prof. Dr. Semra TUNÇ / Selçuk University
Assoc. Prof. Dr. Serdar SAĞLAM / Gazi University
Assoc. Prof. Dr. Sibel KILIÇ / Marmara University
Assoc. Prof. Dr. Şerife GENİŞ / Adnan Menderes University
Assoc. Prof. Dr. Şirin DİLLİ / Giresun University
Assoc. Prof. Dr. Şükrü ASLAN / Mimar Sinan Fine Arts University
Assoc. Prof. Dr. Vehbi BAYHAN / İnönü University
Assoc. Prof. Dr. Volkan ALTINTAŞ / İzmir Kâtip Çelebi University
Assoc. Prof. Dr. Yelda Aydın TÜRK / Karadeniz Technical University
Assoc. Prof. Dr. Yüksel TOPALOĞLU / Trakya University
Asst. Prof. Dr. Kadir ÇAKIR / Çukurova University
Asst. Prof. Dr. Abdullah OĞRAK / Yüzüncü Yıl University
Asst. Prof. Dr. Abdurrahman ÇALIK / Yüzüncü Yıl University
Asst. Prof. Dr. Ali Barış KAPLAN / İstanbul Medipol University
Asst. Prof. Dr. Ali Haydar ALTUĞ / Artvin Çoruh University
Asst. Prof. Dr. Ali ÖZTÜRK / Bartın University
Asst. Prof. Dr. Alpay TIRIL / Sinop University
Asst. Prof. Dr. Aslı GÜNGÖR / İstanbul Arel University
Asst. Prof. Dr. Aslı ÖZTOPÇU / Maltepe University
Asst. Prof. Dr. Aslı Yılmaz UÇAR / Altınbaş University
Asst. Prof. Dr. Aybike SERTTAŞ ERTİKE / İstanbul Arel University
Asst. Prof. Dr. Aykut HALDAN / Trakya University
Asst. Prof. Dr. Aytuğ ARSLAN / İzmir Kâtip Çelebi University
Asst. Prof. Dr. Bekir ZENGİN / Cumhuriyet University
Asst. Prof. Dr. Birnaz ER / Dumlupınar University
Asst. Prof. Dr. Buket KORKUT RAPTİS / Muğla Sıtkı Koçman University
Asst. Prof. Dr. Burak DOĞU / İzmir University of Economics
Asst. Prof. Dr. Burak HERGÜNER / Avrasya University
Asst. Prof. Dr. Canan AKSOY / Karadeniz Technical University
Asst. Prof. Dr. Canser KARDAŞ / Muş Alparslan University
Asst. Prof. Dr. Cemal İNCE / Gaziosmanpaşa University
Asst. Prof. Dr. Ceren YEGEN / Muş Alparslan University
Asst. Prof. Dr. Çiğdem USTA / Karadeniz Technical University

Asst. Prof. Dr. Davut YİĞİTPAŞA / 19 Mayıs University
Asst. Prof. Dr. Demet TÜZÜNKAN / Woosong University
Asst. Prof. Dr. Derya DERİN PAŞAOĞLU / Karadeniz Technical University
Asst. Prof. Dr. Dilek ÇETİNDAS / Erzurum Technical University
Asst. Prof. Dr. Dilek SÜREKÇİ YAMAÇLI / Nuh Naci Yazgan University
Asst. Prof. Dr. Elif DEMİREL / Kırıkkale University
Asst. Prof. Dr. Emin Baki ADAŞ / Adnan Menderes University
Asst. Prof. Dr. Emine DAĞTEKİN EKİNCİ / Dicle University
Asst. Prof. Dr. Emine Funda SERİN / 19 Mayıs University
Asst. Prof. Dr. Emrah ÖZSOY / Sakarya University
Asst. Prof. Dr. Erol KALKAN / Avrasya University
Asst. Prof. Dr. Ertan DÜZGÜNEŞ / Karadeniz Technical University
Asst. Prof. Dr. Esra IŞIK / Dumlupınar University
Asst. Prof. Dr. Eyüp ÖZTÜRK / Karadeniz Technical University
Asst. Prof. Dr. Fahrünnisa BİLECİK / Bartın University
Asst. Prof. Dr. Fatih KAHRAMAN / Karamanoğlu Mehmetbey University
Asst. Prof. Dr. Fatih TOPALOĞLU / Karadeniz Technical University
Asst. Prof. Dr. Fatma Fehime AYDIN / Yüzüncü Yıl University
Asst. Prof. Dr. Fatma Gaye GÖKALP YILMAZ / Mehmet Akif Ersoy University
Asst. Prof. Dr. Feyza Ceyhan ÇOŞTU / Hitit University
Asst. Prof. Dr. Feyza TOKAT / Pamukkale University
Asst. Prof. Dr. Füsun YILDIZBAŞ / İstanbul Arel University
Asst. Prof. Dr. Gökhan ABA / Bandırma Onyedi Eylül University
Asst. Prof. Dr. Gül Esra COŞKUN / Üsküdar University
Asst. Prof. Dr. Gülten GÜLTEPE / Atatürk University
Asst. Prof. Dr. Hatice TOKSÖZ / Süleyman Demirel University
Asst. Prof. Dr. Hatice Zekavet KABASAKAL / Dokuz Eylül University
Asst. Prof. Dr. Hilal Tuğba ÖRMECİOĞLU / Akdeniz University
Asst. Prof. Dr. Hülya Çalışkan AKGÜL / Karadeniz Technical University
Asst. Prof. Dr. Hüsnü AYDENİZ / Atatürk University
Asst. Prof. Dr. İbrahim BOZKURT / Mersin University
Asst. Prof. Dr. İdris YÜCEL / Hacettepe University
Asst. Prof. Dr. Jülide ERDİNÇ / Haliç University
Asst. Prof. Dr. Levent KALYON / Avrasya University
Asst. Prof. Dr. Leyla AYDEMİR / Karadeniz Technical University
Asst. Prof. Dr. Mehmet Levent ERDAŞ / Akdeniz University
Asst. Prof. Dr. Mevlüde ZENGİN / Cumhuriyet University
Asst. Prof. Dr. Muhammed SAMANCI / Bozok University
Asst. Prof. Dr. Muharrem HAFIZ / İstanbul University
Asst. Prof. Dr. Mukaddes ÖRS / Akdeniz University
Asst. Prof. Dr. Murat ELMALI / İstanbul University
Asst. Prof. Dr. Mustafa METE / İstanbul Aydın University
Asst. Prof. Dr. Muzaffer UZUN / Karadeniz Technical University
Asst. Prof. Dr. Nehir VAROL / Ankara University
Asst. Prof. Dr. Niyazi GÜMÜŞ / Kastamonu University
Asst. Prof. Dr. Nurhodja AKBULAEV / Azerbaijan State Economics University
Asst. Prof. Dr. Nuri AVŞARLIGİL / Akdeniz University
Asst. Prof. Dr. Olga UNTİLA KAPLAN / İstanbul Medipol University
Asst. Prof. Dr. Osman SİRKECİ / Giresun University
Asst. Prof. Dr. Pınar KARAMAN / Sinop University

Asst. Prof. Dr. Pınar ŞAHİN / Doğuş University
Asst. Prof. Dr. Salih BİRİNCİ / Atatürk University
Asst. Prof. Dr. Salih SALBACAK / Fatih Sultan Mehmet University
Asst. Prof. Dr. Savaş TAŞ / Karadeniz Technical University
Asst. Prof. Dr. Sema ÇETİN BAYCANLAR / Çukurova University
Asst. Prof. Dr. Semih Serkant AKTUĞ / Siirt University
Asst. Prof. Dr. Semin KAZAZOĞLU / Yıldız Technical University
Asst. Prof. Dr. Serdal FİDAN / Karadeniz Technical University
Asst. Prof. Dr. Serkan DEMİREL / Karadeniz Technical University
Asst. Prof. Dr. Seval Ünlü GÖK / Beykoz University
Asst. Prof. Dr. Sevim HACIOĞLU / Kırklareli University
Asst. Prof. Dr. Sibel YILDIZ KISACIK / Ömer Halisdemir University
Asst. Prof. Dr. Şerif BALDIRAN / Amasya University
Asst. Prof. Dr. Tahir BENLİ / Kastamonu University
Asst. Prof. Dr. Tolga BOZKURT / Ankara University
Asst. Prof. Dr. Tuncer YILMAZ / Karadeniz Technical University
Asst. Prof. Dr. Uğur ÖZCAN / Fatih Sultan Mehmet University
Asst. Prof. Dr. Yaprak ÖZEL / İstanbul Gelisim University
Asst. Prof. Dr. Yavuz BAYRAM / Karadeniz Technical University
Asst. Prof. Dr. Yeliz KINDAP TEPE / Cumhuriyet University
Asst. Prof. Dr. Yılmaz BÜKTEL / Trakya University
Asst. Prof. Dr. Zeliha TEKİN / Muş Alparslan University
Asst. Prof. Dr. Zerrin Funda ÜRÜK / İstanbul Gelisim University
Dr. Işıl Günseli KAÇAR / Middle East Technical University
Dr. Meryam SCHOULER-OCAK / Charite Berlin University
Dr. Neringa SLAVINSKAITE / Woosong University
Dr. Onur İNAL / University Hamburg
Dr. Selim KARYELİOĞLU / Karadeniz Technical University
Dr. Şahin EKBEROV / Azerbaijan State Economics University
Dr. Yasemin Tezgiden CAKCAK / Middle East Technical University

DİL EDİTÖRLERİ / LANGUAGE EDITORS

(Listed by alphabetical order / Alfabetik sıraya göre listelenmiştir)

Emrah NOYAN
Berna SAĞLAM
Cenk İŞLER
Fred GERART
Meral BİRİNCİ
Olaf HOFMANN
Seda ALTUNTAŞ
Tuba TEKİN

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

İnan Akdağ

- Vigilante Tip Demokrasi: Bir Neoliberal Çözüm Denemesi* 11-26
Vigilante Type of Democracy: A Neoliberal Attempt to the Solution

Chulewan Praneetham, Watcharaporn Thamklang

- Stress in Online Learning During the Pandemic of Primary School Students* 27 - 34
Stress in Online Learning During the Pandemic of Primary School Students

Utku Beyazıt, Yeşim Yurdakul, Aynur Bütün Ayhan

- The Turkish Adaptation of a Measure to Assess the Impacts of Cyberbullying in Adolescents: The Cybervictimization Emotional Impact Scale* 35 - 52
The Turkish Adaptation of a Measure to Assess the Impacts of Cyberbullying in Adolescents: The Cybervictimization Emotional Impact Scale

Anıl Kaan Uçar, Büşra Aliyazıcıoğlu

- Pandemi Sürecinde Twitter ve Nefret Söylemi* 53 - 64
Twitter and Hate Speech in the Pandemic Process

Uğur Özcan, Betül Güler, Büşra Korkmaz

- Shigeru Ban ve "Geçici Barınak" Kavramı* 65 - 90
Shigeru Ban and "Temporary Shelter" Concept

Ayşe Beynem Uran

- Eleştirel Söylem Çözümlemesi Bağlamında Dijital Haber Sunumu: Kadın Cinayetleri ve "Femicide" Olgusu: İngiltere ve Türkiye Örneği* 91 – 112
Critical Discourse Analysis in the Context of Digital News Report: Homicides of Women, Also Known as "Femicide": Case of England and Turkey

Charles Mazhazhate, Dr. R. M. Rusike, Dr. D. Maravanyika

- Building Public Sector Competitiveness through Sound and Resilient Inter-nal Systems: A case of Zimbabwe* 113 - 136
Building Public Sector Competitiveness through Sound and Resilient Inter-nal Systems: A case of Zimbabwe

Fulya Kincal

- The Countryside of Kent; Innate Rebellion of the Child Spirit* 137 - 144
Kent Kırsalı; Çocuk Ruhunun Özgün İsyanı

Semra Akay

Dinlerin Doğaya Yaklaşımına Coğrafi Bir Bakış Açısı
A Geographical Perspective to Religions' Approach to Nature

145 - 167

To cite this article: Akdağ, İ. (2021). Vigilante Tip Demokrasi: Bir Neoliberal Çözüm Denemesi. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 5(2), 11-26

Submitted: July 25, 2021

Accepted: September 11, 2021

VIGILANTE TIP DEMOKRASİ: BİR NEOLİBERAL ÇÖZÜM DENEMESİ

İnan Akdağ¹

ÖZET

Vigilante yalnızca bir kriminal olgu değildir. Vigilante, ekonomik, politik ve ideolojik bir harekettir. Vigilante ‘dışarı’ üzerinde, sistem adına, tahakküm kurma mekanizmasıdır. Sistem eğer hegemonya yoluyla ‘dışarı’ üzerinde egemenlik kuramazsa, vigilante aracılığıyla tahakküm kurmaktadır. ‘Dışarı’, vigilante aracılığıyla pasifize edilmektedir. Bu yanıyla vigilante, siyasal anlamda, siyasal sistemin üretimi ve yeniden üretimini sağlamaktadır. Vigilante bu yanıyla günümüz demokrasilerine şekil vermektedir. Gelişmekte olan ülkelerin yanında gelişmiş ülkeler de kapitalist demokrasilerini eğer ‘dışarıdan’ bir itiraz varsa vigilante aracılığıyla sağlamlaştırmaktadır. Vigilante, mevcut kapitalist sisteme itiraz eden karşı hegemonya odaklarını tasfiye etmek için kullanılmaktadır. 2008 Dünya ekonomik krizinden bu yana krizde olan neoliberalizm de gelişmekte olan ülkelere başlayarak gelişmiş ülkelere doğru vigilanteleri kullanmaktadır. Bu yanıyla artık, demokratik rejimler, vigilante tip demokratik rejimlere dönüşmektedir. Kapitalizmin krizi derinleştikçe, vigilantelerin daha fazla görünür olabileceği varsayılabilir. Bu çerçevede vigilante tip demokrasi, krize, neoliberal bir çözüm denemesidir. Bu çalışmanın amacı; Vigilante hareketinden türetilen vigilante tip demokrasinin analizini yapmaktır. Çalışmanın kapsamı; vigilante iktidarının egemen olduğu demokrasi deneyimleridir. Çalışmanın hipotezi; ABD’de prototip olarak gördüğümüz Vigilante tip demokrasi, bugün, neoliberal kapitalist düzende, kapitalizmin egemen olduğu dünya ülkeleri için kriz aşmak için bir çözüm olarak denenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Vigilante, Demokrasi, Vigilante Tip Demokrasi, Tahakküm, Neoliberalizm

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi Merzifon İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, inanakdag@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0001-5531-403X

VIGILANTE TYPE OF DEMOCRACY: A NEOLIBERAL ATTEMPT TO THE SOLUTION

ABSTRACT

Vigilante is not just criminal phenomenon. It is an economic, political, and ideological movement. It is a mechanism of domination over 'outside' in the name of the system. If the system does not set up a hegemony over 'outside, it establishes domination via vigilante. 'Outside' is pacified by vigilante. With this way, vigilante politically provides production of the system and reproduction of that. Therefore, vigilante shapes contemporary democracies. Developed countries like developing countries strengthen their capitalist democracies if there is a protest from 'outside'. Vigilante is used for elimination of anti-hegemonic blocs which aim protest to current capitalist system. Neoliberalism, which has been in crisis from 2008, uses vigilante from developing countries to developed countries. So democratic regimes have turned into the type of democracy vigilante. It can be hypothesized that vigilantes may be more obvious with the deepening crisis of capitalism. In this framework the type of democracy vigilante is an attempt to the solution for neoliberalism, which has been in a crisis. The aim of this study is to analyze the type of democracy vigilante, which is derived by the movement of vigilante. The scope of this study is democracy experiences which are dominated by the type of democracy vigilante. The hypothesis of this study is today, the type of democracy vigilante, which can be observed in the USA as prototype, is an attempt of the solution for neoliberalism to weather a crisis in thorough world capitalist countries in which capitalism have been dominant system.

KeyWords: Vigilante, Democracy, The Type of Democracy Vigilante, Domination, Neoliberalism

GİRİŞ

Anarşist politikacı Emma Goldman, 20. yy. başlarında ABD'nin güney eyaleti olan San Diego'ya konferans vermek için gitmiştir. Anılarını yazdığı *Hayatımı Yaşarken* kitabında, özelde San Diego'da genelde ABD'nin tüm güney eyaletlerinde geçerli Vigilante hareketini analiz etmiştir. Goldman'a göre; vigilanteler, milliyetçi ve yerel iktidarın desteklemesiyle hareket eden, farklılıkları bastıran; ritüel olarak, farklı gruplara zorla ulusal bayrağı öptürüp, milli marş söyleyip sonra da dayak atan lümpen kitlelerdir (Goldman, [1931] 2018: 505). Vigilante, kelime anlamıyla yasaları kendi görüşlerine göre yorumlayıp icraata geçen toplum üyesi

anlamına gelmektedir. Vigilanteler ilk olarak ABD'nin güney eyaletlerinde görülen, başta Afro-Amerikalılar olmak üzere sosyalist, anarşist gibi toplumsal farklılıklar üzerinde baskı uygulayan, baskıdan sonra da ya bu farklı grupları öldüren veya onları mekân dışına zorla çıkaran ve bu baskıyı da yerel iktidar odaklarının teşviki ile sürdüren siyasal içerikli gruplardır. Vigilanteler genelde lümpen işsiz veya gündelik işlerde çalışan ancak Goldman'a göre ([1931] 2018: 511) bölgenin yerel burjuvazisinin yönlendirmesi ile hareket eden kişilerdir. Dolayısıyla, vigilanteler sınıfsal analize tabidir. Siyasal olarak vigilantelerin yoğun olduğu bölgelerde; farklılıklar tahakküm altına alınmakta, düşünce ve ifade özgürlüğü yok sayılmakta ve yerel iktidar odakları da bu yapıyı teşvik etmektedir.

Vigilante hareketin tarihsel olarak geçmişi 1700'lere kadar uzanmaktadır. Tarihsel bağlamda kapitalizmin yavaş yavaş ekonomik alanda ortaya çıkışıyla vigilante hareketler ortaya çıkmıştır. Ancak vigilante hareket, tarih öncesi bir hareket değildir ve günümüzde de etkisini sürdürmektedir. M. Mares ve T. Bjorgo'ya göre (2019: 1); vigilantizmin tarihsel geçmişi olmakla birlikte günümüzde de modern dünyada çeşitli biçimlerde önemli rol oynamaktadır. Vigilantizm siyasal yapının eklemlerinden birisidir ve bu çalışmada vigilantizmin, kapitalist-sınıflı toplumlarda demokratik yapıya biçim veren işlevsel bir olgu olduğu iddia edilmektedir. Klasik liberal demokrasi kuramlarında yazılan vatandaş haklarının, vigilante tip demokrasi de geçersiz olduğu ve bunun yerine vigilantizm, zor yoluyla bir tahakküm aracı haline gelmiştir. Bu işlevsel olgu, kapitalist-sınıflı toplum için *sine qua non*'dur².

Vigilante tip demokrasi, sanıldığı gibi aksine, az gelişmiş ülkeler değil, gelişmiş ülkelerde de gözlenmektedir. Batı kaynaklı düşünce dünyası Batı dışı ülkelerin demokrasilerini eleştirmektedir. Örneğin P. Collier'e göre (2009: 1) Batı dışı ülkeler, bu yerleri tehlikeli yerler olarak adlandırmaktadır, demokrasi deneyimini şiddet ekseninde yaşamaktadır ve iktidar da hizmet etmek için değil yönetmek içindir bu 'talihsiz' coğrafyada. Bu tip ülke demokrasilerini silahlar, darbeler ve savaşlar çerçevesinde okumaktadır. Bu çalışma, yaygın Batı merkezli düşüncenin aksine Batı 'gelişmiş' demokrasilerinin de az gelişmiş ülke demokrasilerinin şiddet eğiliminin yanında zor yoluyla kurumsallaştığını ileri sürmektedir. Batının 'gelişmiş' demokrasileri, sistem zora girdiği zaman, çağdaş az gelişmiş ülkeler gibi zora başvurmakta tereddüt etmemektedir ve bu sebeple kapitalist-sınıflı de-

---

² Lat. Olmazsa olmaz koşul

mokrazi düzenine vigilante tip demokrasi adını verebiliriz. Bu tip demokrasi, görünüm olarak hakların en geniş yaşandığı ancak uygulamada birçok sınırlamaya tabi tutulduğu demokrasilerdir. Vigilante tip demokrasi sınıflı kapitalist yapı tehdit altına girdiği zaman ‘dışarısına’ her tür şiddeti uygulamaktadır ve baskı süreklilik taşımaktadır. Baskı, bu tip demokrasilerde içselleştirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı; Vigilante hareketinden türetilen vigilante tip demokrasinin analizini yapmaktır. Çalışmanın kapsamı; vigilante iktidarının egemen olduğu demokrasi deneyimleridir. Çalışmanın hipotezi; ABD’de prototip olarak gördüğümüz Vigilante tip demokrasi, bugün, neoliberal kapitalist düzende, kapitalizmin egemen olduğu dünya ülkeleri için kriz aşmak için bir çözüm olarak denenmesidir.

1. Kavramsal Çerçeve ve Literatür

Demokrasi kelimesi, kökeni Yunan’a giden, demos ve kratein kelimelerin birleşiminden oluşmuştur. Demos; halk ve kratein ise egemen olmak veya iktidar kullanmak anlamlarına gelmektedir. Doğal olarak demostan veya halktan anlaşılan ideolojilere göre farklılık taşımaktadır. Marksist ideoloji, sınıflı kapitalist toplumda demokrasideki halkın, burjuvayı ifade ettiğini ve dolayısıyla demokrasinin burjuva iktidarı olduğunu ileri sürmektedir (Lenin, [1919] 2006). Şüphesiz burjuva demokrasisi bir devlet durumudur ve otoriter burjuva rejiminden ayrılmaktadır. Sınıflı toplumda demokrasi durumu da doğal olarak sınıfların pozisyonuna göre şekillenmektedir. Barrington Moore, Jr. demokrasi ve diktatörlük durumunu sınıfsal olarak ele almış ve demokrasi durumu için güçlü bir burjuva ve burjuva devrimi geleneği olması gerektiğini ileri sürmüştü ve diğer sınıfların bu duruma güçlü bir reaksiyon göstermemesi durumu olarak ele almıştır (Moore, [1966] 2016: 481). Bu yol burjuva demokrasisi yoludur ve ona göre bu yol demokrasi devlet durumunu açıklamaktadır. Moore’un bu sınıfsal analizinden çıkan, Marksizme göre burjuva demokrasisi için alt sınıfların itirazının olmaması gerekmektedir ve eğer alt sınıflar itiraz ederse demokrasi devlet durumu bozulabilmektedir. Bu çalışma da tam olarak; alt sınıf veya gruplardan oluşabilecek olan itirazın, vigilante tip demokraside, milliyetçi ve ulusal baskı yoluyla ve zor yoluyla ortadan kaldırılmaya çalışıldığını ileri sürmektedir. Özellikle neoliberal çağda, sömürünün artan oranına bağlı olarak tahakküm de artan oranda siyaset alanında gündeme gelmiştir. ‘Dışlananlar’ tarafından gelebilecek tepkiler, neoliberalizmin ekonomik kozmopolit yapısına karşın siyasal milliyetçi ve ulusal reaksiyoner bir

yapıya yol açmaktadır. Ancak buraya kadar gördüğümüz gibi, klasik Marksist yazın, demokratik rejimlerle otoriter rejimler veya faşizm arasındaki farklar üzerine çalışmış ancak demokratik rejimlerin kendi içerisindeki farklı tipler üzerinde durmamıştır. Bu çalışma tam olarak bu eksikliğe bir müdahale olarak tasarlanmış ve burjuva demokratik rejim tipi olarak vigilante tip demokrasiyi analiz edecektir.

Antonio Gramsci'den itibaren başlayan ve son ulaştığı nokta post Marksizm olan yeni çizgi, üst yapı ve hegemonya çerçevesinde olayları ele almıştır. Bu çizginin klasik Marksizmden ayrılan yönü Razmig Keucheyan'a göre ([2010] 2016: 299) sömürü yerine daha geniş kapsamlı tahakküm kavramına vurgu yapmasıdır. Böylece klasik Marksizmde işçi sınıfının ayrıcalıklı özne konumu yerine çeşitli toplumsal grupların (kadın, etnisite, din vs.) antagonizması konulmuştur.

Post Marksist yaklaşım, içerisinde birçok figür barındırır da temelleri açısından Ernesto Laclau'nun ve Chantal Mouffe'un *Hegemonya ve Sosyalist Strateji* ([1985] 2017) kitabı önem taşımaktadır. Getirdikleri radikal demokrasi anlayışı ile klasik Marksizmin proletarya diktatörlüğü anlayışından açıkça kopuş yaşamışlardır. Laclau ve Mouffe'un ([1985] 2017) radikal demokrasi anlayışı, ekonomi temelli yapıdan kopuk olarak, yalnızca siyasal bağlamda ve antagonizmaları kapsayıcı olacak bir modeldir. Laclau ve Mouffe'un problemi, açık olarak, sömürü değil tahakküme dairdir. Yine sınıfa değil toplumsal gruplara yöneliktir. Bu biçimiyle, bu yazının konusu olan vigilante tip demokrasi, onların yaklaşımı ile açıklanamaz. Siyasal bir olgu olan vigilante tipi demokrasi, kapitalizmin neoliberal aşaması üzerine biçimlenmektedir ve böylece bir yapısal nitelik taşımaktadır. Yine, ekonomik temelli bir olgu olan vigilante tipi demokraside ana çelişki emek-sermaye arasındadır ve toplumsal gruplar üzerinde tahakküm talidir.

Dünya-Sistemleri analizcileri de az gelişmiş veya çevre ülkeler için mevcut demokratik rejimleri düşük yoğunluklu demokrasiler olarak tanımlamış ve bunları elit demokrasileri olarak tanımlamışlardır (Gills, Rocamora ve Wilson, 1994: 10). Bu tip demokratik rejimlerde siyasal haklar olabildiğince daraltılmıştır. Vigilante tip demokrasiler, dünya-sistemleri analizcilerinin aksine, yalnız çevre ülkelerde değil merkez ülkelerde de görülebilmektedir. Merkez ülkelerde, özellikle, deniz kenarı olmayan tutucu iç bölgelerde günümüzde bile vigilanteler görülebilmektedir.

Liberal ekol, demokrasileri karşılaştırmalı perspektiften ele almış ve Batı Avrupa, ABD demokrasilerini ön plana çıkartıp geri kalan ülkeleri otoriter veya demokratikleşmemiş toplumlar olarak tanımlamışlardır. Onlar için demokrasi, eksikliklerine rağmen, Batı Avrupa ve ABD'de işlemektedir. Robert Dahl'a göre (1998:

37); demokrasi için, Batı Avrupa ve ABD’de gerçeklik kazanmış, şu ilkeler gereklidir; Etkin katılım, oy vermede eşitlik, aydınlanmış anlayış, gündem kontrolü ve kapsayıcılık. Bu çalışmada savunulan vigilante demokrasi, Dahl’ın Batı Avrupa ve ABD’de ‘ideal’ tip demokrasi anlayışını reddetmektedir. Örneğin güçlü medya manipülasyonları ile kitleler, diğer politikalar hakkında aydınlanmış anlayışa kavuşmamaktadır. Özellikle ‘dışarı’sının politikaları anlatması dahi bastırılmaktadır. Bunu en çok neoliberalizmde egemen sınıfların ‘Başka Alternatif Yok’ anlayışında ideolojik ve söylemsel olarak görmekteyiz. Yine kapsayıcılık ilkesi baskı yoluyla tahakküm altına alınmaktadır.

Demokrasi üzerine bir başka liberal düşünce J. Schumpeter’den gelmiştir. Schumpeter’a göre ([1943] 2003: 270); hükümet oluşumundaki prosedür, liderliğin doğru kabulü ve bizim için önemli olan bireysel özgürlükler demokrasinin göstergesidir. Schumpeter’e göre özelde sonsuz ifade özgürlüğünü genelde sonsuz özgürlüğü hiçbir toplum kabul edemez. Sadece politik liderlik için rekabette herkes özgür olsa bu yeterlidir. Schumpeter, bu yaklaşım biçimiyle politikayı elit alanına bırakmakta ve bu çalışmanın konusu olan vigilante tip demokrasiyi yani baskılanmış ifade ve düşünce özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve toplantı ve gösteri özgürlüğü gibi hakları gereksiz bulmaktadır. Bu çalışma, bu yanılla tam olarak, Schumpeter’in çizdiği demokrasi modelinin gelişmiş ülkelerde de uygulandığını vurgulamaktadır.

Muhafazakâr ekol, Batı demokrasileri ve onun geleceği hakkında düşüncelerini genel olarak Aristoteles’in orta sınıf kehaneti üzerine kurmuştur. Bu kehanete göre, daha geniş orta sınıf daha stabil demokrasiye yol açacaktır. Bu teori üzerine kurulan ve özellikle Karl Marx’ın yoksullaşma ve proleterleşme teorisini eleştiren muhafazakârlar özellikle Batıda gelişen orta sınıftan vurgu yapmaktadırlar. Francis Fukuyama’da, ‘tarihin sonu’nu biraz erken ilan etmekle ve tarihin bu tezi yanlışlamasına rağmen, orta sınıf teorisinin savunucusudur. Fukuyama’ya göre (2014: 327); Marx’ın yoksullaşma tezi çökmüştür ve Batı’da orta sınıf II. Dünya Savaşı’ndan beri gelişmektedir. Bunun sonucunda da stabil liberal demokrasiler iş başındadır. Fukuyama, tezine tekno-determinist bir biçim vermiş ve teknolojik gelişme ile eşitsizlikler iyice azalmıştır. Fukuyama’ya göre (2014: 333); eşitsizlikler hep olacaktır çünkü farklılıklar beceri ve karakter gibi doğuştan gelmezdir ancak bugünün teknolojisi bu durumu minimize etmiştir.

Muhafazakâr ekol, muhafazakâr Aristoteles’in orta sınıf teorisi yanında bir de kitle demokrasisi onun getirdiği ‘anarşiden’ liberal demokrasilerin zayıflığını - içindeki zor yoluyla tahakkümün ortaya çıkacağından- vurgulamaktadır. Oswald

Spengler, A. Hitler'in nasyonel sosyalizmi veya faşizmini eleştirmiş ve ultrakapitalist kitle demokrasilerinin kaçınılmaz olarak diktatoryal rejimlere dönüşeceği tezini ileri sürmüştür (Engels, 2019: 6). Bu arada, Spengler'in yalnızca A. Hitler faşizmine eleştirel olduğunu ve B. Mussolini faşizmine ise sempati duyduğunu belirtelim.

Yine tanınmış bir muhafazakâr Carl Schmitt, parlamenter demokrasinin krizi üzerine yazdığı eserde Rousseau'nun genel irade kuramını benimsemiştir. Carl Schmitt'e göre ([1923] 1988: 26); parlamenter demokrasilerde yurttaşın kendi iradesi önemsizdir ve hukuk bu iradeye karşıdır. Önemli genel iradedir ve yurttaş, genel irade ile uyumlu olduğu sürece kendi iradesini ileri sürer. Schmitt, bu çalışmada ileri sürülen vigilante tip demokrasinin temelini ortaya koymaktadır ve eğer, vigilante tip demokraside kişinin iradesi 'toplumun' iradesi ile uyumsuzsa kişi hukuksal anlamda yaptırıma uğrar. Bu çalışmanın ileri sürdüğü bir adım sonrası ise kişi veya 'dışarı' şiddete uğrar. Kısaca zor yoluyla sistem, kişiyi, tahakküm altına alır. Tahakküm, hukuksal yaptırım yoluyla, olmuyorsa, şiddet yoluyla uygulanır.

2. Vigilante Tip Demokrasinin Anatomisi

Vigilantelerin ilk ortaya çıktığı coğrafya ABD'dir. ABD'de ilk vigilante hareketi 1767'de ortaya çıkmıştır (Brown, 1975: 96). 1900'lere geldiğimizde vigilante hareketi, Amerikan toplumsal hayatının önemli bir kısmı olmuştur. Vigilanteler, vigilante komiteleri şeklinde örgütlenmiştir ve resmi iktidar otoritelerinden tolerans görmüştür. Başlangıçta özel mülkiyet haklarına bir saldırıya karşı tepki veren ekonomik temelli bir hareket iken zamanla sosyal, siyasal, ideolojik bir karakter kazanmışlardır. Komiteler, örgütlü oldukları eyaletlerde, 'dışarı' olarak tanımlanan kesimlere tepki vermeye başlamışlardır. Afro-Amerikalılar, sosyalistler, anarşistler ve 'dışarıda' olan her kesim vigilantelerin şiddet eylemlerinden etkilenmiştir. Tepkiye uğrayan kesimler iyi ihtimalle şiddete uğruyor ve o eyaleti terk ediyor, kötü ihtimalle ise öldürülüyorlar. Öldürme eylemi, linç biçiminde gerçekleşmektedir.

Dünyanın birçok ülkesinde vigilante eylemler gerçekleşmektedir. Vigilante eylemleri, vigilante denilen kişi veya grupların 'suç' konusunda devleti yetersiz görmesi sonrası ortaya çıkan eylemlerdir. Vigilante eylemleri, ulusal veya dini ritüellerle kendisini imgelemektedir. Temel motif, mekânsal olarak farklılık gösteren sınıf veya grupların pasifize edilmesi, tasfiye edilmesi, yok edilmesi veya mekân

dışına çıkarılmasıdır (Goldman, [1931] 2018: 505). Bu yönüyle vigilante eylemleri kurulu düzen içerisinde ‘dışarısının’, zor yoluyla tahakküm altına alınmasıdır. Vigilanteler, ideolojik olarak milliyetçi ve dini kaynaklardan beslenmektedir. Ritüel olarak, cezalandırmak istedikleri kişileri, eyalet içinde ıssız bir yere götürmekte, kurbanlarını dövmekte ve daha sonra ulusal bayrağı zorla öptürüp milli marş söyletmektedirler. Daha sonra kurbanı, ya linç etmekte veya eyalet dışına sürgüne yollamaktadırlar. Böylece toplumsal düzene ‘aykırı’ kişi veya gruplar, zorla, tahakküm altına alınmaktadır. Bu yanılla vigilanteler, toplumsal yapının üretimi ve yeniden üretiminin bir aparatı olmaktadır.

Vigilante kişi ve grupları dünyanın her yanında kendisini göstermektedir. Farklı uluslarda, farklı dinlerde bu tip gruplar varlık bulmaktadır. Güney Afrika’da yıllık tüm cinayetlerin %5’i ile %10’u vigilante kişi veya gruplar tarafından gerçekleştirilmektedir (Smith, 2019: 3). ABD’nin güney eyaletlerinde vigilantelere yerel iktidar otoriteleri tolerans göstermektedir (Goldman, [1931] 2018: 508). Yine Almanya’da vigilanteler ‘suçlulara’ müdahale etmekte, onlara karşı şiddet uygulamakta ancak yasal iktidar otoriteleri vigilanteleri cezalandırmamaktadır (Berg ve Wendt, 2011: 3). Örnekler tüm dünya üzerinde yaygınlık göstermektedir. Bu örnek vakalar çerçevesinde vigilantelere toleransı, bir hükümet politikası olarak görmek mümkündür. Dolayısıyla bu yapı, siyasal rejim veya siyasal yapı ile ilişkilidir. Mevcut demokrasilere de bu yapı şekil vermektedir.

E. Laclau ve C. Mouffe göre ([1985] 2017: 22) demokrasilerde “her türlü konsensüs hegemonik bir eklemlenmenin sonucudur ve konsensüsün tam olarak gerçekleşmesini engelleyen bir ‘dışarısı’ daima olacaktır” ve “demokratik siyasetin bunu idrak etmesi hayati önemdedir.” Tam anlamıyla vigilante tip demokrasi işte bu ‘dışarısının’ veya farklılıklarının zor yoluyla tahakküm veya baskı altına alınmasıdır. Dolayısıyla vigilante tip demokrasi, hegemonya açığını kapatmak için işlevsel bir yöntemdir. Sınıflı tip tüm siyasal rejimlerde bir iç ve dış olacaktır çünkü yapısal olarak siyasal rejimin, toplumun sınıfsal ve antagonistik yapısını kabul ettiğimiz zaman, tüm farklılıkları kapsamaması mümkün değildir. En başta, kapitalist sınıflı bir toplumda, burjuvazi ve işçi sınıfının çıkarları çelişmektedir ve dolayısıyla bir dışlanan olmak zorundadır. Dolayısıyla siyasal rejimin soğurmadığı kesimleri pasif duruma geçirmesi tarihsel bir zorunluluktur. Vigilante tip demokrasi tam olarak bu ‘dışlananların’ zor yoluyla pasif konuma getirilmesi ve ‘içeride’ olanların da rıza yoluyla sistemi benimsemeleri durumu diyebiliriz. ‘İçeride’ olanları sistem soğurmak için milliyetçi ve dinsel imgeler kullanmaktadır. Bu noktada

Laclau veya Mouffe'un radikal demokrasi projesi tartışmanın dışındadır çünkü önemli olan şu andaki mevcut demokrasinin yapısal analizidir.

Son çözümlemede vigilante hareketi de sınıfsal bir harekettir. Komite şeklinde örgütlenen vigilanter hareketi yapısal olarak piramit şeklinde sınıfsal olarak inşa edilmektedir. Bir vigilante komitesi aşağıdaki şekilde yapılanmaktadır (Brown, 1975: 104);

SEVİYE	SINIFSAI YAPI	İŞLEV
ÜST SEVİYE	BURJUVAZİ, TOPRAK SAHİPLERİ	LİDER
ORTA SEVİYE	KÜÇÜK BURJUVAZİ, ÇİFTÇİLER	SORUMLU
ALT SEVİYE	LÜMPEN PROLE-TARYA	İŞÇİ

Buradan görülebileceği gibi vigilante komitesinin yapısı, sınıflı toplumda sosyal yapıya çok benzemektedir. Dolayısıyla bu yapıyla vigilanteleri, toplumun bir özeti olarak görebiliriz. Hareket kabiliyetlerini, siyasal iktidar odaklarından almaktadırlar ve buldukları mekân çerçevesinde, yasaların yetişmediği noktada, 'düzen' sağlamaktadırlar. Böylece özelde kendi bölgelerinde, genelde ise tüm ülkede, siyasal sistemin üretimi ve yeniden üretimini zor yoluyla sağlamaktadırlar. ABD'nin 2000 sonrası politikaları vigilante tip demokrasinin izlerini taşımaktadır. Usame Bin Ladin'in 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ABD politikaları daha müdahaleci bir biçime dönüşmüştür. F. Fukuyama'ya göre (2006: 1); 11 Eylül saldırıları sonrası ABD, iki önemli politika takip etmiştir. Bunlardan birincisi; içeride güvenlikçi bir politika izlemesi ve bireysel özgürlüklere müdahale edilmesi. İkincisi; dışarıda düşman gördüğü ülkelere önleyici savaş doktrini altında giderek artan müdahalesidir. Böylece, klasik liberalizmin temel varsayımları; özel hayatın ihlal edilmezliği, düşünce ve ifade özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşleri hepsi ciddi anlamda sınırlandırılmıştır. Fukuyama (2006: 3); 11 Eylül saldırıları sonrası ortaya çıkan yeni politikaların temel felsefesinin 2000'lerden önce neoconservativelerde var olduğunu belirtmiş ve bu politikaların; dış ülkelerde rejim değişikliği, önleyici savaş, tek kutupluluk gibi ayakları olduğunu belirtmiştir. Bu politikalar aslen, çöküş aşamasında olan ABD dünya hegemonyası³ ve onun sistemsel yapısı olan neoliberalizm olduğu düşünülebilir.

³ ABD hegemonyasının çöküşü için bkz. (Arrighi, [1997] 2000)

3. Vigilante Tip Demokrasi: Neoliberal Çözüm Denemesi

F. Engels ([1878] 2000: 220), ekonomik alt yapının, siyasal üstyapıyı da belirlediğini vurgulamış ve ekonomide yaşanan değişimin siyasette de değişimler yaratacağını belirtmiştir. Bu bağlamda, siyasal bir olgu olan vigilante tip demokrasiyi incelediğimiz bu çalışmada, vigilante tip demokrasiye yol açan koşullara, bir başka ifadeyle çağdaş ekonomik altyapıyı yani neoliberalizmi ve onun krizini ele almak bir gerekliliktir. Yine zor teorisini inceleyen Engels ([1878] 2000: 228), burjuvazinin *çöküş* durumunda olan ekonomik durumu zor yoluyla çözmeye çalıştığını ve böylece ekonomik olanı siyasal olanla çözmeye çalıştığını belirtmiştir. Buradan, zorun, kriz veya çöküş dönemleri daha belirgin olduğunu belirtebiliriz. Bizim çalışmamızın içeriği de vigilante tip demokrasi, neoliberalizmin çöküş dönemi veya kriz dönemi uygulaması olduğu hipotezi üzerine kurgulanmıştır.

Neoliberal siyaset aslen esin kaynağı olan klasik liberalizmi temel almış, ancak piyasalar konusunda klasikleri aşmış ve piyasa fetişizmini hayatın her alanını şekillendirmek için kullanmıştır. H. Prechel ve J. B. Harms'a göre (2007: 4); klasiklerin aksine neoliberalere göre piyasalar ahlaken en iyidir ve bunun için hayatın her alanına (sosyal ilişkiler, kimlikler vs.) uygulanmalıdır. Bu noktada 'dışarıda' olanlar, alt sınıflar, toplumsal gruplar, neoliberalizmin hayatın her alanına uygulanmasına karşı itiraz ederse ne yapılacaktır. 'Dışarıdakiler' üzerine hegemonya ve tahakküm nasıl kurulacaktır? Yani iktidar tesis edilmesinde işlevsel rolü olan zoru kim uygulayacaktır.

Neoliberalizmi anlamak için bir yapı olarak içerisinde cisimleşmiş sınıf yapısına bakmak gereklidir. Neoliberalizmin sınıfsal yapısı vigilante tip demokrasiyi açıklayabilecek nesnel alt yapıya sahiptir. Gerard Dumenil ve Dominique Levy sınıfsal yapıyı anlatırken, Gramsci'nin tarihsel blok kavramından esinle, sınıfsal uzlaşmalara ve onların yansıması olarak siyasal rejimin arkaındaki dünya görüşünü ortaya koymuşlardır. Onlara göre sınıflar; kapitalist sınıflar, yönetici sınıflar ve halk sınıfları olarak üçe ayrılmaktadır. Halk sınıfları içerisinde, işçi sınıfı ve köylü sınıfı ve küçük burjuvazi bulunmaktadır. Neoliberalizm öncesi Keynesyen refah devleti bu sınıflar arasında uzlaşma (Dumenil ve Levy, 2011: 19);

Yönetici sınıflar }
Halk sınıfları } Sosyal Demokrat Uzlaşma

Neoliberalizm dönemi sınıfsal yapı ise (Dumenil ve Levy, 2011: 19);

Kapitalist sınıflar }
Yönetici sınıflar } Sağ Uzlaşma

G. Dumenil ve D. Levy'e göre (2011: 19); tarihin gelişim motoru sınıf mücadelesidir ve neoliberalizmde bu sınıfsal karşılaşma; teknik-organizasyonel değişimde (esnek üretim), kâr oranları trendinde (finansallaşma) ve makro ekonomik politikalarda (monetarist) devam etmektedir. Neoliberalizmi muhafazakâr yapan yön ise değişim için itirazlara zor yoluyla bastırma yöntemine gitmesidir. İdeolojik olarak neoliberalizm, 'Başka Alternatif Yok' sloganıyla aşağı sınıflardan gelen tüm değişim talepleri ve itirazları zor yoluyla bastırıp, krizi içerisindeki yapısal sorunlarını ertelemeye çalışmaktadır. Bunu yaparken de lümpen proletarya denilen alt sınıfları, değişim talebinde bulunan işçi sınıfı ve aydın gruplar üzerine mobilize etmektedir. Lümpen proletaryayı mobilize edecek ideolojik motif olarak da milliyetçi ve dinsel imgeler kullanmaktadır.

İktidar tesis mekanizması açıklarsak, vigilante tip demokrasinin temellerini anlamak daha kolaylaşacaktır. Louis Althusser ([1970] 2019: 17), toplumsal yapıyı, ekonomi, siyaset ve ideoloji katmanları üzerinde tanımlarken siyaseti, bir başka ifadeyle devleti iki parçadan örüntülemiştir; Devletin Baskı Aygıtları (DBA) ve Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA). DBA, kural olarak devletin resmi güçleridir. Vigilanteleri anlamak için Max Weber'in modern devlet tanımlaması daha açıklayıcı olabilir.

Weberyan yaklaşımda devlet, Max Weber'in tanımıyla ([1919] 2004: 33); belirli bir toprak parçası üzerinde meşru fiziksel güç kullanma tekeli olarak insan topluluğu biçimidir. Burada önemli olan nokta, modern devletlerin meşru güç kullanma tekelidir. Bir devlet sınırı içerisinde meşru güç asker ve polistir. Bu noktada vigilanter, meşru güç kullanma tekeli dışında bir güçtür. Neoliberalizm, sistemin üretim ve yeniden üretimi için, alt sınıf ve gruplardan hiçbir itirazın gelmemesi gerekliliği için, vigilanteleri kullanmakta, meşru gücün ötesine geçmektedir. Bu haliyle siyasal rejim, çağdaş demokratik rejimlerden vigilante tip demokrasiye dönüşmektedir. Bu artık münferit güç gösterisi değil sistemli bir siyasal rejim haline gelmektedir. Bu tip demokrasi artık klasik demokrasi tanımlarında olduğu gibi çoğulcu ve heterojen bir toplum değil tekil ve homojen bir toplum hedeflemektedir. Milliyetçi ve dinsel motifler bu tür demokrasinin yani vigilante tip demokrasinin imgeleri haline gelmektedir. Burada çelişki, ekonomi alanında küreselleşmeye bağlı kozmopolitliğe karşın siyaset ve ideoloji de ulusalcı bir yaklaşım biçimidir.

SONUÇ

2020 yılında ABD'nin Minneapolis kentinde Afro-Amerikalı George Floyd'un polis tarafından öldürülmesi ile başlayan protesto hareketleri tüm ABD'ye yayılmış, protestoculara karşı bazı gruplar (vigilanteler) karşı harekete geçmiştir. Serbestçe gösteriler yapmış ve gösterilerde silah taşımışlardır. Vigilanteler, Floyd olayını protesto eden gruplarla çatışmıştır. Bu örnek vigilante düzeninin, günümüzde, en gelişmiş kapitalist ülkelerde bile içselleştğini göstermektedir. Gelişmiş ülkeler vigilantelere hoşgörülü davranmaktadır.

İdeolojik olarak vigilanteler ulusal ve dinsel motifler kullanmaktadır. Mekân sınırları dahilinde herkesin tek tip ve homojen bir biçim kazanmasını, eğer kazanmıyorlarsa güç kullanma yoluyla bu kişileri, grupları veya sınıfları pasifize etmeyi amaçlamaktadır. Vigilantelerin biçim verdiği kişilerden talepleri mevcut sisteme itiraz etmemelidir. Bu yönüyle vigilante, siyasal bir içerik kazanmaktadır. Varlıkları, sistemin üretimi ve yeniden üretimine yöneliktir. Bir iktidar biçimidir. Bu yanı sıra vigilante politik bir öznedir. Aslen politik bir nesnedir çünkü egemen sınıfların bir baskı aparatıdır. Mevcut sistem legal ve meşru hukuk düzeni ile sisteme yönelik itirazları sonlandıramıyorsa vigilanteler devreye girmektedir. Kullandıkları güç, meşru sınırların ötesindedir ve hukuk dışındadır. Bu yönüyle siyasal bir sistem unsurudur ve dolayısıyla bu tip demokrasilere vigilante tip demokrasi adı vermek daha uygun olacaktır. Çünkü bu tip demokrasiler, atalarının yani klasik liberallerin, ifade özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, toplantı ve gösteri özgürlüğü gibi tüm hakları yok saymaktadır. Ekonomide alabildiğince özgürlük ve siyasal haklarda alabildiğince kısıtlama, vigilante tip demokrasinin yapısal özellikleridir. Temel hedefleri, farklılıkların varlık bulduğu heterojen toplumlar değil farklılıkların bastırıldığı homojen toplumlardır. Bu modern toplum anlayışının dışında bir yaklaşımdır. Bu bağlamda vigilanteleri gerici bir hareket olarak tanımlayabiliriz.

Vigilante tip demokrasi, kriz durumunda olan neoliberalizmin alt sınıflar üzerinde hegemonya kuramaması sonucu zor yoluyla kurduğu tahakküm biçimidir. Demokrasiye şekil veren vigilantizm, organize ve yapısal bir biçim taşımaktadır. Her tip ekonomik ve siyasal rejim de olduğu gibi tarihsel çöküş aşaması yaşayan neoliberalizm, çöküş sürecini uzatmak için, oluşabilecek her tür itiraz ve protestoyu önlemek için zor yoluna başvurmaktadır. Bunun için de burjuvazi ve toprak sahipleri destekli lümpen proletarya olan vigilanteleri kullanmaktadır. Vigilanteleri mobilize etmek için milliyetçi ve dinsel imgeler kullanmaktadır. Böylece, klasik liberallerin iyimser bir tavırla ileri sürdüğü Batı tipi demokrasinin temel ilkeleri

olduğu varsayılan ifade ve düşünce özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, protesto hakkı gibi haklar aşındırılmaktadır. Bu durum, burjuva tipi demokrasilerin aslında görüntüde demokratik rejimler olduğunu göstermektedir. Burjuvazi, hegemonyasını alt sınıf ve gruplar üzerinde kuramadığı zaman zor yoluyla tahakküm kurma yoluna gitmektedir.

Hükümetler, baskı araçları yetersiz kaldığı durumlarda vigilanterlere başvurmakta tereddüt etmemektedir. Vigilante hareketi sadece ‘dışarı’sının ‘cezalandırmakla’ kalmamaktadır ve asıl fonksiyonu ileride sisteme karşı oluşabilecek itirazları yaddığı korku ile bastırmaktadır. Bu biçimiyle vigilanterler değişim karşıtı muhafazakâr hareketlerdir. Sınıfsal yapı itibarıyla organize edenler, büyük burjuvazi ve toprak sahipleri iken mobilize edilen lümpen proletaryadır. Vigilante hareketinin en alt sınıfları olan bu lümpen proletarya aynı zamanda sabıkalı kişiler olmaları bu hareketin kanunları koruma retorığının içi boş bir söylem olduğunu göstermektedir.

Mekansal olarak vigilanterler, daha çok gelişmiş ülkelerin iç bölgelerinde yer almaktadır. Bu bölgeler görece kırsal ve homojenik bölgelerdir. Kendi yaşam dünyalarının korunması adına sisteme gelebilecek tüm protesto hareketlerinin karşındadırlar. Dolayısıyla vigilanterler, tarihsel geçmişi 200-300 yıl olmakla birlikte geleneksel hareketler olarak tanımlayabiliriz. Aynı zamanda mobilize olmak için genel veya yerel iktidar odaklarından işaret beklemektedirler. Bu yanıyla vigilante hareketi, gelişmiş ülkelerin bir devlet aparatıdır. Gelişmiş kapitalist ülkeler, mevcut sistemin çöküşe uğramaması için vigilante hareketini yedek zor gücü olarak içselleştirmiştir.

Son olarak vigilante tip demokrasiyi ekonomik olarak maksimal, siyasal olarak minimal bir demokratik düzen tipi olarak adlandırılabiliriz.

KAYNAKÇA

Althusser, L. ([1970] 2019), *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, (İstanbul: İthaki) (çev. Alp Tümertekin)

Arrighi, G. ([1997] 2000), *Uzun Yirminci Yüzyıl Para, Güç ve Çağımızın Kökenleri*, (Ankara: İmge) (çev. Recep Boztemur)

Berg, M. ve Wendt, S. (2011), *Globalizing Lynching History*, (Palgrave Macmillan)

Bjorgo, T. ve Mares, M. (2019), *Vigilantism Against Migrants and Minorities*, (Routledge Taylor&Francis Group)

Brown, R. M. (1975), *Strain of Violence Historical Studies of American Violence and Vigilantism*, (Oxford University Press)

Collier, P. (2009), *Wars, Guns and Votes Democracy in Dangerous Places*, (Harper Collins)

Dahl, R. (1998), *On Democracy*, (Yale University Press)

Dumenil, G. ve Levy, D. (2011), *The Crisis of Neoliberalism*, (Harvard University Press)

Engels, D. (2019), “Oswald Spengler and the Decline of the West”, *Key Thinkers of the Radical Right Behind the New Threat to Liberal Democracy*, ed. Mark Sedgwick, (Oxford University Press)

Engels, F. ([1878] 2000), *Anti-Dühring*, (İstanbul: İnter) (çev. İsmail H. Yatkın)

Fukuyama, F. (2006), *America at the Crossroads Democracy, Power, and the Neoconservative Legacy*, (Yale University Press)

Fukuyama, F. (2014), *Political Order and Political Decay From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy*, (New York: Farrar, Straus and Giroux)

Gills, B., Rocamora, J. ve Wilson, R. (1994). “Düşük Yoğunluklu Demokrasi”, *Düşük Yoğunluklu Demokrasi*, ed. Samir Amin, Andre Gunder Frank, Noam Chomsky, (İstanbul: Alan) (çev. Ahmet Fethi)

Goldman, E. ([1931] 2018), *Hayatımı Yaşarken c. II*, (İstanbul: Metis) (çev. Emine Özkaya)

Keucheyan, R. ([2010] 2016), *Aklın Sol Yarıları Yeni Eleştirel Düşünceler Atlası*, (İstanbul: İletişim) (çev. Selen Şahin)

Laclau, E. ve Mouffe, C. ([1985] 2017), *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*, (İstanbul: İletişim) (çev. Ahmet Kardam)

Lenin, V. I. ([1919] 2006), *Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü*, (Ankara: Sol) (çev. Muzaffer Erdost)

Moore, B. Jr. ([1966] 2016), *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri*, (Ankara: İmge) (çev. Şirin Tekeli ve Alaeddin Şenel)

Prechel, H. ve Harms, J. B. (2007), “Politics and Neoliberalism: Theory and Ideology”, *Politics and Neoliberalism: Structure, Process and Outcome*, ed. Harland Prechel, (Elsevier Ltd.)

Schmitt, C. ([1923] 1988), *The Crisis of Parliamentary Democracy*, (The MIT Press) (trans. Ellen Kennedy)

Schumpeter, J. ([1943] 2003), *Capitalism, Socialism and Democracy*, (Routledge)

Smith, N. R. (2019), *Contradictions of Democracy Vigilantism and Rights in Post-Apartheid South Africa*, (Oxford University Press)

Weber, M. ([1919] 2004), *The Vocation Lectures Science as a Vocation Politics as a Vocation*, (Indianapolis: Hackett Publishing Company)

To cite this article: Praneetham, C., Thamklang, W. (2021). Stress in Online Learning During the Pandemic of Primary School Students. *International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 5(2), 27-34

Submitted: August 11, 2021

Accepted: September 19, 2021

STRESS IN ONLINE LEARNING DURING THE PANDEMIC OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Chuleewan Praneetham¹

Watcharaporn Thamklang²

ABSTRACT

The impact of the COVID-19 pandemic has caused major disruptions to classroom educational activities. Educational institutions are promoting online education to ensure continuity of education. However, online education is a new trend that may create some concern for teachers and students. The purposes of the study were to investigate the level of students' stress in online learning and to study factors related to students' stress in online learning during the COVID-19 pandemic. The samples were 65 students selected by the purposive sampling technique. The data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson Product-Moment Correlation Coefficient. The study revealed that students' readiness for online learning was at a high level, while environment, barriers to online communication, and stress in online learning were at moderate levels. In addition, there were relationships between readiness for online learning and stress in online learning ($p < 0.05$, $r = -.252$), environment and stress in online learning ($p < 0.01$, $r = .666$), and barriers to online communication and stress in online learning ($p < 0.01$, $r = .674$).

Keywords: COVID-19, pandemic, stress, online learning, students

INTRODUCTION

The spread of the COVID-19 virus has affected people around the world and has disrupted normal activities including the education system (Butnaru et al., 2021; Pandey et al., 2021). The government needs to control viral infection by defining general lockdown, social distancing procedures, work from home, home-schooling, self-quarantine, and other procedures (Alsoud and Harasis, 2021;

¹ Suratthani Rajabhat University, Thailand, chuleewansru@gmail.com

² Khon Kaen University Demonstration Elementary School (Modindang), Thailand

Prasertsong et al., 2021). People are concerned about their health and need to adjust themselves into new normal lifestyles to reduce the spread of COVID-19 pandemic.

The COVID-19 outbreak crisis has affected daily life, expenses, and other financial issues, as well as a huge impact on classroom teaching and educational activities. These have caused great concern among teachers and students (Inthason, 2020; Pandey et al., 2021). Educational institutions urgently need to change their teaching and learning methods. Hence, online teaching and learning platform was promoted to reduce confrontation, refrain from gathering and traveling to school. Online learning can ensure that students are still able to continue their education and keep them secure from the COVID-19 pandemic.

Online learning has several advantages. Online education is self-study through the internet. Learners can choose a subject or course to study according to their own preferences. The content of the course consists of texts, images, audio, video, and interactions. These are sent directly to the learners through the instructor's web browser. Students are able to communicate, consult, and exchange ideas just like in a normal classroom by using e-mail, chat, social networks, etc. Therefore, online learning is suitable for everyone. Learners can study from anywhere and anytime. Online learning is a highly flexible learning process, but learners need to take more responsibility for their studies because there will be no one to control them. The more they learn, the more they get (Inthason, 2020). However, online learning in the situation of COVID-19 is still a new trend. The COVID-19 pandemic is not over yet and another round may occur. Hence, online learning must continue to be operated effectively. Since June 2021, Khon Kaen University Demonstration Elementary School (Modindang) has started to organized full online teaching and learning processes; online lectures, online examination, and communications. Learners need to adjust from classroom to online learning that may cause stress, headache, back pain, tired, emotional, angry, easily irritable, decreased memory and concentration, and insomnia. The stress of online learning can be more or less due to various factors (Prasertsong et al., 2021). This study, therefore, focused on the stress of students and factors related to their stress in using online learning as a tool in seeking their educational efforts during the COVID-19 pandemic.

Objective of the Study

The objectives of the study were to investigate the level of the students' stress in online learning and to study factors related to the stress in online learning during the COVID-19 pandemic.

METHODOLOGY

The character of this research was descriptive with a quantitative approach. Target of population in this research was 6th grade students of the Khon Kaen University Demonstration Elementary School (Modindang), Thailand in the academic year of 2021. This research used purposive sampling technique. A questionnaire with a .932 reliability index was deployed to be the research instrument. Due to the pandemic situation, primary data collection was used to collect raw data from the respondent through online questionnaires. A Google forms questionnaire link was sent to students. 65 questionnaires were returned and provided complete information for this study. The dependent variable for this study was the stress level of the students on online learning due to the impact of the COVID-19 pandemic. The frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson Product - Moment Correlation Coefficient were used to analyze the data.

RESULTS

The results of the study found that the respondents of this study were 65 Thai students. Of these, there were 36 females with 55.4% and 29 males with 44.6%. According to the age of the sample group, 69.2% of them were at the age of 11 years old. More than half of them live in an urban area (70.8%). Regarding the internet connection, the majority (80%) of the students used WIFI at home for online learning.

Table 1. Readiness for online learning

Readiness for online learning	Mean	S.D.
Availability of equipment for online learning	4.45	0.61
Experiences of online learning program	4.38	0.70
Having access to technology and a stable and functional internet connection	4.22	0.74
Adjusting to a new routine and online learning	4.11	0.85
Financial readiness to support online learning	4.08	0.92

Readiness for online learning	Mean	S.D.
Need help from school	3.14	1.38
Total	4.12	0.45

From Table 1, the results showed that the overall readiness for online learning of the respondents was at a high level (mean =4.12, S.D. =0.45). The three high rated factors of the readiness for online learning were availability of equipment for online learning (mean =4.45, S.D. =.61), experiences of online learning program (mean =4.38, S.D. =.70), and having access to technology and a stable and functional internet connection (mean =4.22, S.D. =.74) respectively.

Table 2. Environment while learning online

Environment while learning online	Mean	S.D.
I lose my concentration in online learning when there is noise.	3.06	1.35
I do not understand the content of the study when there is noise.	2.89	1.34
Noise while studying online has deteriorated my learning outcomes.	2.68	1.35
I lose my concentration in online learning when the weather is hot.	2.60	1.51
I do not want to study online when the weather is hot.	2.55	1.46
Total	2.77	1.27

As exhibited in Table 2, the study found that the overall environment while learning online of the respondents was at a moderate level (mean =2.77, S.D. =1.27). The three high rated factors of the environment were I lose my concentration in online learning when there is noise. (mean =3.06, S.D. =1.35), I do not understand the content of the study when there is noise. (mean =2.89, S.D. =1.34), and Noise while studying online has deteriorated my learning outcomes. (mean =2.68, S.D. =1.35) respectively.

Table 3. Barriers to online communication

Barriers to online communication	Mean	S.D.
I feel less engaged in online learning.	3.38	1.31
I couldn't follow the courses because I couldn't log in or the internet was disconnected.	3.32	1.37
I couldn't follow the courses when the teaching content is intermittently missing.	3.18	1.35
I couldn't submit my work because of insufficient or unstable internet connection.	3.15	1.34
I feel uncomfortable when the pictures or slides don't match the teacher's voice.	3.00	1.34
I am confused about an assignment and not getting a timely response from my teachers.	2.92	1.27
Total	3.25	1.10

Table 3 indicated that the overall barriers to online communication of the respondents was at a moderate level (mean =3.25, S.D. =1.10). The three high rated factors of the barriers to online communication were I feel less engaged in online learning. (mean =3.38, S.D. =1.31), I couldn't follow the courses because I couldn't log in or the internet was disconnected. (mean =3.32, S.D. =1.37), and I couldn't submit my work because of insufficient or unstable internet connection. (mean =3.15, S.D. =1.34) respectively.

Table 4. Stress in online learning

Stress in online learning	Mean	S.D.
I always lack confidence with my scores in online learning.	3.92	1.25
I feel there is too much homework in online learning.	3.83	1.25
I am worried about not being able to finish my homework on time.	3.75	1.26
I feel that I have disappointed my parents when my test or exam results in online learning are poor.	3.42	1.36
My parents care about my grades in online learning too much that brings me a lot of pressure.	3.38	1.43
I am not happy with online learning.	3.31	1.37

Stress in online learning	Mean	S.D.
I feel that I have disappointed my teacher when my test or exam results in online learning are not satisfactory.	3.17	1.4
There is too much competition among classmates that brings me a lot of pressure in studying and learning online.	2.97	1.35
I still want to continue studying online, although the situation with covid 19 is normal.	2.97	1.35
I have a headache when studying online.	2.97	1.44
I feel that online learning is my problem.	2.91	1.34
Online learning makes me feel bored with food or eat more.	2.86	1.29
It is very difficult for me to concentrate during online learning classes.	2.82	1.46
Total	3.18	1.03

From Table 4, the results showed that the overall stress in online learning of the respondents was at a moderate level (mean =3.18, S.D. =1.03). The three high rated factors of the stress in online learning were I always lack confidence with my scores in online learning. (mean =3.92, S.D. =1.25), I feel there is too much homework in online learning. (mean =3.83, S.D. =1.25), and I am worried about not being able to finish my homework on time. (mean =3.75, S.D. =1.26) respectively.

Table 5. Relationships between readiness for online learning, environment, barriers to online communication, and stress in online learning

Variables	Stress in online learning
Readiness for online learning	-.252*
Environment while learning online	.666**
barriers to online communication	.674**

* P<0.05

** P<0.01

As illustrated in Table 5, the results showed that there were statistically significant relationships between readiness for online learning and stress in online

learning ($p < 0.05$, $r = -.252$), environment and stress in online learning ($p < 0.01$, $r = .666$), and barriers to online communication and stress in online learning ($p < 0.01$, $r = .674$).

DISCUSSION AND CONCLUSIONS

The purpose of the study was to examine the level of stress of primary school students as they continue using online learning as an instrument during the COVID-19 pandemic. The result of the study indicated that students were well prepared to study online. They used smartphones, tablets, and computers in pursuing their academic endeavours. This is consistent with the research of Sae-Tan et al. (2021) that the students were ready to adapt to online learning in situations where online teaching was required, especially in the current COVID-19 pandemic. However, the highest barriers to online learning were insufficient and unstable internet connectivity (Alsoud and Harasis, 2021; Sae-Tan et al., 2021).

The study revealed that readiness for online learning, environment during learning online, and barriers to online communication related to the stress of the learners in online learning. This finding is aligning with Sae-Tan et al.'s (2021) research, Pandey et al.'s (2021) research, and Prasertsong et al.'s (2021) research which revealed that a calm environment was an important condition for students to study from home because noise and hot weather could affect their concentration in online learning, as well as access ability to a stable and functional internet connection and a reliable internet connection. Some students were unable to follow their courses or submit their work because of their insufficient or unstable internet connection. The majority of the students agreed that they had difficulties managing their homework and workloads, which seemed to have increased. They, therefore, faced stress in online learning. Students reported feeling tired from staring at their screens all day. Moreover, the stress of the students also affected their academic grades. Most of the students were worried about scores in online learning and were afraid to disappoint their parents with the test or exam results in online learning.

Students and teachers concern about the health and learning process during the pandemic. Online learning is an effective and potential educational instrument during the pandemic that can ensure students' ability and possibility in continuing their education and keep them secure from the COVID-19 pandemic. However, it is much more tiring to sit and study at the computer all day long instead of the traditional way of learning with interactive classroom activities and face-

to-face lectures. Therefore, the study recommends that teachers should provide video lessons that students can learn anytime, and give them more time for their homework or assignment submission. Academic staff should pay attention and observe whether any student is facing severe psychological problems in order to assist students who are in distress in a timely manner.

This study was limited since perspective of teachers or school members was not taken into consideration. Recommendations for further studies, it is recommended to study the effectiveness and efficiency of online teaching management and conduct a study on online learning progress with new media.

REFERENCES

Alsoud, A.R. & Harasis, A.A. (2021). The Impact of COVID-19 Pandemic on Student's E-Learning Experience in Jordan. *J. Theor. Appl. Electron. Commer. Res.*, 16, 1404–1414. Retrieved from <https://doi.org/10.3390/jtaer16050079>

Butnaru, G.I., Nita, V., Anichiti, A. & Brinza, G. (2021). The Effectiveness of Online Education during Covid 19 Pandemic - A Comparative Analysis between the Perceptions of Academic Students and High School Students from Romania. *Sustainability*, 13, 5311. Retrieved from <https://doi.org/10.3390/su13095311>

Inthason, S. (2020). COVID - 19 and Online Teaching Case Study: Web Programming Course. *Journal of Management Science Review*, 22(2), 203 – 213.

Pandey, D., Gul, R., Canete, J. J. O., Rocha, I. C. N., Gowwrii, G., Pandey, B. K., Rohana, . & Peter, S. D. N. (2021). Mental Stress in Online Learning during the Pandemic: An Assessment of Learners' Perception. *Asian Journal of Advances in Research*, 6(3), 37-49.

Prasertsong, C., Sanghirunruttana, J. & Kladkaew. P. (2021). The Factor Related to Stress of Online Learning due to the Covid-19 Situation among Nursing Students. *Journal of Somdet Chaopraya Institute of Psychiatry*, 15(1),14-28.

Sae-Tan, T., Haoboon, P., Junthip, S., Suteerasak, T. & Limsakul, W. (2021). Readiness for Undergraduate Online Learning during the COVID-19 Pandemic: A Case Study of the Prince of Songkla University Phuket Campus. *Journal of Multidisciplinary Academic Research and Development*, 3(2), 23 – 37.

To cite this article: Beyazıt, U., Yurdakul, Y., Ayhan, A.B. (2021). The Turkish Adaptation of a Measure to Assess the Impacts of Cyberbullying in Adolescents: The Cybervictimization Emotional Impact Scale. *International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 5(2), 35-52

Submitted: June 29, 2021

Accepted: August 22, 2021

THE TURKISH ADAPTATION OF A MEASURE TO ASSESS THE IMPACTS OF CYBERBULLYING IN ADOLESCENTS: THE CYBERVICTIMIZATION EMOTIONAL IMPACT SCALE

Utku Beyazıt¹

Yeşim Yurdakul²

Aynur Bütün Ayhan³

ABSTRACT

The purpose of the present study was to adapt the Cybervictimization Emotional Impact Scale (CVEIS) into Turkish and assess its psychometric characteristics. The study group consisted of 379 adolescents who were drawn two secondary and three high schools in Antalya, Turkey. In the analysis to examine the validity, the factor analysis results provided a two-factor model, namely Depressed and Active, consisted of 16 items. In the analyses for criterion-related validity, the relationships between the *Cyber Victim Scale (CVS)* and the sub-dimensions of CVEIS were examined. According to the results, CVS scores were positively correlated with Depressed ($p < 0.05$). In terms of the reliability, Cronbach's alpha coefficients were found to be 0.87 for Depressed and 0.84 for Active. The results of the study provide a measure that can be administered for the assessment of the emotional impacts of cybervictimization in Turkish adolescents.

Keywords: Adolescent, cybervictimization, emotional impact, psychometric properties

¹ Assoc. Prof. Dr., Akdeniz University, Kumluca Health Sciences Faculty, Child Development Department, proz2proz@yahoo.com

² Ph. D., Ismail Iltemir Primary School, Antalya, Turkey, yesim.yurdakul.yy@gmail.com

³ Prof. Dr., Ankara University, Faculty of Health Sciences, Child Development Department, a_butun@yahoo.com

INTRODUCTION

The development and spread of information and communication technologies have offered children and adolescents various new media settings, and have affected the quality and quantity of the time they spend with Internet-based applications and mediums (Chisholm, 2014). This process has brought many opportunities such as the access to information and ease of communication in addition to risks and dangers for both individuals and society. Information and communication technologies have provided adolescents with a wide and uncontrollable communication network and helped them build crowded peer groups; thus, adolescents are able to communicate with their peers whenever and wherever they want (Anderson et al., 2017; Çınar et al., 2017). Additionally, the social communication networks that adults experience difficulties with supervising have led to adolescents being exposed to negative situations and risky behaviors in virtual environments (Lazuras et al., 2013; Bütün Ayhan et al., 2017). The unsupervised and inappropriate use of information and communication technologies by adolescents has transferred the commonly seen traditional bullying behaviors to virtual settings and has become a predictor for the definition of cyberbullying, which enables bullying through technology (Del Rey et al., 2016). Cyberbullying is a behavior where an individual or group repetitively sends hostile and aggressive messages through electronic and digital media with the aim of harming or causing discomfort (Başturk-Akça & Sayımer, 2017). It includes the constant aggressive and harmful behaviors of an individual or a group that are intentionally exhibited through mobile phones, computers and other electronic devices towards a victim who is not in a position to defend him/herself (Patchin & Hinduja, 2015; Coric & Kastelan, 2020).

Studies on cyberbullying have indicated that cyberbullying and victimization have severe negative effects on adolescents' academic, social and emotional lives. The negative effects observed in adolescents exposed to cyberbullying include depression, suicidal thoughts, low self-perception and anxiety (Baruah et al., 2017; Chu et al., 2018); feelings of sadness, anger, fear, worry, disappointment, shame and revenge (Jenaro, Flores & Frias, 2017; Wright et al., 2018); low self-esteem and self-confidence (Lei et al., 2020); loneliness (Iranzo et al., 2019); and somatization based on psychological effects (Li et al., 2019). In addition to the negative psychological effects of cyberbullying on adolescents, it can also negatively affect their academic lives in the form of academic failure and low school attendance (West, 2015; Livazovic & Ham, 2019).

The ability to conceal one's identity, access many people in a short time, access the victim at any time and place through communication technologies and no requirements to have physical power are the features that increase the negative effects of cyberbullying (Baldry et al, 2018). Despite the lack of direct and physical contact with the victim, cyberbullying might affect the victim's personal well-being and relationships with others (Carvalho et al, 2018). Victims generally do not know who does the cyberbullying due to the characteristic features of the Internet setting. Adolescents who are exposed to cyberbullying usually define this as a situation that makes them feel desperate (Saladino et al., 2020) and causes them to experience intense worry for their safety (Kota & Selkie, 2020). On the other hand, according to Elipe et al. (2017), the feelings of defenselessness, fear, despair, sadness, shame and guilt experienced by the cyber victims can be associated with their strategy that they adopt to cope with the problem. In other words, victims who do not use a coping strategy experience negative feelings more intensely when exposed to cyberbullying (DeSmet et al., 2018).

The negative emotions experienced due to adolescents' involvement in cyberbullying behaviors as a victim or audience have negative effects on developmental processes related to adolescence such as identity formation, autonomy and socialization (Beyazit et al., 2017; Atlı, 2019). Therefore, it is important to identify the emotions adolescents feel as a result of cyberbullying with valid and reliable instruments in order to determine the emotional impact of cyberbullying during adolescence and to prevent such behaviors. It is seen that there different valid and reliable measurement tools are used in Turkey in order to determine adolescents' awareness of cyberbullying, sensitivity, levels of cyberbullying and cybervictimization, and skills for dealing with cyberbullying (Arıcak et al., 2012; Tanrikulu et al., 2013; Ayas et al, 2015; Koç et al., 2016). However, there is no valid and reliable instrument in Turkish that can be used for determining the emotional impact of cyberbullying. In this regard, there is a need for a valid and reliable tool in Turkey that would help in determining the emotional impact specific to cybervictimization., distinguish adolescents as being exposed and not exposed to cyberbullying based on their emotional responses; evaluate the emotional perceptions of adolescents who are not exposed to cyberbullying regarding cyberbullying. Taking this need as the starting point, the main purpose of this study was to adapt the Cybervictimization Emotional Impact Scale into Turkish, conduct the validity and reliability analyses and determine the psychometric features of the Turkish form of the scale.

METHOD

Participants

A total of 379 adolescents between the ages of 12 and 18 participated in the study. The adolescents were recruited from secondary and high schools in Antalya, Turkey. According to Kline (1994), in the adaptation of a measure into a specific culture, the size of the sample should be at least twice the amount of items in the measure. In accordance with this suggestion, the 18-item CVEIS was planned to be implemented to a minimum number of at least 252 adolescents in the 12-18 age group, with at least 36 adolescents from each group. Prior to the onset of data collection, the Ministry of National Education was consulted to obtain information about the secondary and high schools in Antalya in terms of the number of students enrolled and the socio-demographic profiles of these schools. Based on the obtained information, two secondary and three high schools in Antalya were selected according to the extent to which they represented the socio-economic features of the entire population. The forms were implemented individually to adolescents in these five schools. The mean age of the adolescents was 14.46 ± 17.72 . Of the adolescents, 57% (n=216) were girls and 43% (n=163) were boys. A total of 51.5% (n=195) of the adolescents were attending secondary school and 48.5% (n=184) were attending high school.

Instruments

The instruments used were an Individual Information Form, and two self-reported questionnaires: the Cybervictimization Emotional Impact Scale and Cyber Victim Scale.

Individual Information Form: In order to collect individual information, an Individual Information Form asking about gender, age and grades was used.

Cybervictimization Emotional Impact Scale (CVEIS): The scale was developed in Spain by Elipe et al. (2017) in order to determine the emotional impact of cybervictimization on adolescents between the ages of 12 and 18. The scale, which is comprised of 3 factors (depressed, active and annoyed) and 18 items, asks adolescents to state the extent to which they would feel the 18 emotions included in the scale if they were exposed to cyberbullying. The possible responses for each emotion are: not at all (1), a little bit (2), moderately (3), quite (4) and a lot (5).

The items in the Depressed sub-dimension are “depressed, sad; lonely; ashamed; tense, nervous; guilty; defenseless, helpless; scared, afraid; fed up; jittery,

worried”. The scores that can be obtained from the sub-scale range between 9 and 40. In the active sub-dimension, the items are “ready, clear-headed; satisfied, proud; determined, daring; animated; energetic, lively; active, alert”. The scores range between 6 and 30. Lastly, the items in the annoyed sub-dimension are “angry, annoyed; choleric, enraged; irritable, in a bad mood”. The scores of the sub-dimension range between 3 and 25. The score received from each sub-dimension indicates the emotional responses of the adolescent in that sub-dimension regarding cyberbullying. There is no cut-off score for the scale.

The development study of the Scale was conducted on a sample of 1,016 students in southern Spain. In the study, exploratory factor analysis (EFA) was initially performed to examine the measure’s factor structure. The results of the analysis revealed a three-factor model, where the factors were depressed, active, and annoyed. The variance explained by this model was 59.57%. Consequently, the factor structure obtained in EFA was confirmed by confirmatory factor analysis (CFA). In terms of the reliability of CVEIS, Elipe et al. (2017) examined the internal consistency of each factor and the total scale. In the analysis, the Rho coefficient was computed as 0.89 for the total scale, 0.92 for Depressed; 0.89 for Active and 0.81 for Annoyed. According to the results, the psychometric structure of the Scale was confirmed to be the same for both cybervictimised and non-cybervictimised students who answered thinking in the way they would feel if they were cybervictimised. The results of the study showed that CVEIS was valid and reliable measure to assess the emotional impacts of cyberbullying.

Cyber Victim Scale (CVS): The scale is developed by Ayas and Horzum (2010) to assess the secondary and high school students’ experiences of being a cyber victim. The scale includes items on cases of being exposed to cyberbullying such as “Send messages, e-mail or video to people by using the name of the person you want to harm”; “Threaten through the Internet or telephone”; “Spread personal information shared with me through e-mail, message, etc.” The form of the scale implemented to secondary school students includes 19 items, while the form for the high school students contains 17 items. Two of the items in the secondary school form (“Forcing someone to leave the chat room or the game website” and “Making fun of the telephone model that one uses”) were excluded in the high school form. The responses to the items vary between 1 (never) and 5 (always). High scores received from the sub-scales indicate the extent to which the students have been cybervictims. The reliability analysis of the scale revealed that the internal consistency coefficient ranged between .81 and .85 (Ayas & Horzum,

2010; Horzum & Ayas, 2011). The internal consistency of the measure for this study was computed to be .93.

Procedure

Initially, the necessary permission to adapt CVEIS into Turkish was provided by Elipe, one of the original developers of the scale. The required approvals to implement the study in schools was also provided from the Educational Ministry. In addition, the administrations of each school and the teachers in each classroom were informed about the content of the study and they were asked to provide their permission. The students were also given information and their consent was provided. The study was conducted in accordance with the ethical guidelines of the 1964 Helsinki Declaration and the anonymity of the adolescents was ensured. Initially, forward and backward translation procedures were performed. CVEIS has both English and Spanish forms. In the forward translation, the English form of the measure was translated into Turkish by two independent translators. Consequently, these translated forms were back-translated from Turkish to English by two other translators. These translated forms, which were performed independently of each other, were evaluated by the authors of the study and an expert who is fluent in both languages and the translation that was closest to the original for each item was selected to create a preliminary form. Consequently, four experts from the fields of psychology, psychological counselling, and child development were consulted to elaborate the convenience of the translated form in terms of the suitability for Turkish language and culture, and the comprehensibility of the items for adolescents. The responses of the experts were recorded on a form and their rate of agreement were investigated for each items; that is, the items that were agreed upon by experts with a rate of 70-80% were revised according to their feedbacks whereas the items that were agreed upon with a rate of at least 90% were included in the form without any revisions. In this respect, the preliminary form of the Turkish CVEIS was administered to a total of eight adolescents between the ages of 12 and 18. In the study, the adolescents were asked whether they could fully understand and respond to the items. Several minor revisions were made and some spelling mistakes were corrected in line with the feedback given by the adolescents.

After the completion of the pre-pilot study, the final form of Turkish CVEIS was prepared and the study continued with the pilot implementation. The implementations lasted for approximately 30 minutes in each classroom. The

collected data were analysed by using R(v.4.0.1) and SPSS 25. The missing values were initially replaced with the expected values by using an *expectation-maximization* algorithm in SPSS. For the CFA, Rstudio (1.3.959) interface was used by implementing “lavaan” package, in R (v.4.0.1) software. When the fit indices were examined, it was seen that model-data fit was not achieved. Therefore, Principal Component Analysis was run, by implementing “psych” package. In addition, Cronbach’s alpha coefficients were computed.

RESULTS

In the study, the validity and reliability analyses were performed. In the analyses for validity, construct and criterion-related validity of the measure were investigated respectively. In terms of the reliability analysis, coefficients of internal consistency for each of the sub-scales of CVEIS were computed.

Validity

Construct Validity: CFA was initially run in order to investigate the construct validity of the Turkish CVEIS. In the analysis, a three-factor structure was expected to be confirmed, as in the original version (Elipe et al., 2017). In accordance with the original structure of the measure, the CFA was performed based on the original measure’s three constructs. As the items have an ordinal character, polychoric correlation matrices were run in the analysis. In addition, the Mardia coefficients related to the multivariate normality were computed to be over 5. Therefore, Maximum Likelihood Robust (MLR) method was used together with Satorra-Bentler scaled Chi-square test. The recommended cut-off values of fit indices in CFA (Kline, 2015; Orçan, 2018) and the CFA fit indices for CVEIS are presented in Table 1.

Table 1. *The Recommended Goodness of Fit Indices for the CFA and the CFA results for CVEIS*

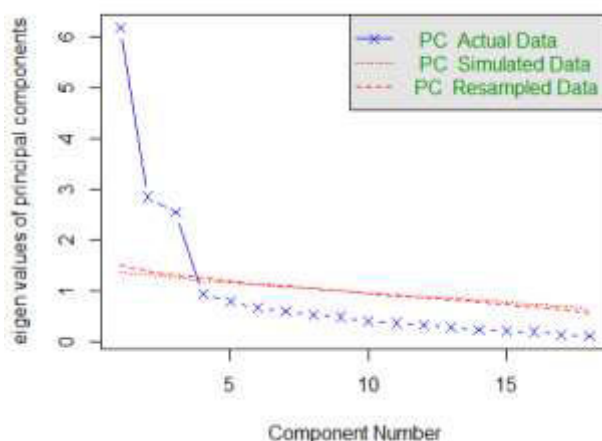
Indices	Cut-Offs	Results of the first order analysis (3 dimensions) (MLR) c=1.488
χ^2/df	Perfect ≤ 3	5.16
RRMSEA	Good ≤ 0.08	0.13 (%90 CI: 0.12-0.14)
SRMR	Good ≤ 0.08	0.12
RCFI	Good ≥ 0.90	0.69

RTLTI	Good ≥ 0.90	0.64
-------	------------------	------

When the results presented in Table 1 are examined, it is seen that Robust-RMSEA (RRMSEA) and SRMR values are above 0.08, RCFI and RTLTI values are below 0.90 indicating that any of the fit indices for CVEIS do not meet the recommended the cut-off values. The results reveal that the model tested by CFA is invalid. Therefore, Principal Component Analyses (PCA) is conducted, after providing the approval of the authors of the original scale.

Principle Component Analysis: Initially, to investigate the adequacy of the factor analysis, Bartlett's test of Sphericity and Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) were run by using polychoric correlation matrix. A KMO value close to 1 indicates that the data of the study are appropriate for factor analysis. On the other hand, Bartlett's test investigates whether a matrix significantly differs from an identity matrix. Significance values smaller than .05 indicate that factor analysis is useful with the data (Güzeller et al., 2017; Denis, 2019). In the present study, the KMO value is calculated as 0.84 and the Bartlett's value is found to be highly significant ($\chi^2=4246.581$, $df=153$; $p<0.05$). These results indicate that the data of the study is appropriate for factor analysis. Consequently, PCA revealed three eigenvalues over a value of 1, in addition to a structure of three factors in scree plot test. The results of the scree plot test related to the PCA is presented in Figure 1.

Figure 1. Parallel Analysis Scree Plot Test for The PCA of CVEIS

The results of the parallel analysis scree plot in Figure 1 show that the three eigenvalues revealed in the analysis are below the eigenvalues of the original data. Therefore, a three-factor model is accepted according to the results of the parallel analysis. In the PCA conducted for three factors, Varimax rotation revealed that the factor loadings of the 1st (tense, nervous), 6th (angry, annoyed), and 11th

(choleric, enraged) items were overlapping. When these items were excluded from the scale one by one and two at a time, it was seen that the problem of overlapping of the rest of the items continue, and that 11th item had a greater factor loading in one factor (“depressed”) when included in the model by itself. The 9th item (irritable, in a bad mood) which is included in the “annoyed” dimension in the original scale, along with 6th and 11th items, loaded best on the dimension which included the items of the “depressed” factor. Therefore, the 1th and 6th items were excluded from the scale and the analysis was rerun for a two-factor model of remaining 16 items. The factor loadings revealed in the analysis are shown in

Table 2. *The Factor Analysis Results of CVEIS consisted of 16 Items*

Items	Factor 1	Factor 2
13. Defenseless, helpless	0,810	-0,140
15. Depressed, sad	0,790	-0,050
12. Ashamed	0,760	0,050
8. Lonely	0,740	0,020
18. Jittery, worried	0,720	-0,370
5. Scared, afraid	0,670	-0,350
3. Guilty	0,620	0,110
9. Irritable, in a bad mood	0,620	-0,400
16. Fed up	0,570	0,100
11. Choleric, enraged	0,390	-0,120
4. Energetic, lively	-0,050	0,910
7. Satisfied, proud	-0,010	0,880
2. Animated	-0,040	0,850
14. Determined, daring	-0,330	0,600
10. Ready, clear-headed	-0,330	0,540
17. Active, alert	-0,100	0,480
Eigenvalues	4,830	3,690
Variance (%)	30,000	23,000
Variance accounted for (%)	53,000	

An examination of the Table 2 show that the first factor is consisted of 10 items and the factor loadings range between 0.390 and 0.810. The second factor consisted of 6 items and the factor loadings range between 0.480 and 0.910 in the second factor. The total variance accounted for is 53%. As seen in Table 2, the

structure of Factor 1 of the Turkish version of CVEIS is similar to the Depressed factor and the structure of Factor 2 is similar to the Active factor of the original scale. Hence, as in the original version, the Factor 1 was labelled as Depressed and the second factor was labelled as Active. Descriptive statistics of the factors and the correlation between them are give Table 3.

Table 3. Descriptive Statistics of The Factors of CVEIS and The Correlation Between Them

Factors	$\bar{X}$	S	Min.	Max.	Correlation Between The Factors	
					Depressed	Active
Depressed	22.59	8.10	10	50	-	
Active	14.08	5.37	6	30	-0.298*	-

Note. *= $p < .05$

As shown in Table 3, there is a negative and significant correlation between the factors ($r = -0.298$, $p < 0.05$). According to this result, when the scores of the Depressed factor increase, the scores of the Active factor decrease. Hence, it may be suggested that it is appropriate to score each factor within itself instead of getting a single total score from the entire scale.

Criterion-Related Validity: In the analysis for the criterion-related validity, the relationships among CBVS and the sub-scales of CVEIS were examined. The correlation coefficients among the scores of CBVS and the factors of CVEIS are shown in Table 4.

Table 4. Pearson Correlation Coefficients Among The CVS and The Factors of CVEIS

	CVS	Depressed	Active
CVS	1		
CVEIS-Depressed	0.113*	1	
CVEIS-Active	-0.025	-0.313**	1

As presented in Table 4, CVS scores are significantly and positively correlated with Depressed ($r = 0.113$, $p < 0.05$), but are not correlated with Active ($r = -.025$, $p > 0.05$). On the other hand, the scores of Depressed and Active are significantly and negatively correlated ($r = -.313$, $p < 0.05$).

RELIABILITY

The coefficients related to the internal consistency of CVEIS were investigated in the reliability analysis. For this purpose, the Cronbach's alpha coefficients were investigated. The results of the analysis are presented in Table 5.

Table 5. *The Coefficients Related To The Internal Consistency of The Factors of CVEIS*

Factors	Items	Cronbach's Alpha Coefficients
Depressed	3, 5, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 18	0.87
Active	2, 4, 7, 10, 14, 17	0.84

As can be seen in Table 5, the Cronbach's alpha coefficients are computed as .87 for Depressed, and .84 for Active.

DISCUSSION

The present study aimed to adapt CVEIS into Turkish and to investigate its psychometric properties. For this purpose, forward and backward translations were initially performed, then four experts from the branches of psychology, child development and psychological counselling were consulted to elaborate the adequacy of the form in terms of Turkish culture and language, and the comprehensibility and the items' effectiveness in assessing emotional impact of cybervictimization. In accordance with the suggestions of the experts, the Turkish form of CVEIS was revised and implemented in a pre-pilot study to a total of eight adolescents. After making several minor corrections, the study proceeded with the pilot implementation.

In the analysis, CFA was initially run to investigate whether the Turkish version of the measure has the same factor structure as the original. However, the factor structure of the original measure was not confirmed in CFA. Therefore, PCA was performed. In the procedure, eigenvalue and scree plot tests were performed. The initial analysis revealed a three-factor model. However, 1st (tense, nervous) and 6th (angry, annoyed) items were excluded from the measure, due to their overlapping factor loads. When these items were excluded from the scale, the 9th (irritable, in a bad mood) and the 11th (choleric, enraged) items loaded best in the Depressed factor, which are loaded in the Annoyed factor in original scale. Since the Annoyed factor of the original scale is consisted of the 1st, 6th, and 11th items, the factor is entirely removed from the Turkish version. The two-factor model of

remaining 16 items accounted for 53% of the total variance. In social sciences, an acceptable variance explained in factor analysis for a construct is suggested to be between 40% and 60% (Pituch & Stevens, 2013). The higher the percentage of variance a model is capable of explaining, the more valid the model is (Lorenzo-Seva, 2013). In the present study, the total variance accounted for indicated that the model is valid.

Except for the four items, the results of the factor analysis provided a model compatible with the factor structure of the original measure, comprised of Depressed (Factor 1), and Active (Factor 2). The difference between the Turkish and the original forms of the measure might be due to the linguistic and cultural differences. In social sciences, cross-cultural studies assume that the factor structure of a measure that was confirmed in one culture should also be confirmed in other cultures (Brown, 2015; Erkuş & Selvi, 2019). However, the expression of feelings might be diverse in various cultures. Taking the cultural variability into account, it is plausible to argue that people in different cultures may be experiencing the same feelings in different dimensions and expressions. The cultural differences in terms of emotional expressions is also a challenge for the translation procedure. The translation of the word feeling may not be exactly equivalent to the original language in terms of meaning. The differences in translations may occur due to the inadequacy of the translation as much as the different factor structures of people's experiences of and thinking about feelings. In the present study, the reasons for the differences compared with the original measure in the Annoyed dimension might also be because of the fact that annoyance is an unpleasant emotional state which may lead to emotional experiences of frustration, anger, irritability and revenge. In other words, the feelings of irritability, being in a bad mood, choleric, enraged might be considered as constructs that are closely related to the emotional experiences of feeling depressed. In analysis for criterion-related validity, the relationships among CVS and the sub-dimensions of CVEIS were investigated. CVEIS is a measure comprised of emotions that the subjects would feel if they had been or were a cybervictim. Therefore CVS, which assesses the experiences of cybervictimization of the adolescents, was implemented as a criterion-related measure based on the suggestion that the emotions experienced by adolescents should be associated with their status of being the victim of any cyberbullying acts. According to the results, cybervictimization was associated with the construct of Depressed. It may be suggested that the adolescents' experiences of

cybervictimization may have led to the feelings defined within Depressed and CVEIS was efficient in measuring it.

A criterion-related measure is suggested to be an indicator of the extent to which one measure predicts the suggested outcome for another measure (Seçer, 2015). Hence, it is thought that the feelings included in this construct may be the outcomes of cybervictimization in this specific sample. In the analysis, it is also seen that Depressed and Active are significantly and negatively correlated. It can be argued that the more the feelings defined within Depressed (i.e. sad, lonely, in a bad mood) increase, the more the feelings defined within Active (i.e. active, alert, energetic) decrease. Therefore, it is plausible to suggest that these two dimensions are efficient in defining the constructs opposite of each other. On the other hand, Active is not significantly associated with cybervictimization in the present study. According to Elipe et al. (2017), CVEIS not only evaluates the negative feelings regarding cybervictimization, but also assesses positive emotions regarding coping and seeking help. The three factors included in the original scale also put forward the coping strategies of the adolescents exposed to cyberbullying. However, the Turkish version of the scale is consisted of only Active, and Depressed which included some items of the Annoyed dimension of the original scale. Following these results of the study, it is believed that the emotions in the Depressed factor show the fear, despair and desire to seek help; and the emotions included in the Active factor reveal the efforts made to trigger the problem-solving oriented emotions and resources for coping. The Annoyed and Depressed factors are associated with each other and reflect emotions of withdrawal, while the Active factor represents emotions in the opposite direction. In the development study of CVEIS, Elipe et al. (2017) found that the Depressed sub-dimension was negatively correlated with Active and positively correlated with Annoyed. In addition, the Active and Annoyed sub-dimensions were found to be negatively correlated. The depressed and annoyed constructs are comprised of negative emotions, whereas the active construct includes positive emotions. Hence, as expected, the negative emotions were directly related, whereas the active factor was inversely related to the others. Parallel to the original version, Depression was negatively related with Active in the Turkish CVEIS.

Finally, in the analysis, internal consistency coefficients for each of the sub-scales of CVEIS were investigated. In social sciences, a value of .70 or higher as the Cronbach's alpha is acceptable (Büyüköztürk, 2017). In the present adaptation, the reliability coefficients are computed as .87 for Depressed, and .84 for Active,

which show a high level of internal consistency. The results of the study revealed proof for the reliability and validity of the Turkish version of CVEIS, which consists of 16 items and two factors, namely, Depressed (10 items), and Active (6 items). High scores in each sub-dimension show adolescents' emotional reactions to cybervictimization in that dimension.

This study is significant as it provides an instrument to assess the emotional impacts of cyberbullying in Turkish adolescents. It is thought that the Turkish CVEIS will be beneficial for researchers and professionals in terms of monitoring, preventing and intervening in cybervictimization. In addition to its potential to provide a deeper comprehension regarding the emotional consequences of cyberbullying acts on victims, the measure may also be useful for professionals in terms of psychological counselling and guidance procedures at schools. Besides its significance, the study has also a number of limitations. The generalizability of the findings is limited due to the limited number of adolescents who participated in the study. It is thought that testing the measure on larger samples would be helpful to improve the external validity of the instrument. The study consisted of only PCA due to the conditions which did not allow to develop a wider study. Therefore, an analyses for CFA could not be conducted as the working group did not include enough number of participants to run a CFA with appropriate statistical guarantees. In the future studies, the factor structure of the Turkish form of CVEIS should be confirmed in an independent sample. The present study was conducted on a community sample; hence, testing the measure on a sample of cybervictim adolescents could help testing and improving the validity. In future studies, the factor structure should also be assessed in terms of invariance across cybervictims and non-cybervictims. Finally, it should also be stated that the study was conducted for psychometric purposes and no related actions were taken for the adolescents who were identified as being victims of cyberbullying acts. Future studies should provide services for incidences where adolescent cybervictims might benefit from psychosocial support.

Funding: The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Conflict of Interest: On behalf of all authors, the corresponding author states that there is no conflict of interest.

Ethical approval: All procedures performed in studies involving human participants were conducted in accordance with the ethical standards of the

institutional and/or national research committee and with the 1964 Helsinki declaration and its later amendments or comparable ethical standards.

Informed consent: Informed consent was obtained from all individual participants included in the study.

REFERENCES

Anderson, E. L., Steen, E. & Stavropoulos, V. (2017) Internet use and Problematic Internet Use: A systematic review of longitudinal research trends in adolescence and emergent adulthood, *International Journal of Adolescence and Youth*, 22, 4, 430-454.

Arıcak, O., Tanrikulu, T. & Kınay, H. (2012). [Initial psychometric findings of Cyber Victimization Scale]. *Mediterranean Journal of Educational Research*, 11, 1-6. [In Turkish].

Atlı, S. (2019). [The development of 12-18 years old children and digital world]. In S. Günüç (Ed.). [*Raising organic children in digital world*] (pp.183-202). Ankara: Nobel Tıp Publishing. [In Turkish].

Ayas, T., Aydın, F., & Horzum, M. (2015). [Cyberbullying Awareness Scale: A validity and reliability study]. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 2(2), 38-51. [In Turkish].

Ayas, T., & Horzum, M. B. (2010). Cyber bully/victim scale development study. *Akademik Bakış*, 19, 1-17. [In Turkish].

Baldry A., Farrington D., P, Sorrentiono A., & Blaya, C. (2018). Cyberbullying and cybervictimization. In M. Maras, T. Holt (Eds.) *International perspectives on cyberbullying. Prevalence, risk factors and interventions* (pp. 3-25). Switzerland: Palgrave.

Baruah, H., Dashora, P. & Parmar, A. (2017). Impact of cyberbullying on psychological health of adolescents. *International Journal of Humanities and Social Sciences (IJHSS)*, 6(4), 137-144.

Baştürk-Akca, E., & Sayımer, İ. (2017). [The concept of cyberbullying and the factors related to it]. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 8(30), 1-20.

Beyazıt, U., Şimsek, Ş., & Bütün Ayhan, A. (2017). An examination of the predictive factors of cyberbullying in adolescents. *Social Behavior and Personality*, 45(9), 1511–1522.

Brown, T. A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research*. N.Y.: The Guilford Press.

Bütün Ayhan, A., Yurdakul, Y., Çınar, G. & Beyazıt, U. (2017). An examination of the relationship between cyberbullying and parenting attitudes in adolescents. In H. Göksu (Ed.). *Current Approaches in Education and Economics*, (pp. 43-49). U. S. A.: Strategic Researches Academic

Büyüköztürk, S. (2017). [*Data analysis handbook for social sciences*]. Ankara: Pegem Akademi. [in Turkish].

Carvalho M., Branquinho C., & Gaspar de Matos M. (2018). Emotional symptoms and risk behaviors in adolescents: relationships with cyberbullying and implications on well-being. *Violence and Victims*, 33(5), 871-885.

Chu, X. W., Fan, C. Y., Li, Q. Q., & Zhou, Z. K. (2018). Cyberbullying victimization and symptoms of depression and anxiety among Chinese adolescents: Examining hopelessness as a mediator and self-compassion as a moderator. *Computers in Human Behavior*, 86,377-386.

Coric M. K., & Kastelan A. (2020). Bullying through the Internet – cyberbullying. *Psychiatria Danubina*, 32(2), 269-272.

Crisholm, J. F. (2014). Review of the status of cyberbullying and cyberbullying prevention. *Journal of Information Systems Education*, 25, 77–87.

Çınar, G., Beyazıt, U., Yurdakul, Y. & Bütün Ayhan, A. (2017). Investigation of the Relationship Between Cyber Bullying Behaviors and Internet Addiction in Adolescents, *Press Academia Procedia*, 4(18), 123-128.

Del Rey, R., Casas, A. J. & Ortega, R. (2016). Impact of the ConRed program on different cyberbullying roles. *Aggressive Behavior*, 42, 123–135.

Denis D. J. (2019). *SPSS data analysis for univariate, bivariate, and multivariate statistics*. U.S.A.: Wiley.

DeSmet A., Bastiaensens, S., Van Cleemput K., Poels K., Vandebosch H., Deboutte GHerrewijn. L.,...De Bourdeaudhuij I. (2018). Psychometric data of a questionnaire to measure cyberbullying bystander behavior and its behavioral determinants among adolescents. *Data in Brief*, 18, 1588-1595.

Elipe, P., Mora-Mercha, N. J. A. & Nacimiento, L. (2017). Development and validation of an instrument to assess the impact of cyberbullying: The Cybervictimization Emotional Impact Scale, *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 20(8), 479-485.

Erkuş, A., & Selvi, H. (2019). [*Measurement and test development in psychology III: Adapting scales and “norm” development*]. Ankara: Pegem Akademi Publishing. [In Turkish].

Güzeller C. O., Aksu G., & Eser M .T. (2017). [*Exploratory and confirmatory factor analyses and structural equation modelling*]. Ankara: Delta. [In Turkish].

Horzum, M. B., & Ayas, T. (2011). The examination of cyberbullying and victim levels of high school students according to school type and gender. *Educational Sciences and Practice*, 10(20), 139-159.

Iranzo, B., Buelga, S., Cava, M. J., & Ortega-Barón, J. (2019). Cyberbullying, psychosocial adjustment, and suicidal ideation in adolescence. *Psychosocial Intervention*.

Jacobs, N. C., Dehue, F., Völlink, T., & Lechner, L. (2014). Determinants of adolescents' ineffective and improved coping with cyberbullying: A Delphi study. *Journal of Adolescence*, 37(4), 373-385.

Jenaro, C., Flores, N., & Frías, C. P. (2017). Anxiety and Depression in Cyberbullied College Students: A Retrospective Study. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(1-2), 579-602.

Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. (Fourth Edition). NY: Guilford Publications, Inc.

Koç, M., Horzum, M. B., Ayas, T., Aydın, F., Özbay, A., & Uğur, E. (2016). [Coping With Cyberbullying Scale: Study of reliability and validity]. *Sakarya University Journal of Education*, 6(3), 116-128. [In Turkish].

Kota, R., & Selkie E. (2020). Cyberbullying and mental health. In M. A. Moreno, A. Radovic (Eds.) *Technology and Adolescent Mental Health* (pp. 89-99). U.S.A.: Springer.

Lazarus, L., Barkoukis, V., Ourda, D., & Tsorbatzoudis, H. (2013). A process model of cyberbullying in adolescence. *Computers in Human Behavior*, 29, 881–887.

Lei H., Mao W., Cheong C., Wen Y., Cui Y., & Cai Z. (2020). The relationship between self-esteem and cyberbullying: A meta-analysis of children and youth students. *Current Psychology*, 39, 830-842.

Li, J., Sidibe, A. M., Shen, X., & Hesketh, T. (2019). Incidence, risk factors and psychosomatic symptoms for traditional bullying and cyberbullying in Chinese adolescents. *Children and Youth Services Review*, 107, 104511.

Livazović, G., & Ham, E. (2019). Cyberbullying and emotional distress in adolescents: the importance of family, peers and school. *Heliyon*, 5(6), e01992.

Lorenzo-Seva, U. (2013). *How to report the percentage of explained common variance in exploratory factor analysis*. Technical Report. Department of Psychology, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona.

Orçan F. (2018). Exploratory and confirmatory factor analysis: Which one to use first. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 9(4), 414-412.

Patchin, J. W. & Hinduja, S. (2015). Measuring cyberbullying: Implications for research. *Aggression and Violent Behavior*, 23, 69-74.

Pituch, K. A., & Stevens, J. P. (2016). *Applied multivariate statistics for the social sciences*. New York: Routledge.

Saladino V., Eleuteri S., Verrastro V., & Petrucelli F. (2020). Perception of Cyberbullying in Adolescence: A Brief Evaluation Among Italian Students. *Front. Psychol.*, 11, 1-7.

Seçer, İ. (2015). [*The process of developing and adapting psychological tests. SPSS and LISREL applications*]. Ankara: Anı Publishing. [In Turkish].

Tanrikulu, T., Kınay, H., & Arıcak, O. T. (2013). [Cyberbullying Sensibility Scale: Validity and reliability study]. *Trakya University Journal of Education*, 3(1), 38-47. [In Turkish].

West, D. (2015). An investigation into the prevalence of cyberbullying among students aged 16–19 in post-compulsory education. *Research in Post-Compulsory Education*, 20, 96–112.

To cite this article: Uçar, A.K., Aliyazıcıoğlu, B. (2021). Pandemi Sürecinde Twitter ve Nefret Söylemi. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 5(2), 53-64

Submitted: July 12, 2021

Accepted: August 28, 2021

PANDEMİ SÜRECİNDE TWITTER VE NEFRET SÖYLEMİ

Anıl Kaan Uçar¹

Büşra Aliyazıcıoğlu²

ÖZET

Pandemi sürecinde Twitter’da paylaşılan nefret söylemi niteliğindeki içerikleri eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle ele alan bu çalışmada öncelikle dil, söylem ve nefret söylemi kavramları açıklanmaktadır. Ardından sosyal medya ve nefret söylemi başlığı altında sosyal medyanın sağladığı anonimlik imkanının nefret söylemi niteliği taşıyan içeriklerin yoğunlaşmasına zemin hazırladığı vurgulanmaktadır. Araştırma, Nisan 2020 ile Haziran 2020 ayları arasındaki tarihlere odaklanırken #sokağaçıkmayasağı, #65yaş ve #caddebostansahili hashtagleri kapsamında Twitter’da paylaşılan ötekileştirici, aşağılayıcı ve düşmanlaştırıcı içerikler incelenmektedir. Sonuç olarak çalışma, incelenen tweetlerin nefret söylemini yaygınlaştırdığını ve bu içeriklerin toplumsal kutuplaşma bağlamında biçimlendiğini tespit etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, Twitter, Nefret Söylemi, Eleştirel Söylem Çözümlemesi

TWITTER AND HATE SPEECH IN THE PANDEMIC PROCESS

ABSTRACT

In this study, which deals with the content of hate speech shared on Twitter during the pandemic process with the method of critical discourse analysis, primarily the concepts of language, discourse and hate speech are explained. Then, under the heading of social media and hate speech, it is emphasized that the anonymity provided by social media paves the way for the intensification of content that carries the nature of hate speech. While the research focuses on the dates between April 2020 and June 2020, the othering, humiliating and hostile content shared on Twitter within the scope of #sokağaçıkmayasağı, #65yaş and #caddebostansahili

¹ Öğr. Gör. Dr., Ordu Üniversitesi Ulubey Meslek Yüksekokulu Gazetecilik ve Habercilik Bölümü, Ordu, Türkiye, anilkaanucar@gmail.com

² Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Yalova, Türkiye, busraaliyazicioglu@gmail.com

hashtags is examined. As a result, the study determined that the analyzed tweets spread hate speech and that these contents were shaped in the context of social polarization.

Keywords: Pandemic, Twitter, Hate Speech, Critical Discourse Analysis

GİRİŞ

11 Mart 2020’de ilk Covid-19 vakasının açıklanmasıyla başlayan pandemi süreci, sosyal medya ağlarının yaşamlarımızdaki ağırlığını arttırdı. 2021 yılı itibariyle Türkiye’de internet kullanıcı sayısı 67 milyona ulaşarak geçen yıla kıyasla yüzde 6 oranında artış gösterirken sosyal medya kullanıcı sayısı da yüzde 11 oranında yükseliş kaydetmiştir. Anadolu Üniversitesi Sosyal Medya ve Dijital Güvenlik Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (SODİGEM) araştırmacılarının yaptığı bir çalışmaya göre; evde geçirilen zaman süresince cep telefonu kullanımı kadınlarda yüzde 42,7 ve erkeklerde yüzde 52,8 şeklinde tespit edilmiştir (Nurluoğlu, 2021; akt. Açık, 2020).

Bu durum, dijital kültür içinde varlık gösteren bir toplumsal mevcudiyetini yoğunlaştırdığına işaret etmektedir. Anonimliğe imkan tanıyan sosyal medya mecraları kamusal tartışma açısından faydalı ama etik değerlerden de uzaklaşabilen söylemsel bir zemin oluşturmaktadır.

Bu çerçevede kamusal alanın tartışma, öznel arası iletişim ve ifade özgürlüğü gibi temel niteliklerine haiz olan Twitter, bireylerin bilgilenebildiği, fikrini ifade edebildiği ve alanında uzman birçok insanla iletişim kurabildiği bir sosyal ağ olarak dikkat çekerken diğer yandan da sunduğu anonim olma imkanıyla nefret söylemi özelliği taşıyan ifadelerin yaygınlık gösterdiği bir mekan olarak tartışılmaktadır. Twitter’ın 330 milyon kullanıcıya sahip olduğu (Wilson & Land, 2020, s. 1047) düşünülürse burada paylaşılan söylemsel ifadelerin toplumsal çerçevede etkisi de daha iyi anlaşılacaktır. Ayrıca 2020 Ocak ve Haziran arasını kapsayan raporunda Twitter; 85 bin 375 hesabı ilgilendiren 42 bin 220 içerik kaldırmaya yönelik yasal taleple karşı karşıya kalırken nefret içeren davranış politikalarını ihlal ettiği için işlem yapılan hesap oranında ise, yüzde 54’lük bir artış gerçekleşmiştir. İçerik kaldırma taleplerinde ise Türkiye; Japonya, Rusya, Güney Kore ve Hindistan gibi ülkelerle birlikte ilk sıralarda yer almaktadır (Twitter, 2020).

Buradan hareketle bu çalışma, Nisan 2020 ile Haziran 2020 ayları arasında #so-kağaçıkmayasağı, #65yaş ve #caddebostansahili gibi hashtagler çerçevesinde paylaşılan nefret söylemi barındıran tweetleri van Dijk’in eleştirel söylem çözüm-

lemesi yöntemiyle incelemektedir. Bu etiketler; nefret söylemine dayalı ötekileştirici içerikleri içermesi ve hem sosyal medyada hem de geleneksel medyada yoğun olarak gündem oluşturmuş olması nedeniyle seçilmiştir.

DİL, SÖYLEM ve NEFRET SÖYLEMİ

Toplumsal yaşamın kodları dilsel pratiklerde yansımalar oluşturur. Toplumsal yaşamın bir parçası olarak kurulan dil, toplumsaldan el almaktadır (Fairclough, 2001). Bu çerçevede dil, belirli bir bağlam içinde biçimlenerek gerçekliğin yansıtıcı aktörü haline gelmektedir. Dolayısıyla gerçekliğin yansıtıcısı olarak dil, olay ve olgulara işaret edici gücüyle bir bağlam meydana getirmektedir (Ervin-Tripp, 2014, s. 21). Dil aracılığıyla kurulan bu bağlamların içine doğan birey, belirlenmiş bağlamsal bir zemine ait dilsel kodlar aracılığıyla iletişim kurmaktadır. Bu noktada Hall'e bakmak önemlidir. Ona göre bireyin tüm toplumsal ilişkileri, toplumsal pratiklerden etkilenmektedir (1994, s. 169):

Daha gelişkin tüm toplumsal yapı biçimleri, işbölümü, farklı toplum tipleri arasındaki ayrımın gelişmesi, maddi koşulların içsel değişikliğe uğratılması amacıyla insan becerilerini ve bilgisini uygulamanın yeni yolları, medeni ve siyasal birlik biçimleri, farklı aile ve devlet tipleri, insanların inançları, düşünceleri ve teorik inşaları ve bunlara uygun ya da karşılık gelen toplumsal bilinç biçimleri bu verili matrisden – üretim güçleri ve ilişkilerinden ve bunların farklı tarihsel çağlardaki toplumsal olarak örgütlenme biçimlerinden- doğar.

Dolayısıyla bireyin kullandığı dil de toplumsal pratikler çerçevesinde dolayımlandırırken gündelik yaşam içinde ortaya koyulan ifade biçimleri de bu şekilde kurulmaktadır. Bu çerçevede ortaya çıkan anlamlı cümlelere de söylem denilmektedir. Metnin olası anlamlarını örüntüleyen söylem; yorumlama, etkileşim ve karşılıklı bilgi alış verişi biçimlerine karşılık gelmektedir (Stillar, 1998, s. 12). Saussure, tüm söylemlerin arka planında çok yönlü bir sistemin yer aldığını vurgulayarak bu durumu doğrulamaktadır. Lacan'a göreyse söylem, birey ve toplum çerçevesinde konuşma ediminin karakterini oluşturmaktadır. Foucault ise, söylemin bilgi ve güç ilişkileri merkezinde biçimlendiğini vurgulayarak söylemin ideolojik bir araç olabileceğini belirtmektedir (Akt., Sözen, 2017, s. 43-45, 47, 63).

Nefret söylemi de bu değerlendirmeler ışığında toplumsal yaşam ekseninde biçimlenen dilsel pratikler aracılığıyla kurulurken ötekileştirici ve ideolojik bir ze-

mine yerleşmektedir. Kaba, alaycı ve sert sözcüklerle beraber ideolojik bir çerçeveye oturan ayrımcı ve etiketleyici bir takım ifadeler (Binark & Çomu, 2012), ötekileştirmeye karşılık gelmektedir. Ötekiyi imleyen bu vurgular, ön yargılı bir toplumsal iletişim süreci meydana getirdiğinde bu yargıların bir tutuma dönüşmesine ortam hazırlayabilir. Bu durum toplumsal kutuplaşma ve ayrımcılığın yaygınlaşmasına neden olur. Söylemsel zeminde güçlü olan grupların oluşturduğu eşitsiz toplumsal atmosfer, toplumsal kutuplaşmaları derinleştirirken bir yandan da güçlü grupların hegemonyasını sağlamlaştıran politik bir düzen oluşturur (Göregenli, 2012, s.62). Dolayısıyla toplumsal çerçevede nefret söylemi hem ötekileştirici hem de ideolojik bir özellik taşımaktadır. Bu özellikleriyle nefret söyleminin yaygın bir biçimde kabul gören açıklamasını 1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi yapmıştır. Buna göre nefret söylemi (Weber, 2011, s.3):

İrkçi nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dahil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır.

Bu tanımdan anlaşılacağı üzere nefret söylemi, ideolojik bakış, ayrımcılık ve düşmanlık içeren ifadeleri kapsamaktadır. Bu çerçevede kişi ya da gruba yönelik ırk, din, cinsiyet, cinsel yönelim, etnisite gibi özellikler nedeniyle ön yargılardan beslenen ayrımcı tutumları temel alan nefret söylemi, “toplumda size yer yok” mesajıyla tahammülsüzlüğü de dışa vurmaktadır (İnceoğlu, 2013, s. 76, 80).

SOSYAL MEDYA ve NEFRET SÖYLEMİ

Nefret söyleminin toplumsal alanda görünürlüğü arttırdığı mecraların başında sosyal medya gelmektedir. Enarsson ve Lindgren (2019, s. 4), sosyal medyanın asenkron ve anonim iletişimi arttırdığını vurgulayarak bu tarz bir iletişim biçiminin de sert ve saldırgan dil kullanımına zemin hazırladığını belirtmiştir. Özellikle sosyal medyanın sunduğu anonim olma imkanı, nefret söylemi ve saldırganlık noktasında kullanıcıların cesaretini arttırmaktadır. Bu çerçevede sosyal ağlarda yer alan nefret söylemleri; siber zorbalık, ve trol saldırıları gibi bir takım dijital tacizlere neden olmaktadır (Mathew vd., 2019). Facebook’un 2,4 milyar; Twitter’in ise, 330 milyon kullanıcıya sahip olduğu (Wilson & Land, 2020, s. 1047)

düşünülürse, bu mecralarda yer bulan söylemsel ifadelerin etkisi ve yoğunluğu daha anlaşılır olacaktır.

Özellikle toplumsal ekseninde ortaya çıkan gelişmeler bağlamında tartışmaların yaşandığı yer olarak Twitter, ideolojik ve ötekileştirici nefret söylemlerinin yoğunlukla yer bulduğu bir mecra olarak dikkat çekmektedir. Zaman zaman bu söylemler oldukça etkili hale gelerek ilgili birey ve grubun dijital bir linçe maruz kalmasına ortam hazırlamaktadır. 2020 Ocak ve Haziran arasını kapsayan raporunda Twitter; 85 bin 375 hesabı ilgilendiren 42 bin 220 içerik kaldırmaya yönelik yasal talep almıştır. Nefret içeren davranış politikalarını ihlal ettiği için işlem yapılan hesaplarda ise yüzde 54 oranında bir artış gerçekleşmiştir. İçerik kaldırma taleplerinde ise; Japonya, Rusya, Güney Kore, Türkiye ve Hindistan gibi ülkeler ilk sıralarda yer almaktadır (Twitter, 2020). Bu sonuçlar nefret söylemi bağlamında Twitter'ın yaşamımızdaki etkisine işaret etmektedir.

Sanal bir evrene karşılık gelen sosyal medya mecraları, gerçek yaşam ve kimlikler ile gerçek olmayan yaşam ve kimlikler arasındaki sınırları bulanıklaştırmaktadır. Bauman & Lyon bu durumu şu biçimde ifade etmektedir (2013, s. 89):

...mesafe, uzaklaşma ve otomasyon teknolojisindeki ilerlemenin en belirleyici özelliği, eylemlerimizin ahlaki kısıtlamalardan gittikçe ve belki de durdurulamaz bir biçimde bağımsızlaşmasıdır. Seçimlerimizi “yapabiliriz, o halde yapacağız” ilkesi belirlediğinde, insan eylemleri ve bu eylemlerin insani olmayan sonuçları için ahlaki sorumluluğumuzun ne yetkin bir şekilde ortaya konduğu ne de etkin bir biçimde hayata geçirildiği bir noktaya ulaşıyoruz.

Dolayısıyla sosyal medya yarattığı sanallık ile bireyin her türlü normlardan azade hale gelmesine ortam hazırlamakta ve pozitif değerlerden uzak ifade biçimleri, anonimliğin habitusu haline gelmektedir. Bourdieu'ye göre habitus (1990, s. 277); alışkanlığın süreklilik kazanarak bedende somutlaşma sürecidir. Twitter'daki nefret söylemlerinin toplumsal zeminde bir habitus durumuna dönüşmesi; toplumsal kutuplaşmaya, ön yargılara, empati eksikliğine ve en nihayetinde de birlikte yaşama idealine zarar vermektedir.

MATERYAL ve YÖNTEM

Bu çalışmanın yöntemi olarak eleştirel söylem çözümlemesi tercih edilmiştir. Çünkü eleştirel söylem çözümlemesi, söylem olarak nefretin kodlarını ve bağlamını etkili bir biçimde ortaya koyacak bir araştırma yöntemi olarak dikkat çek-

mektedir. Göçmen, mülteci, azınlık, ön yargı, ırkçılık, ötekileştirme ve cinsiyetçilik gibi toplumsal eşitsizlik meselelerinin iletişimsel çerçevede yansımalarını ortaya koyma gücüne sahip olan eleştirel söylem çözümlemesi; adaletsizlik ve eşitsizlik sorunlarına baskı ve ön yargı çerçevesinde bir yaklaşım ortaya koymaktadır (van Dijk, 1993, s. 253).

van Dijk'ın haber metinlerini incelemek için ortaya koyduğu eleştirel söylem çözümlemesi, makro ve mikro olmak üzere iki basamaktan oluşmaktadır. Makro inceleme aşamasında metin, tematik ve şematik olmak üzere iki kısımda ele alınmaktadır. Tematik çözümlemeye, haber başlığı, alt başlık ve spot incelemesi gerçekleştirilirken şematik çözümleme aşamasında ise, metin yorumlanmaktadır. Mikro inceleme aşamasında da metin sözcük seçimi ve cümleler arasındaki ilişkileri incelenmektedir (Durna & Kubilay, 2010: 68).

Bu çerçevede araştırmanın odaklandığı Twitter'da #sokağaçıkmayasağı, #caddebostan ve #65yaş hashtagleri aratılarak bu etiketler kullanılarak gerçekleştirilen paylaşımlar seçilmiştir. Seçilen tweetler, eleştirel söylem çözümlemesi çerçevesinde incelenmiştir. Bu etiketlerin seçilmesinin nedenlerini ise, nefret söylemlerine dayalı ötekileştirici içeriklerin yoğun olarak bu hashtagler çerçevesinde paylaşılması ve bu hashtaglerin hem sosyal medyada hem de geleneksel medyada yoğun olarak gündem oluşturmuş olmasıdır. Araştırma, Nisan 2020 ile Haziran 2020 ayları arasındaki tarihlerle sınırlandırılmıştır. Belirtilen zaman aralığında popüler kategorideki gönderiler içerisinde 105 adet gönderi örnek olarak ele alınmış ve bu 105 adet gönderi içinden 4 içerik seçilmiştir.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Çözümleme 1.

Tweet	Şurayı bombalasan boşa giden tek şey bomba olur.
Yanıt	1
Retweet	0
Beğeni	3
Takipçi Sayısı	8

Makro Analiz

Cadde Bostan Sahili'nde pandemi çerçevesinde altı çizilen sosyal mesafe kuralına uymayanlar için ifade edilen “Şurayı bombalasan boşa giden tek şey bomba olur.” cümlesi; saldırgan, düşmanlaştırıcı ve aşağılayıcı bir düzleme yerleşmektedir.

İdeolojik bir öteki algısına dayalı olan tweet, bombalama ifadesiyle düşmanı yok etme arzusuna işaret etmektedir. Böylece kendi gibi davranmayan ve kurallara uymayan bireyler toplumsal anlamda birer düşman olarak işaretlenmektedir.

Mikro Analiz

Özellikle savaşta kullanılan bombalama eyleminin pandemi kurallarına uymayanlara yönelik ifade edilmesi, retoriksel olarak cümlenin nefret söylemi olduğunu ve ideolojik kutuplaşmaya da karşılık geldiğini ortaya koymaktadır. Cadde Bostan Sahili’nde yaşayanların “Beyaz Türkler” nitelenmesine karşılık gelen laik yaşam tarzını benimsemiş toplumsal grupları yansıttığı düşünülürse ifade edilen cümlenin ötekileştirme ve nefret söyleminin ötesinde siyasi bir kutuplaşmayı da yansıtmaktadır. Sonuç olarak bu içerik, Avrupa Komisyonu, Demokrasi ve İnsan Hakları Avrupa Aracı, Friedrich Naumann Vakfı ve Global Dialogue tarafından desteklenen “Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi Projesi” kapsamında oluşturulan nefret söylemi maddelerinden “düşmanlık/savaş söylemi (bir topluluk hakkında düşmanca, savaşı çağrıştıran ifadeler)” düzlemine karşılık gelmektedir (<https://hrantdink.org>).

Çözümleme 2.

Tweet	nihayet 65 yaş üstü serbest... sokaklarda çok azmasalar bari!
Yanıt	806
Retweet	182
Beğeni	919
Takipçi Sayısı	139 bin

Makro Analiz

65 yaş ve üzerine getirilen sokağa çıkma yasağının esnetilmesi üzerine paylaşılan bu ifade, yaşlılara karşı açık bir biçimde nefret söylemi niteliği taşımaktadır. Ayrıca gerek beğeni gerek retweet sayılarına da bakıldığında oldukça popüler bir gönderi olduğu açıktır. Bu sayılar, nefret söyleminin onaylanması açısından oldukça dikkat çekicidir. Bu durum, kuramsal kısımda da değinilen Bourdieu’nün (1990) habitus olgusuna karşılık gelmektedir. Bu tweette yer alan nefret söylemi, tekrar paylaşımlarla yaygınlık kazanarak toplumsal zeminde bir habitus durumuna dönüşmüştür.

Mikro Analiz

Cümlenin içinde yer alan “azmak” sözcüğü negatif bir düzleme karşılık gelecek şekilde sonunda yer alan ünlem işaretiyle de aşağılayıcı bir sentaks oluşturmaktadır. Yaşlılara karşı dile getirilen bu alaycı yaklaşım, ötekileştirici bir ifade biçimi oluşturmaktadır. Ayrıca cümlenin herhangi bir neden sonuç ilişkisine dayalı olmaması da yaşlılara karşı derinlikli bir ön yargıya işaret etmektedir. Sonuç olarak bu söylem; Avrupa Komisyonu öncülüğünde gerçekleştirilen “Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi Projesi” kapsamında oluşturulan nefret söylemi göstergelerinden “doğal kimlik ögesini nefret aşağılama unsuru olarak kullanma/simgeleştirme (doğal bir kimlik ögesinin nefret, aşağılama unsuru olarak kullanılması, simgeleştirilmesi)” durumuna denk düşmektedir (<https://hrantdink.org>).

Çözümleme 3.

Tweet	Siz eğitilmez cahil aptal varlıklarsınız.
Yanıt	0
Retweet	0
Beğeni	14
Takipçi Sayısı	426

Makro Analiz

“Siz eğitilmez cahil aptal varlıklarsınız.” ifadesi, söylemsel olarak aşağılayıcı ve küçümseyici sözcüklere sahiptir. 14 beğeni alması bu ötekileştirici ifadelerin onaylanması açısından dikkat çekicidir. Buradaki “eğitilmez” sözcüğü tweeti atan kişinin yasakları ihlal eden bireylerle ilgili bir basmakalıp fikir oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu duruma maruz kalan grup dışlanmakta ve bu söylemler toplumdaki demokratik düzeni bozarak, yaşama ve toplumsal düzene katılım hakkına da zarar vermektedir (İnceoğlu, 2013, s. 76).

Mikro Analiz

“Siz” zamiriyle başlayan sentaks, suçlayıcı ve ayrıştırıcı bir ifade şekli olarak cümleyi biçimlendirmektedir. “Cahil” ve “aptal gibi sözcükler, cümleyi olumsuzlaştırdığı gibi tanımladıkları varlık sözcüğüyle birlikte kişileri birey ve insan olmanın ötesinde bir nesneye dönüştürmektedir. Dolayısıyla retoriksel olarak bu içeriğin işaret ettiği bireyler, toplumun bir parçası değildir buna da hakları yoktur.

Sonuç olarak bu gönderi, Avrupa Komisyonu, Demokrasi ve İnsan Hakları Avrupa Aracı, Friedrich Naumann Vakfı ve Global Dialogue tarafından desteklenen “Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi Projesi” kapsamında oluşturulan nefret söylemi göstergelerinden “küfür/hakaret/aşağılama (bir topluluk hakkında doğrudan küfür, aşağılama, hakaret içeren ifadeler)” kapsamında değerlendirilebilir (<https://hrantdink.org>).

Çözümleme 4.

Tweet	Yasak sizi korumak için geliyor siz birbirinize yapışıp sokaktasınız. Bu kadar aptal olduğunuz için ölünen zaten acımıyorum size tek üzüldüğüm sizin bu cahil ve bencil davranışınız diğerlerine de zarar veriyor onlara yazık.
Yanıt	1
Retweet	2
Beğeni	34
Takipçi Sayısı	579

Makro Analiz

Bu gönderi 1 yanıt, 2 retweet ve 34 de beğeni almıştır. Kısmen dolaşıma giren bu paylaşım nefret söylemini yaygınlaştırmıştır. Ortaya atılan nefret dolu ve düşmanlaştırıcı dil, kurallara uyan diğer insanların hatırı gözetilerek ifade edilmiştir. Ancak hatır, “ölün” ifadesiyle aynı sözdizimi içinde yer alınca bağlamından uzaklaşmaktadır.

Mikro Analiz

“Ölün”, “aptal”, “cahil” ve “bencil” gibi düşmanlaştırıcı, ayrıştırıcı, aşağılayıcı ve suçlayıcı ifadeler nefret söyleminin temel kodlarına karşılık gelmektedir. Cümledeki “sizi” ve “siz” gibi ifadeler olumsuz işaret ediciler olarak cümleye uyarı ve tehdit anlamı katmaktadır. Cümlede aptal olanın ölmesi gerektiğine dair bir neden sonuç ilişkisi kurularak yasaklara uyanlar korunmaya çalışılmıştır. Ancak bu neden sonuç ilişkisi nefret söyleminin etkisini arttırmıştır. Sonuç olarak bu söylem; Avrupa Komisyonu, Demokrasi ve İnsan Hakları Avrupa Aracı, Friedrich Naumann Vakfı ve Global Dialogue tarafından desteklenen “Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi Projesi” kapsamında oluşturulan nefret söylemi göstergelerinden

“abartma/yükleme/çarpıtma (bir kişi veya olaydan hareketle genelleme, çarpıtma, abartma, olumsuz atıflar içeren söylemler) ve küfür/hakaret/aşağılama (bir topluluk hakkında doğrudan küfür, aşağılama, hakaret içeren ifadeler” çerçevesine karşılık gelmektedir (<https://hrantdink.org>).

SONUÇ

Pandemi sürecinde paylaşılan nefret söylemine karşılık gelen tweetlerin eleştirel söylem çözümlemesiyle değerlendirildiği bu çalışma, sosyal medya mecralarının sunduğu anonim olma imkanının her an bir siber zorbalığa ve ideolojik bir ötekileştirmeye dayalı dijital linçe zemin oluşturmaya hazır olduğuna işaret etmiştir. Çalışma kapsamında incelenen içerikler; aşağılayıcı, düşmanlaştırıcı ve ötekileştirici sözcüklerden oluşmuştur. Sokağa çıkma yasağına ve sosyal mesafe gibi kurallara uymayanlara karşı getirilen eleştirilerden oluşan bu paylaşımların eleştiriden uzak ekonomi politik ve kuşaklar arası kutuplaşma temeline dayandığı görülmüştür. Bu tespit, dijital mecralarda gerçekleşen nefret söyleminin alelade bir biçimde değerlendirilemeyeceği aksine derinlikli bir şekilde önemsenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Demokrasi ve bir arada yaşama kültürü gibi en temel toplumsal motivasyonlara zarar veren nefret söylemi, sosyal medyada elde ettiği dolaşım gücüyle hem etnik ve dini hem de politik ve kültürel anlamda bir kutuplaşma meydana getirmektedir. Bu durum demokratik yaklaşımların önemini azaltarak biz ve öteki algısını güçlendirmektedir. Bu da önemli meselelerin ifade özgürlüğü ekseninde akılcı bir iletişimle tartışılmasının önüne geçerek sorunların temeline inemeyen, sorgulayamayan ve bilgiyle değil kanılarla hareket eden bir toplumsal ortaya çıkarmaktadır. Türkiye özelinde artış gösteren nefret söylemi, dijital zorbalık ve linç olgularına yönelik hem eleştirel söylem hem içerik çözümlemesine dayalı araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu çerçevede sosyal medyada nefret söylemine denk düşen içeriklerin altında yatan psikolojik, sosyolojik ve ekonomi politik nedenlerin araştırılmasına yönelik gerçekleştirilecek çalışmalar, bu içeriklerin neden arttığını ve bireylerin neden anonim kimliklerle bu tarz içerikler oluşturmaya eğilim gösterdiğini ortaya koyabilir.

KAYNAKÇA

Açık, D. (2020). Kovid-19 döneminde bireylerin cep telefonlarıyla geçirdikleri süre büyük oranda arttı. Erişim adresi <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/kovid-19-doneminde-bireylerin-cep-telefonlariyla-gecirdikleri-sure-buyuk-oranda-artti/1840489>

Baumann, Z. & Lyon D. (2013). *Akışkan Gözetim*. (Yılmaz, E. Çev.). İstanbul: Kayhan Matbaacılık.

Binark, M. & Çomu, T. (2012). Sosyal Medyanın Nefret Söylemi için Kullanılması İfade Özgürlüğü değildir!. Erişim Adresi: <https://yenimedya.wordpress.com/2012/01/20/sosyal-medyanin-nefret-soylemi-icin-kullanilmasi-ifade-ozgurlugu-degildir/>

Bourdieu, P. (1990). *Photography: A Middle-Brow Art*. Stanford :Stanford University Press.

Çayır, K. (2010), Ayrımcılığın Sosyolojisi ve Türkiye Toplumunu. Çavdar, A. & A., B. Yıldırım, (Yay. haz.), *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde (ss. 45- 54). İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.

Durna, T. & Kubilay, Ç . (2010). Basının Şiddeti: Siyasal Gösterilerde “Polise Taş Atan Çocuklar” Örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65 (03) , 51-85 . DOI: 10.1501/SBFder_0000002173

Enarsson, T. & S. Lindgren (2019). Free speech or hate speech? A legal analysis of the discourse about Roma on Twitter. *Information & Communications Technology Law*, 28(1), 1-18.

Ervin-Tripp, S. M. (2014). Context in Language. J. Gerhart vd. (Yay. haz.), *Social Interaction, Social Context and Language: Essays in Honor of Susan Ervin Trip* içinde (ss. 21-37). New York: Psychology Press.

Fairclough, N. (2001). *Language and Power*. London: Longman

Göregenli, M. (2012). Ayrımcılığın Meşrulaştırılması. K. Çayır & M., A. Ceyhan, (Der), *Ayrımcılık - Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde (ss. 61-72). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Hall, S. (1994). Kültür, Medya ve İdeolojik Etki. (Der.) Mehmet Küçük, *Medya, İktidar, İdeoloji* içinde (ss. 169-195). Ankara: Ark Yayınevi.

İnceoğlu, Y. (2013). Tartışmalı Bir Kavram: Nefret Söylemi. M. Çınar, (Ed.), *Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar Mecralar Tartışmalar* içinde (ss. 75-92). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.

Mathew B., R., Dutt, R., Goyal, P., & Mukherjee, A. (2019). Spread of hate speech in online social media. *In Proceedings of the 10th ACM Conference*

on Web Science (pp. 173-182). Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/334155686_Spread_of_Hate_Speech_in_Online_Social_Media

Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi (t.y.) Erişim Adresi: <https://hrantdink.org/tr/asulis/faaliyetler/projeler/medyada-nefretsoylemi/256-medyada-nefret-soyleminin-izlenmesi>

Öztürk, F . (2021). Salgınla Yayılan Nefret: Twitter’da 65 Yaş Üstü Bireylere Yönelik Nefret Söylemi . *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, (15), 143-159 . Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/euifydhed/issue/63210/938174>

Somay, B. (2004). *Tarihin Bilinçdışı: Popüler Kültür Üzerine Denemeler*. İstanbul: Metis Yayınları.

Sözen, E. (2017). *Söylem*. İstanbul: Profil Kitap.

Stillar, G. F. (1998). *Analyzing Everyday Texts: Discourse, Rhetorics and Social Perspectives*. Thousand Oaks, USA: Sage Publications.

Twitter (2020). Removal Requests. Erişim Adresi: <https://transparency.twitter.com/en/reports/removal-requests.html#2020-jan-jun>

Weber, A. (2011). *Nefret Söylemi El Kitabı*. (M. Çulhaoğlu, Çev.). Strazburg: Avrupa Komisyonu Yayınları. Erişim Adresi: http://ihop.org.tr/wp-content/uploads/2011/04/nefret_soylemi.pdf

Wilson, R. A. & K. M., Land (2020). Hate Speech on Social Media: Content Moderation in Context. *52 Connecticut Law Review* 1029 (2021), Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3690616>

van Dijk, T., A. (1993). Principles of Critical Discourse, *Discourse & Society* 4(2). Erişim adresi: <http://discourses.org/OldArticles/Principles%20of%20critical%20discourse%20analysis.pdf>

To cite this article: Özcan, U., Güler, B., Korkmaz, B. (2021). Shigeru Ban ve “Geçici Barınak” Kavramı. *International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 5(2), 65-90

Submitted: July 04, 2021

Accepted: August 23, 2021

SHIGERU BAN VE “GEÇİCİ BARINAK” KAVRAMI

Uğur Özcan¹

Betül Güler²

Büşra Korkmaz³

ÖZET

Doğal afetler, insan yaşamında olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Ne zaman meydana geleceği öngörülemeyen doğal afetlerin olası sonuçlarına karşı, her zaman tedbirli olmak gerekmektedir. Afet anında, öncesinde ve sonrasında pek çok sorun ile karşılaşılrsa da bunlardan en önemlisi 'barınacak yer' sorunudur. Çünkü deprem, sel, kasırga gibi yıkıcı sonuçlar doğuran doğal afetler, insanların en temel ihtiyaçlarından birisi olan barınma ihtiyacının karşılanamamasına sebep olabilmektedir. Genellikle, yardım kuruluşları tarafından dağıtılan, çadır tipi barınaklar, tüm ihtiyaçlara cevap verebilecek ve uzun süreli kullanımlarda konfor sağlayabilecek nitelikte değildir. Bu sebeple, mevcut koşullara uyum sağlayabilecek şekilde tasarlanmış olan 'geçici barınaklar' ön plana çıkmaktadır. Bu barınakların, acil durumlarda hızlıca inşa edilebilir özellikte olması gerekmektedir. Dolayısıyla, yapımında basit çözümler ve ekonomik yöntemlerle, kolay ulaşılabilir malzemelerden faydalanılması önem teşkil eder. Geri dönüştürülebilir ve sürdürülebilir tasarımları ile adından sıkça söz ettiren ünlü mimar Shigeru Ban, afet sonrası ihtiyaçlar sonucunda tasarladığı barınak sistemleriyle, afet bölgelerinde yaşanan barınak sorununa da çözüm üretmiştir. Tasarımlarını oluştururken afetlerin meydana geldiği bölgede bulunabilecek malzemeleri, bölgenin iklimini ve bölge halkının kültürünü göz önünde bulunduran mimar, barınakların inşa sürecinde yerel halkın katıldığı, katılımcı üretim biçimine önem vermiştir. Bu sayede barınakların tasarımında olduğu kadar, inşa aşamasında da sürdürülebilirliğin sağlanması mümkün olmaktadır. İnşa faaliyetlerine katılan yerel halk, geçici barınak konusunda bilinç, yapım yöntemleri konusunda bilgi ve beceri kazanmaktadır.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye, uozcan@fsm.edu.tr

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, betul.guler@stu.fsm.edu.tr

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, busra.korkmaz@stu.fsm.edu.tr

Bu çalışma kapsamında, Ban'ın farklı afet bölgeleri için tasarladığı, farklı barınak tipleri incelenmiş, bu inceleme sonucunda, söz konusu örneklerin ortak noktaları belirlenmiştir. Seçilen geçici barınak tasarımlarının yapım yöntemleri benzer olmakla birlikte, yerel özelliklere bağlı olarak farklılıklar da göstermektedir. Çalışmada ele alınan örneklerin, afet sonrası istenmeyen bir durum oluşması halinde, yaşanabilecek barınma problemlerine geçici çözümler olabileceği düşünülmektedir. Bu barınakların üretim yöntemlerinin basit eğitim faaliyetleri ile öğretilmesi ve üretime yerel katılım bilincinin sağlanması, afet sonrasında elde olabilecek etkili toplumsal avantajlardan biri olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Mimarlık, Deprem, Geçici Barınak, Shigeru Ban

SHIGERU BAN AND “TEMPORARY SHELTER” CONCEPT

ABSTRACT

Natural disasters cause adverse impact on human life. It is always necessary to be cautious about the possible consequences of natural disasters that cannot be predicted as to when they will occur. Even though many problems are encountered during, before and after the disaster, the most important of these problems is ‘sheltering’. Because natural disasters such as earthquakes, floods, and hurricanes, that have destructive outcomes, can result in the failure to provide shelter which is one of the most fundamental needs of human beings. Tent type shelters, that are usually distributed by charities, are not capable of meeting all needs and providing comfort for long-term use. Therefore, ‘temporary shelters’ that are designed to adapt to existing conditions rise to prominence. It is necessary for these shelters to be rapidly buildable in emergencies. Hence, it is important to benefit from easily accessible materials with simple solutions and economic methods in its construction. Famous architect Shigeru Ban, who has made a name for himself with his recyclable and sustainable designs, has also generated a solution for sheltering problems in disaster areas, with a sheltering system he designed as a result of post-disaster needs. He considered the materials that can be found in the region where the disaster occurred, climate of the region, and the culture of the local people while creating his design. He emphasized the participatory production style that the local people participate in the construction process of the shelters. Thus, it is possible to provide sustainability in the construction process as well as in the design of the shelters. Local community, that participate in the construction, gain awareness on temporary sheltering, and knowledge and skills on construction

methods. Within the scope of this study, different type of shelters for different disaster areas designed by Ban were analyzed, and as a result of this analysis common points of these examples were established. While the construction methods of the chosen temporary shelter designs are similar, they also differ depending on local characteristics. It is thought that the examples discussed in the study can be temporary solutions to the sheltering problems that may be experienced in the event of an undesirable situation after a disaster. Teaching the production methods of these shelters with simple educational activities and providing awareness of local participation in the production will be one of the most effective social advantages that can be obtained after the disaster.

Keywords: Sustainable Architecture, Earthquake, Temporary Shelter, Shigeru Ban

GİRİŞ

Doğal afetlerin belki de en önemlisi olarak akla gelen deprem, geçmişten bu yana insan yaşamını olumsuz yönde etkilemiştir. Deprem bölgesinde olan ülkelerin çoğu, afet sonrası incelendiğinde, büyük bir barınma sorunu yaşadığı görülmüştür. Bu durumun başlıca nedeni afetlere hazırlıklı olmayan toplumlar ve yapılarıdır, denilebilir.

Büyük ölçekte bakıldığında, yapının deprem dayanımı, sürdürülebilirliği, ergonomik çözümü; mimarlık ve mühendislik bilimleri ile nasıl ilişkilendiriliyorsa, ölçek küçüldüğünde karşımıza çıkan ‘barınak’ kavramı da bir o kadar ilişkili olmalıdır. Dünya genelinde, ekolojik anlamdaki kötü gidişatı durdurmak amaçlı ortaya atılan, en umut verici ve belki de en ihtiyacımız olan söylem ‘sürdürülebilirlik’ olsa gerektir. Kelime anlamı olarak ‘sürdürülebilirlik’ daimi olma yeteneğidir. İçinde bulunduğumuz çağ, dünyanın büyük bir hızla tüketilmekte olan kaynaklarının korunduğu ve tüketimin minimum seviyede tutulmaya çalışıldığı bir dönemdir. Günümüzde pek çok alanda duyduğumuz sürdürülebilirlik kavramının, en çok ‘yeşil bina’ adı altında algılanıyor olması, konunun doğru ifade edilemediğinin veya anlaşılmadığının bir göstergesi olarak görülebilir. Sürdürülebilir çözümlere, pek çok farklı alanda ve düzeyde ihtiyaç duyuyor olduğumuz bir gerçektir.

Shigeru Ban

Şekil 1. Shigeru Ban (Url 26).

Marka bir söylem haline gelen ‘sürdürülebilir’ etiketini, yapılarının başına eklemese de her yapısıyla ekolojik, ekonomik ve geri dönüştürülebilir, talebe göre ister kalıcı ister geçici çözümler sunan, mütevazı sürdürülebilir mimarlık uygulamaları vardır. Mimariyi ‘temel ihtiyaç’ özeline indirgeyen; kullandığı malzemelerden, birleşim detaylarına; tasarımlarından, inşa sürecine kadar her aşamada bunu kullanıcıya hissettiren Shigeru Ban, Expo 2000’de Japonya adına bir pavyon tasarlamıştır. Mimarın, bu farkındalık ile üretilmiş ve uygulanmış konser salonu, kilise, barınak ve ofis gibi yapıları da mevcuttur.

1957 yılında Tokyo’da dünyaya gelmiş, küçük yaşta, evlerindeki tadilat sırasında, ustaları izlerken ahşaba olan ilgisini keşfetmiştir. Mimarlık eğitimine Güney Kaliforniya Mimarlık Enstitüsü’nde başlayan Ban, Cooper Union üniversitesinden mezun olmuştur. Meslek hayatının başında geleneksel mimariyi benimsemiştir. Her zaman çevreye son derece saygısı olmuştur ve bu duyarlılığını tasarımlarına yansıtmıştır. Kendisi mimarların işinin bina tasarlamak olduğunu kabul etse de asıl meselenin insanları sürdürülebilirliğe teşvik etmek olduğuna inanmaktadır. Ban, toplumunda bilinçli bir mimar olarak kabul edilse de her zaman ‘yeşil, çevre dostu, eko’ gibi kavramlarla etiketlenmeyi reddetmiştir. Çünkü kendi yaptığını normal olan kabul ederek, bunu mesleki ahlakın bir gerekliliği olarak görmüştür. Afet bölgelerine tasarladığı geçici barınakları ile tanınmıştır. Japonya, Haiti, Çin, Hindistan, Ruanda ve Türkiye’deki çalışmalarının da etkisiyle Pritzker Mimarlık ödülünü kazanmıştır.

Mimar, tasarımlarında çoğunlukla basit ve en ekonomik yöntemlerden ilerlemeyi prensip edinmiştir. Seçtiği malzemeler, kolay temin edilebilir, taşınabilir, ucuz, geri dönüştürülebilir, kolay monte edilebilirdir. Kobe’li depremzedeler için 1995

yılında ilk geçici barınağını tasarlamıştır. Geliştirdiği kağıt barınak yöntemi ile hem çok hızlı inşa sağlamakta hem de maliyeti minimuma indirebilmektedir. Projelendirme ve inşa sürecinde kendi öğrencilerini de sisteme dâhil ederek onların iş gücünden ve becerilerinden faydalanmıştır. Kurmuş olduğu Gönüllü Mimarlık Ağı (Voluntary Architect's Network) ile pek çok meslektaşına örnek olmuştur. Bu sayede, çalışanlarına ve öğrencilerine farklı bir bilinç aşlamak istemekte, pratikte kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Mimar, bir röportajında;

“İnsanları dolaplar öldürebiliyor, ama aynı zamanda hayatlarını da kurtarabiliyor. Dolapların depremde hayat kurtardığına şahit oldum. Barınmak için hiçbir alternatifiniz kalmazsa dört dolaptan depreme dayanıklı bir ev yapabilirsiniz. Üzerini suya dayanıklı kontrplakla örttüğünüz vakit, kitaplar da izolasyon malzemesi olarak kullanılabilir. Mimaride hiçbir şey ütöpik değildir.” (Url 9) şeklinde görüşlerini bildirmiştir.

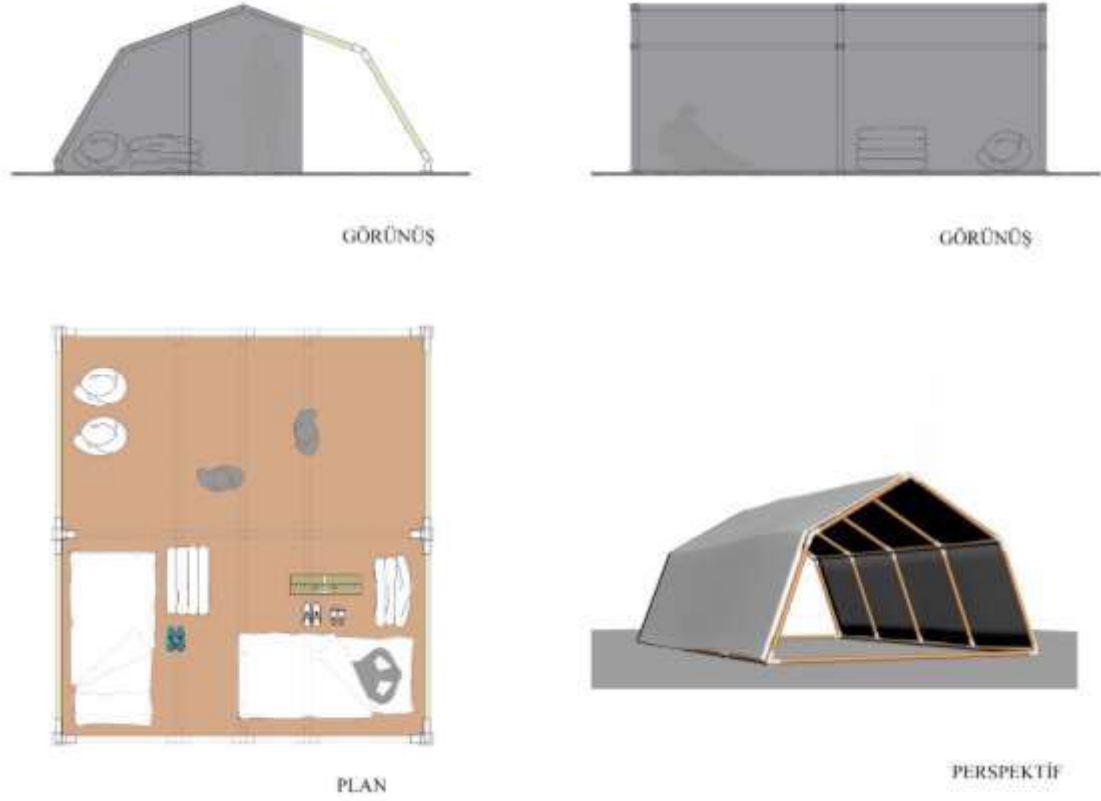
Geçici Barınak Örnekleri Ruanda / Afrika, 1994

Şekil 2. Ruanda, Afrika (Url 20).

1994 yılında, Ruanda’da meydana gelen bir iç savaş sonucunda, pek çok insan evsiz kalmıştır. Birleşmiş Milletler, bölgeye alüminyum taşıyıcılara sahip olan çadırlar göndermiştir. Fakat alüminyum maliyetli bir malzeme olduğu için, kullanıcılar gerçek ihtiyaçları olan barınma ihtiyacını göz ardı ederek, bu alüminyum

malzemenin amacın dışında, ticaretini yapmaya başlamışlardır. Maddi güce sahip olmayan bireyler ise ağaçları keserek, çadırlarını odun dikmelerle ayakta tutmuşlardır. Bu duruma duyarsız kalmayan Shigeru Ban ve ekibi, bölge halkı için kağıt tüplerle, düşük maliyetli barınaklar tasarlayabileceklerini belirtmişlerdir. Önerisinin kabul edilmesi sonrasında, bölgeye ekibiyle birlikte gelerek, bölge halkı için 50 adet barınağın kurulmasını sağlamıştır. Yerel halkın da kolaylıkla yapabildiği bu barınaklar birçok insanın hayatını kolaylaştırmıştır.

Şekil 3. Kağıt Tüplerden Geçici Barınak Örneği, Ruanda / Afrika.

Şekil 4. Kağıt Tüplerden Geçici Barınak Örneği, Ruanda / Afrika (Url 15).

Kaynaşlı / Türkiye, 1999

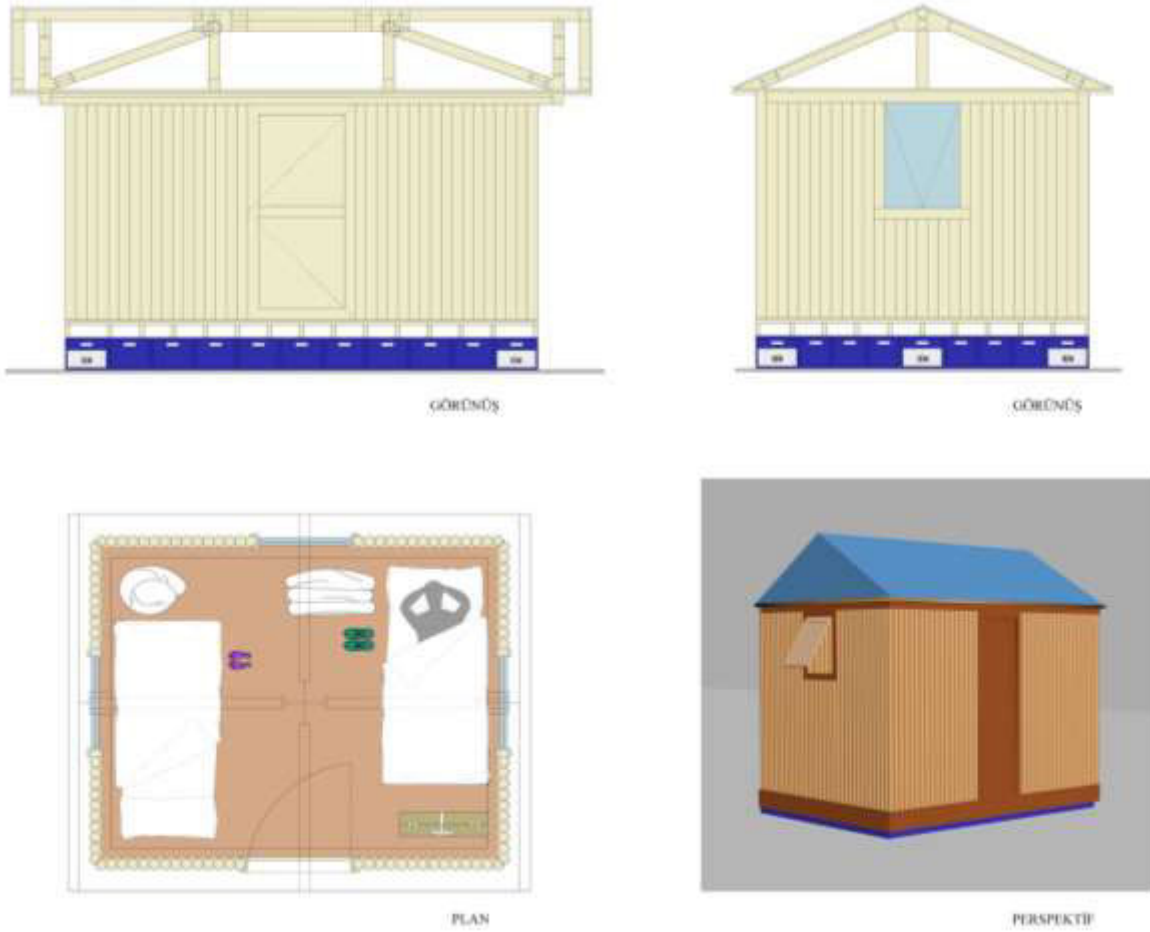

Şekil 5. Düzce, Türkiye (Url 7).

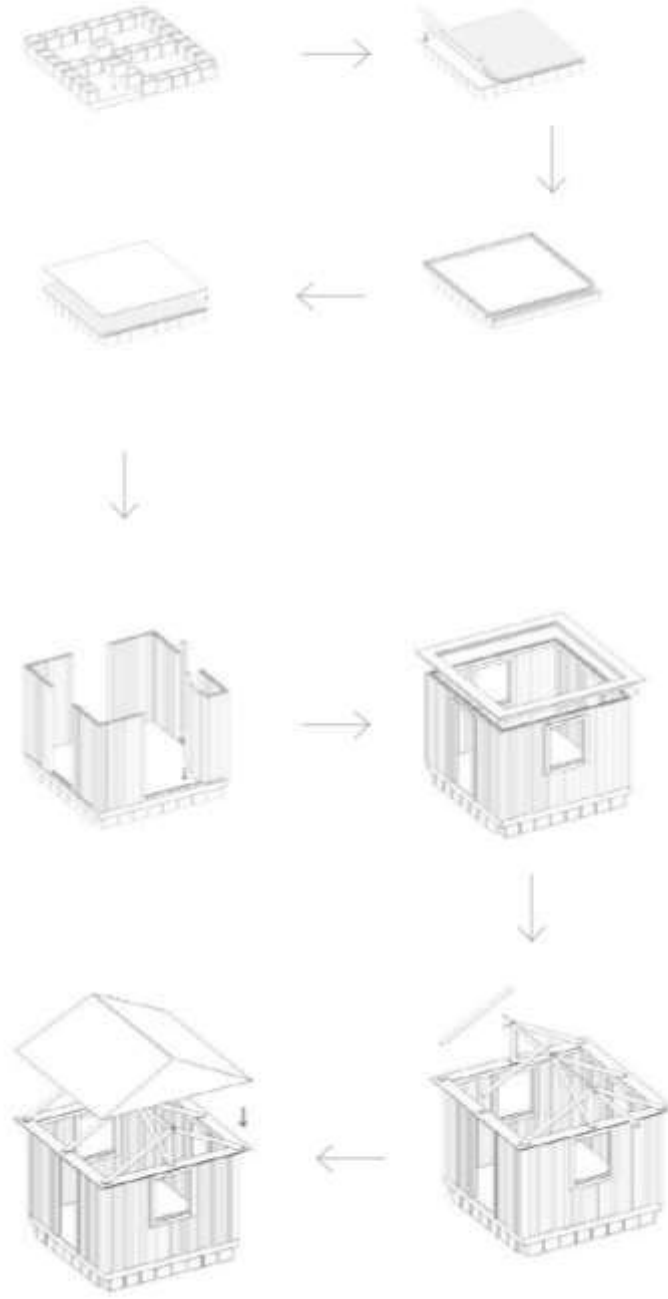
Kaynaşlı, Düzce’de 9 Aralık 1999 depreminin merkezüssüdür. Düzce’nin ikinci büyük ilçesidir. İlçenin nüfusu, 2016 verilerine göre 20.666’dır. “En fazla can kaybı ve yapısal hasar, deprem kırığı üzerinde bulunan yerleşmeler ile Düzce kentinde meydana gelmiştir. Gölyaka- Kaynaşlı hattındaki yapı hasarlarının çoğunluğu, deprem fayının parçalaması sonucunda, Düzce kentindeki hasar ise zayıf zemin özelliklerine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Ulaşım alt yapısında da deprem kırığına ve heyelanlara bağlı olarak çeşitli deformasyonlar gelişmiştir.” (Url 8). 1999 yılının ağustos ayında meydana gelen Kocaeli depreminde, 500.000 insan evsiz kalmıştır. Türkiye’ye yardım etmek isteyen mimar ve gönüllü ekibi Kobe’de tasarladığı geçici barınak tasarımını, Türkiye’deki iklime ve halkın yaşam tarzına uyacak şekilde yeniden ele almıştır.

Büyük ölçüde karton tüp kullanılarak yapılan bu barınaklar, kullanacak olan Türk halkının geniş aile yaşayışından ötürü, ölçüleri revize edilerek Türkiye’ye adapte edilmiştir. Bölgenin iklimi önemsenmiş ve daha iyi yalıtım için çocukların da yardımıyla sıkıştırılmış kağıt tüplerin içi geri dönüştürülmüş parça kağıtlar ile doldurulmuştur (Resim 11). Tasarımlarındaki yapım kolaylığı, çocukların bile yapım aşamasına katılımını sağlayabilmiştir. Bu durum, o anı yaşarken farkında olmasalar da çocukların bu bilinci özümsemelerini sağlamaktadır. Yapının inşa sürecinde hem yeterli yüksekliği sağlamak hem de temel ve subasman işlevi görmesi

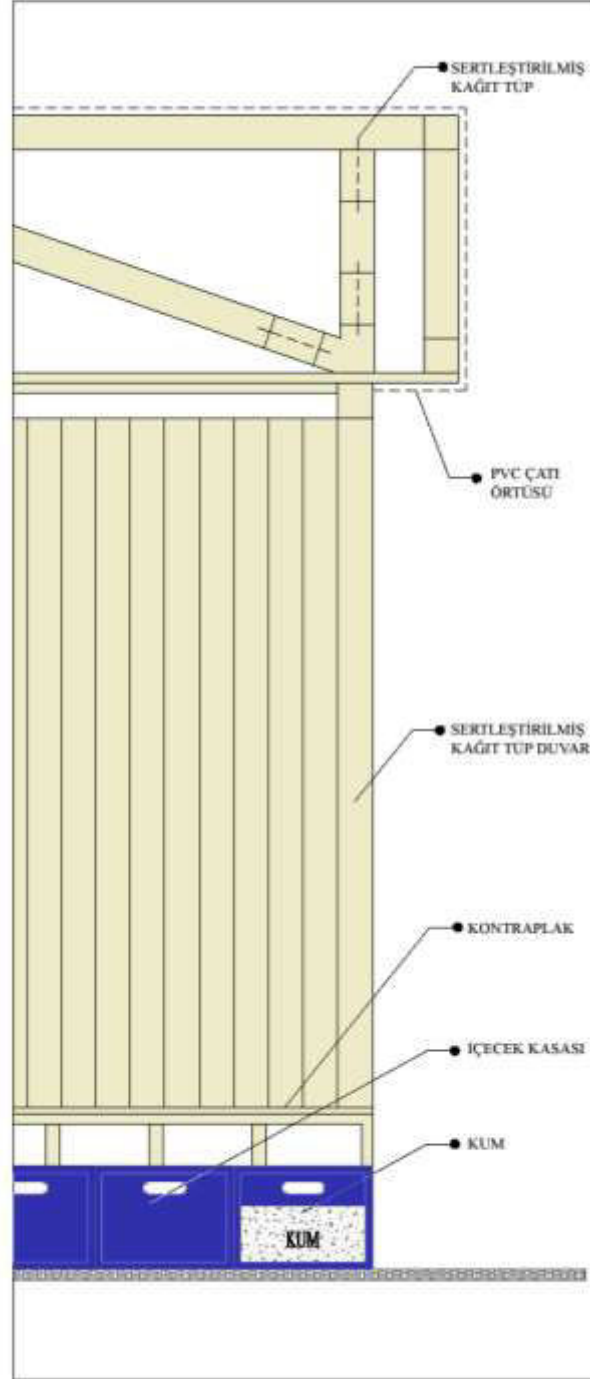
adına içi kum ile doldurulmuş içecek kasaları kullanılmıştır. Bu malzemelerin tedarik konusu ile ilgili Shigeru Ban, Bursa’da kağıt rulolarını üreten bir fabrika ile görüşmüş ve destek sözü almıştır. Öte yandan, bir içecek üreticisi firma, bölgeye içecek kasası tedariki sağlamıştır. Yer döşemesinde ise kontraplak kullanılmıştır. Mimar, tüm malzemeler toplandığında, bir evin yapımının maksimum iki gün sürdüğünü belirtmiştir. Hatta barınak yapımı için mühendislik-mimarlık bilgisine sahip olunması gerekmediğine, yerel halkın da çoğunlukla kendilerine yardımcı olduğuna değinmiştir.

Şekil 6. Kağıt Tüp-Kontraplak ve İçecek Kasalarından Barınak Örneği, Türkiye / Kaynaşlı.

Şekil 7. Kağıt Tüp-Kontraplak ve İçecek Kasalarından Barınak Örneği Yapım Evresi.

Şekil 8. Kağıt Tüp-Kontraplak ve İçecek Kasalarından Barınak Örneği Sistem Kesiti.

Şekil 9. Kağıt Geçici Barınak, Kaynaşlı / Türkiye (Url 6).

Şekil 10. Kağıt Geçici Barınak, Kaynaşlı / Türkiye (Url 11).

Şekil 11. Kağıt Geçici Barınak, Kaynaşlı / Türkiye (Url 11)

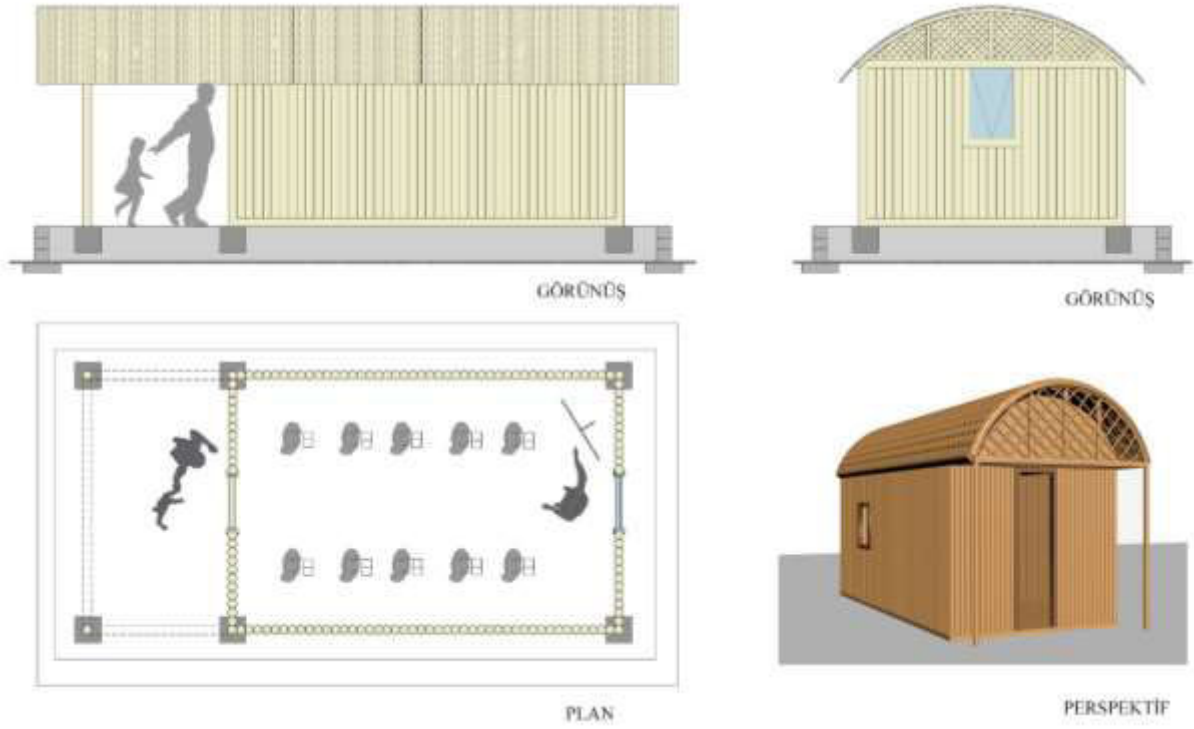
Şekil 12. Kağıt Geçici Barınak, Kaynaşlı / Türkiye (Url 11)

Gujarat / Hindistan, 2001

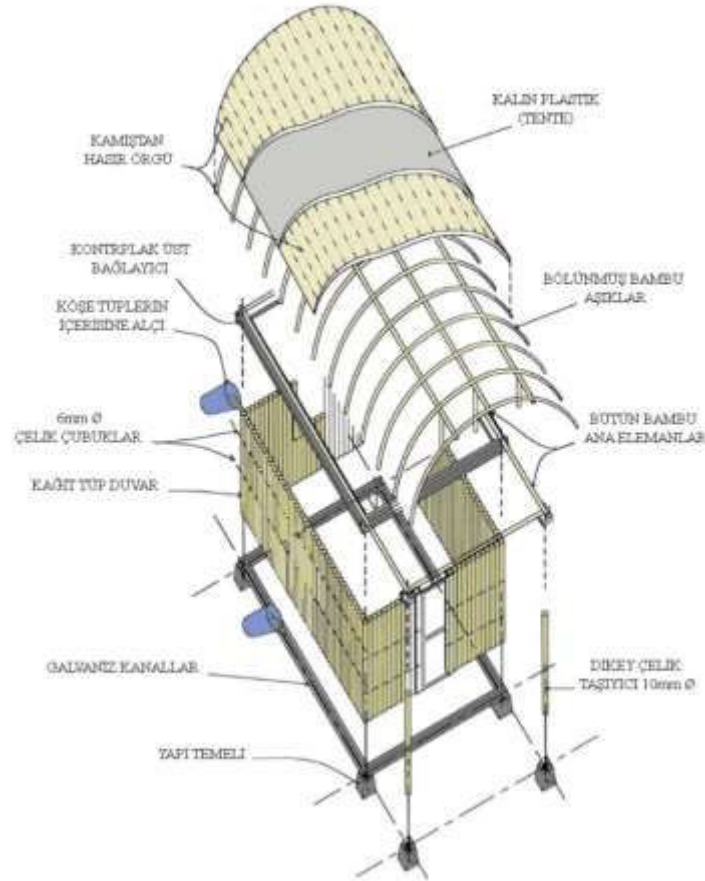

Şekil 13. Gujarat, Hindistan (Url 14)

Hindistan'ın Gujarat Eyaleti'nde, 2001 yılında meydana gelen büyük deprem, bölgede pek çok insanın evlerini kaybetmesine sebep olmuştur. Shigeru Ban ve öğrencileri, bölgeye gidip incelemelerde bulunarak, yerel koşullara uygun bir barınak tasarımı yapmıştır. Bu tasarımı diğerlerinden farklı kılan ise temeli ve çatısıdır. Çoğunlukla temel ve subasman olarak içecek kasalarını kullanan mimar, bölgede içecek kasası bulunmadığı için deprem sonrası kalan molozları değerlendirip, çamur bir zemin oluşturmuştur. Duvarlar, kağıt tüpler vasıtasıyla oluşturulmuş ve köşe tüplerin içi taşıyıcılığı artırmak amacıyla alçı ile doldurulmuştur. Bu tasarımda çelik taşıyıcılardan da destek alınmıştır. Bölge iklimine uygun tasarlanan çatı iskeleti için bölünmüş bambu tonozları, çatı örtüsü olarak da kamışlardan örülmüş hasırlar kullanılmıştır. Olabildiğince yerel insanların üretimine ve yapımına imkân sağlayan bu yapıların amacı; barınak üretmenin yanı sıra bir bilinç geliştirmek olmuştur. Dört kitaplıkla ev yapılabileceğini savunan Shigeru Ban, insanları bilinçlendirmeye ve mimarlığın özünü anlatmaya çalışmıştır. Mimarın bu tasarımı, deprem sonrasında sadece barınmak amaçlı değil, hastane ve derslik olarak da kullanılmıştır. Bu da tasarımın çok yönlülüğünü göstermektedir.

Şekil 14. Alçı Dolgulu Kağıt Tüplerden Barınak Örneği, Gujarat / Hindistan.

Şekil 15. Alçı Dolgulu Kağıt Tüplerden Barınak Örneği Sistem Perspektifi (Usl 15).

Şekil 16. Kağıt Kütük Ev, Hindistan (Url 10).

Şekil 17. Sınıf Kullanımı (Url 24).
(Url 24).

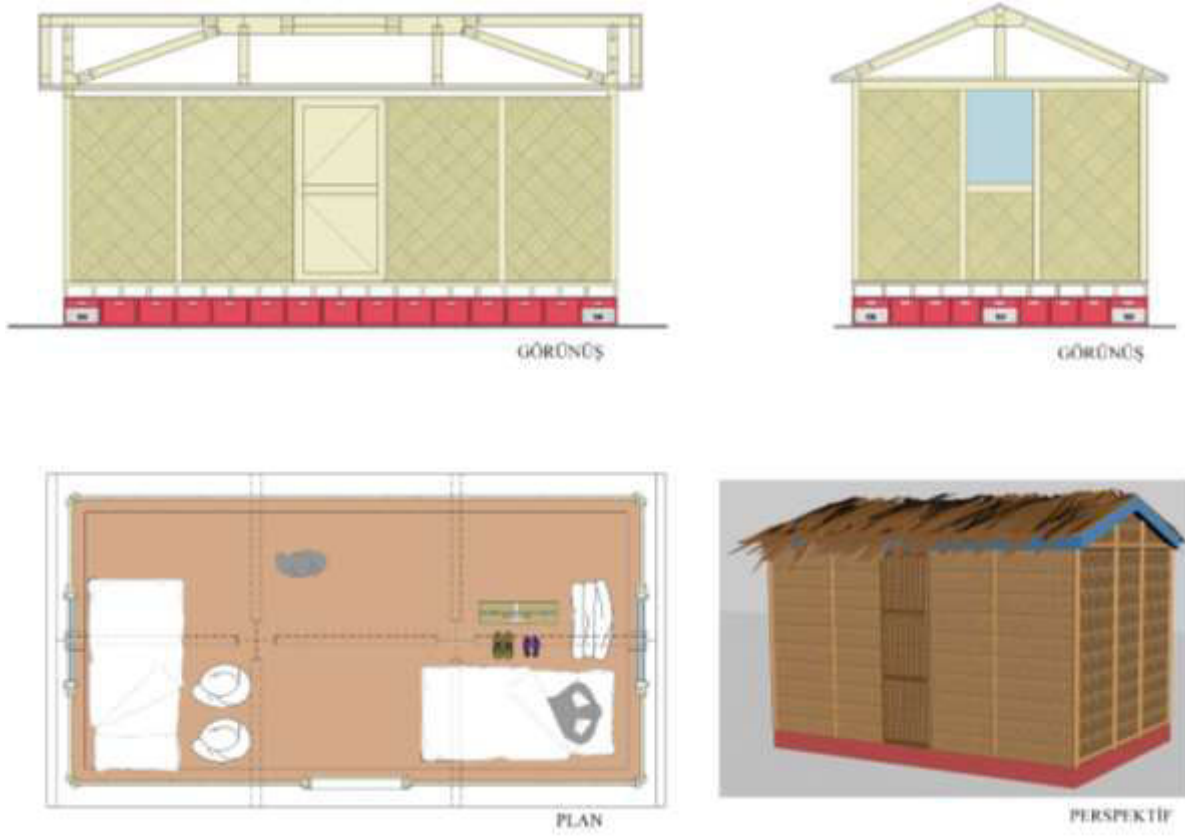
Şekil 18. Hastane Kullanımı

Cebu / Filipinler, 2013

Şekil 19. Cebu, Filipinler (Url 23)

2013 yılı Kasım ayında, Typhoon Haiya Bölgesi'nde, milyonlarca kişinin öldüğü ve yüz binlerce kişinin evlerinden olduğu güçlü bir kasırga meydana gelmiştir. Kasırga bölgenin pek çok adasını etkilemiştir (Url 25). Bu afetin ardından, Filipinler'de inşa edilen barınak modelinde; Kobe, Türkiye ve Hindistan'daki hazır modeller kullanılmak istenmiştir ancak hem bölge halkı için yapımı karmaşık bulunmuş hem de yüksek bölgelere uygulanmasının süreci uzatacağı öngörülmüştür. Bu yüzden tasarımdaki kağıt tüpleri köşelerde kullanıp, arasına bağlantı malzemesi olarak dokuma bambu levhalar uygulanmıştır. Temeller kum torbası ile dolu içecek kasalarından, zemin ise hindistan cevizi ağacından yapılan kontraplaklardan oluşmaktadır. Yapımına Sen Carlos Üniversitesi öğrencileri de dahil edilmiştir.

Şekil 20. Kağıt Tüp-Dokuma Bambu Levhalardan Barınak Örneği, Cebu / Filipinler.

Şekil 21. Geçici Barınak, Filipin / Cebu (Url 22).

Şekil 22. Geçici Barınak, Filipin / Cebu (Url 22).

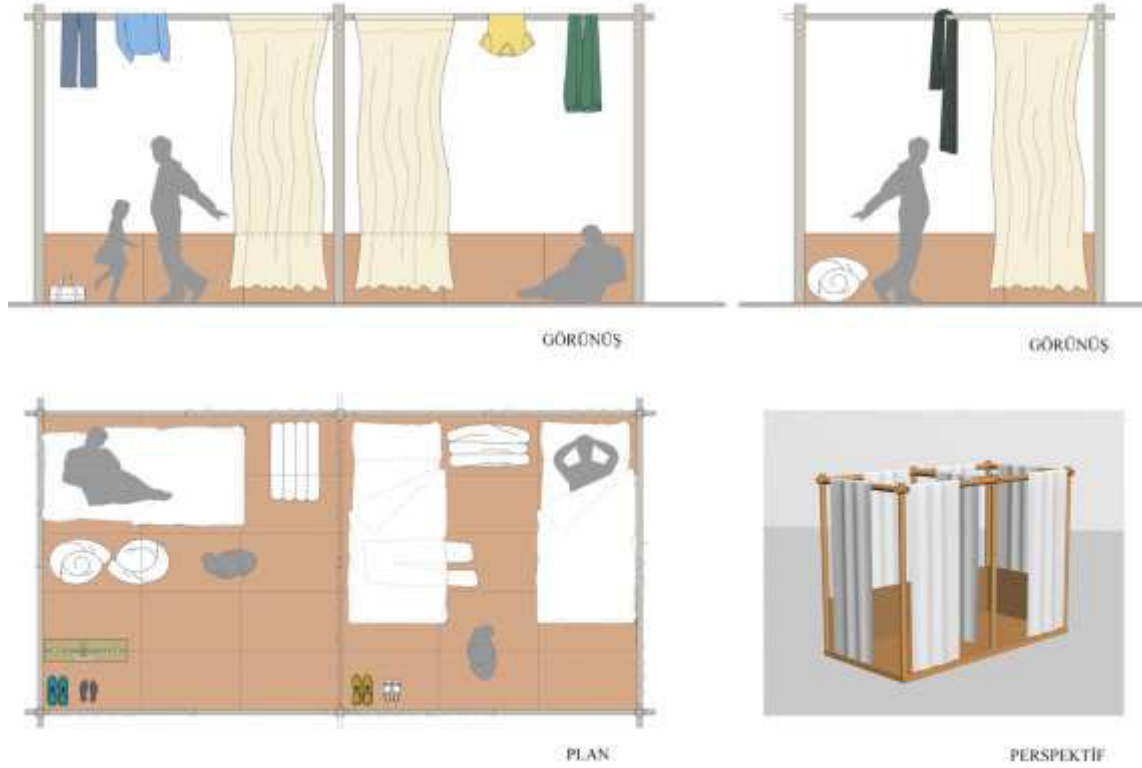
Hokkaido / Japonya, 2018

Şekil 23. Hokkaido, Japonya (Url 13).

6 Eylül 2018'de Japonya'nın Doğu Hokkaido eyaletinde, 7 şiddetinde bir deprem meydana gelmiştir. Shigeru Ban ve kurmuş olduğu gönüllü mimarlar ağı içerisindeki pek çok öğrencisi hiç düşünmeden bölgeye gitmişler ve yerinde yaptıkları incelemenin ardından felaketzedeler için 4 m²'lik modüller tasarlamışlardır. Geri

dönüştürülebilir malzemelerden oluşan bu geçici barınaklar, kısa sürede kurulabilmekte ve istenildiğinde sökülüp başka yerde de kullanılmak üzere taşınabilmektedir. Tasarımda kağıt tüpler kullanılmış, üzerinde delikler açılarak kenetleme sistemi ile birleştirilmiştir. Bu kenet sistemine, beyaz perdeler asılarak mekân daha tanımlı hale getirilmiş ve bu sayede mahremiyet sağlanmaya çalışılmıştır.

Şekil 24. Kağıt Tüp ve Bölücü Perde ile Barınak Örneği.

Hokkaido Üniversitesi ve Muroran Teknoloji Enstitüsü ile iş birliği içerisinde yapıyı tamamlayan bölme barınak sisteminin kurulması için 9 ayrı nokta belirlenmiştir.

Çizelge 1. Geçici Barınak Sisteminin Uygulanma Bölgeleri ve Ünite Sayıları (Url 12).

Gün / Ay / Yıl	Bölge	Ünite Sayısı
15.10.2018	Sapporo Kiyota Ward Spor Salonu	95 ünite
22.10.2018	Atsuma Spor Merkezi	43 ünite
23.10.2018	Atsuma Kasabası Refah Merkezi	76 ünite

23.10.2018	Atsuma Merkez İlköğretim Okulu	57 ünite
23.10.2018	Atsuma Ortaokulu	39 ünite
23.10.2018	Kami atsuma İlköğretim Okulu	22 ünite
23.10.2018	Atsumacho Konan Kaikan	23 ünite
24.10.2018	Anping Kasabası Mukim Merkezi	1 ünite
24.10.2018	Anpei Oiwake Topluluk Merkezi	1 ünite
Toplam	9 Bölge	357 ünite

Şekil 25. Kağıt Bölücü Sistem, Japonya (Url 3).

Şekil 26. Kağıt Bölücü Sistem, Japonya (Url 3)

Şekil 27. Karton Bölme Sistemi (Url 17).

Şekil 28. Geçici Barınak Yapımda Kullanılan Malzemeler (Url 17).

SONUÇ

Ülkemizin büyük bölümünün, deprem tehdidi altında olduğu bilinmesine rağmen günümüzde yeterli tedbir alınmadığı aşikârdır. Bu sebeple, büyük boyutlu bir depremde pek çok yapının hasara uğraması kaçınılmazdır. Hâlbuki sadece deprem değil, tüm doğal afet senaryolarına göre önlem alınıp, tedbirli olunması gerekmektedir. Bu çalışmada; acil durum sonrası geçici barınak kavramı ele alınmıştır. Shigeru Ban'ın geçici barınak tasarımları, geri dönüştürülebilir ve doğal malzemeler ile bölgede bulunan olabildiğince ulaşılabilir malzemeleri bir araya getirmiş, bu sayede mimar ve ekibi sürdürülebilir geçici barınak çözümlerini hayata geçirmiştir.

Bahsi geçen örneklerde görüldüğü gibi, halkın herhangi bir uzmanlık bilgisine ihtiyaç duymadan, bu barınakları kurabildikleri ve kurulumdaki malzeme tedariğini yakın çevreden kolaylıkla sağlayabildikleri görülebilmektedir. Tasarımlar, malzemelerinin hafif olmasından dolayı tercih edilir olmuş, düşük maliyetli üretilmiş, kolaylıkla sökülüp takılabilmiş, istendiğinde depolanarak muhafaza edilebilmiştir. Seçilen malzemelerin, geri dönüştürülebilme imkanının olması; yeni tasarlanmış, farklı sistemlere kolaylıkla entegre olabilmelerine imkân tanımıştır. İncelenen beş barınak örneğinde;

- Barınakların tamamına yakınında temel veya subasman olduğu gözlemlenmiştir.
- Her bölgenin iklim koşuluna ve ekonomik durumuna uygun farklı tasarımlar geliştirilmiştir.
- Her bölgenin yaşam tarzı ve aile kavramı önemsenmiş, modüllerin boyutlarında revizyonlara gidilmiştir. Örneğin; Kaynaşlı'da geniş aile kavramına saygı duyulmuş ve boyutlar büyütülmüştür.
- Malzemelerin stabilitesini ve yalıtım özelliğini artırmak için, boş olan malzemenin içini doldurma yoluna gidilmiştir. Örneğin; kasaların içi kum, kağıt tüplerin içi parça kağıt ve köşe tüplerin içi alçı ile doldurulmuştur.
- Örneklerin birçoğunda, zeminde kontrplak malzeme kullanımı görülmüştür.
- Yalıtım konusuna dikkat edilmiştir. Örneğin, bölme sistemlerde soğuğu kesmesi için zeminde karton kullanılmış, Türkiye örneğinde ise çatı PVC örtü ile kaplanmıştır.
- Her barınak tipine özel farklı birleşim detayı çözümleri mevcuttur.

Sürdürülebilir, ekolojik, ekonomik, geçici/kalıcı tasarımlar yaparken bunu mesleki ahlakının bir gereği olarak gören mimar, tüm meslektaşlarımıza örnek teşkil etmektedir. Ülkemizin %92'si deprem kuşağında yer almakta olup, bu kısımda yaşayan insan topluluğu ise ülkenin %95'ini oluşturmaktadır. Deprem tehdidinin bu kadar yüksek olması, deprem anı ve sonrası için her zaman hazırlıklı ve yeterli donanıma sahip olmamız gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda; deprem ve her türlü doğal afet sonrası barınma sorunu konusunda bilinci artırmak adına çalışmalar yapılmalıdır. Shigeru Ban'ın oluşturduğu bu tasarımlar, bir yönüyle bireylerin kendi barınaklarını kendilerinin yapmasını teşvik etmekte, kullanılacak malzeme ve yöntem konusunda bilinç kazandırmaktadır. Dolayısı ile yayın ve küçük eğitim faaliyetleri ile kolayca kamuoyunda oluşturulacak bu bilinç, meydana gelebilecek olumsuz bir durum karşısında, elde bulunan en önemli toplumsal ve etkili avantajlardan biri olacaktır.

KAYNAKÇA

Alhabash, R., T., Design and Development of Modular-Foldable Transitional Shelters, S.15-38.

Alyamaç K.E., Erdoğan A. S., (2005). Geçmişten Günümüze Afet Yönetme-likleri ve Uygulamada Karşılaşılan Tasarım Hataları, Deprem Sempozyumu, Ko-caeli, S.712.

Babüroğlu, S., (1998), Deprem ve Devlet, TBMM Vakfı Ofset Tesisi, Ankara.

Beyatlı, C., (2010), Acil Durum Barınakları ve Bir Barınak Olarak Acil Durum Konteynir Öneri Modeli, Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Demiröz, Ş., (2005). Depremle Yaşamayı Öğrenelim, Türkiye Radyo ve Tele-vizyon Kurumu, Savunma Sekreterliği, Ankara.

Erkan, T., Değerliyurt, M., (2009). Türkiye’de Afet Yönetimi. Doğu Coğrafya Dergisi, 14:22, S.148-150.

Ersoy, Ş., (2013). 2013 Afet Raporu “Dünya ve Türkiye” Yıldız Teknik Üni-versitesi Doğa Bilimleri Araştırma Merkezi.

Ban, S., (1999), Humanitarian Architecture, Dap Art Museum, Philippines, S.85-99.

Laszlo, E., (2003), Makro Değişim: Sürdürülebilir Bir Dünyaya Dönüşümü Yönetmek, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

Nasution, I.W., (2017), Doğal Afetler Sonrası Kullanılacak Geçici Barınak Ta-sarımı Üzerine Bir Çalışma: Endonezya-Sinebung Örneği, Doğal Afetler ve Çevre Dergisi, Cilt:3. Sayı:2, S:93-111.

Özkaynak, M.G., (2007), Tasarım Yolu ile Yapılan Stratejik Flantropi: Kriz Durumlarında Tasarımsal Çözümler Üretme, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yük-sek Lisans Tezi, İstanbul.

Taşlı, D., (2002), Afet Sonrası Acil ve Geçici Barınak İhtiyacının Karşılana-masına Yönelik Bir Araştırma, S.12-15.

Tuna, R., (2009), Japonya’dan Aydınlık Esintiler-3, Konferans.

İnternet Kaynakları

Url-1: <https://maisonfrancaise.com.tr/genel/pritzker-2014te-yine-yeniden-bir-japon-mimar-shigeru-ban.html>, E.T.:11.11.2019

Url-2: <https://tur.architecturaldesignschool.com/shigeru-ban-creates-temporary-shelter-system-11543>, E.T.:11.11.2019

Url-3: <https://www.arkitera.com/haber/shigeru-bandan-japonyadaki-taskin-lar-icin-gecici-siginak-sistemi/>, E.T.: 10.11.2019

- Url-4: https://www.ted.com/talks/shigeru_ban_emergency_shelters_made_from_paper?language=tr#t-684665, E.T.:10.11.2019
- Url-5: <https://nevar.net/shigeru-ban-kimdir-6540/>, E.T.:10.11.2019
- Url-6:https://www.archdaily.com/489255/the-humanitarian-works-of-shigeru-ban/532b2346c07a80b50b000029-the-humanitarian-works-of-shigeru-ban-image?next_project=no, E.T. :13.11.2019
- Url-7: <https://www.google.com/maps/place/Kaynaşlı>, E.T.:13.11.2019
- Url-8: <https://deprem.afad.gov.tr/tarihteBuAy?id=61> , E.T.:11.11.2019
- Url-9: <https://www.arkitera.com/haber/kagittan-evler/>, E.T.:10.11.2019
- Url-10:<https://www.archdaily.com/489255/the-humanitarian-works-of-shigeru-ban>, E.T.:13.11.2019
- Url-11:<http://www.mozaikdesign.com/en/contracts/kagittan-evler/>, E.T.:13.11.2019
- Url-12:http://www.shigerubanarchitects.com/works/2018_hokkaido/index.html, E.T.:15.11.2019
- Url-13: <https://www.google.com/maps/place/Hokkaido/>, E.T.:10.12.2019
- Url-14: <https://www.google.com/maps/search/Dhaneti,+Gujarat+Eyaleti,+Hindistan/@23.2576699,69.909241,15z/data=!3m1!4b1>, E.T.:18.12.2019
- Url-15:<https://www.dammagazine.net/2016/07/07/paper-to-the-rescue/>,E.T.:25.12.2019s
- Url-16:
http://www.shigerubanarchitects.com/works/1995_paper_log_house_kobe/index.html, E.T.:01.01.2020
- Url-17:http://www.shigerubanarchitects.com/works/2005_paper-partition-system-2/index.html, E.T.:01.01.2020
- Url-18: <https://www.google.com/maps/place/Fukuoka,+Japonya/> , E.T. 02.01.2020
- Url-19:http://www.shigerubanarchitects.com/works/2005_paper-partition-system-2/index.html , E.T.:02.01.2020
- Url-20:<https://www.google.com/maps/place/Ruanda/@-1>, E.T.:03.01.2020
- Url-21:<https://docplayer.biz.tr/3860188-Japonya-dan-aydinlik-esintiler-3-shigeru-ban-konferansi-yapildi.html> , E.T.:04.01.2020
- Url-22:http://www.shigerubanarchitects.com/works/2014_PaperEmergencyShelter-Philippines/index.html, E.T.:05.01.2020
- Url-23:<https://www.google.com/maps/place/Cebu+City,+Cebu,+Filipinler/>, E.T.:05.01.2020

Url-24: http://www.shigerubanarchitects.com/works/2001_paper-log-house-india/index.html, E.T.:10.12.2019

Url-25: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/11/131112_haiyan_tayfun_filipinler, E.T.:28.08.2020

Url-26: <https://www.nytimes.com/interactive/2019/10/15/t-magazine/shigeruban.html>, E.T.:06.01.2020

To cite this article: Beynem Uran, A. (2021). Eleştirel Söylem Çözümlemesi Bağlamında Dijital Haber Sunumu: Kadın Cinayetleri ve “Femicide” Olgusu: İngiltere ve Türkiye Örneği. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 5(2), 91-112

Submitted: July 01, 2021

Accepted: September 07, 2021

ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ BAĞLAMINDA DİJİTAL HABER SUNUMU: KADIN CİNAYETLERİ VE “FEMİCİDE” OLGUSU: İNGİLTERE VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Ayşe Beynem Uran¹

ÖZET

Kadın çalışmaları literatüründe “femicide” olarak kullanılan kadın cinayeti olgusu, kadınların kadın olmalarından dolayı eril şiddet yoluyla öldürülmeleri olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli kadın cinayetleri haberleri; ‘namus, kıskançlık, reddedilme, kışkırtılma, öfkeye kapılma, cinnet geçirme, terkedilme gibi gerekçeler ile eril şiddeti meşrulaştırmakta, sıradanlaştırmaktadır. Tüm dünya toplumlarında kadın cinayetleri bir sorunsal olarak kültürel farklılıklara ve toplumsal cinsiyet örüntülerine bağlamında benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Çalışmada, bu kuramsal perspektiften hareketle, 2019 yılı içerisinde İngiltere’de BBC’nin resmi web sayfasında yayınlanan ‘Ewell stabbing: Woman killed in attack in road’ başlıklı haberin ilk yayınlandığı andan itibaren gerçekleşen ilgili toplam 9 haber ile Hürriyet’in resmi web sayfasında yayınlanan ‘Kızının feryatları yürek dağladı: 'Anne lütfen ölme'' başlıklı haberin ilk yayınlandığı andan itibaren gerçekleşen ilgili toplam 8 haber; femicide olgusunun sunum biçimi açısından eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmada, benzer haber metinlerinin karşılaştırılması sonucunda, “femicide” olgusunun haberlerde sunum biçiminin iki ülkede farklılıkları araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Femicide, Eleştirel Söylem, Dijital Haber

¹ Dr. Ayşe Beynem Uran, AB Proje Danışmanlık Eğitim - İstanbul

CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS IN THE CONTEXT OF DIGITAL NEWS REPORT: HOMICIDES OF WOMEN, ALSO KNOWN AS "FEMICIDE": CASE OF ENGLAND AND TURKEY

ABSTRACT

In the literature of women's studies, the phenomenon of female homicide, which is used as "femicide", is defined as the killing of women through masculine violence because of being women. Gender-based women's murders news has legitimized the masculine violence with justifications such as honor, jealousy, rejection, incitement, amok, anger, abandonment. In all societies around the world, women murders show similarities and differences in the context of cultural differences and gender patterns. In this study, the femicide phenomenon is analyzed by the method of critical discourse analysis. Based on this theoretical perspective, a total of 9 news related to the news titled 'Ewell stabbing: Woman killed in attack in road' published on the BBC's official website in the UK in 2019 and the news titled "Daughter's screams were heartbreaking:" Mom please don't die "published on the official website of Hürriyet and the following 8 related news were examined. As a result of comparing similar news reports from these two countries, the differences in the way that "femicide" was presented in the news were investigated.

Keywords; Femicide, Critical Discourse, Digital News

GİRİŞ

Femicide olgusu, kadın cinayetlerinin endişe verici yükselişi ile birlikte literatüre geçmiş olup, hesap verebilirlik sorunsalı göz ardı edilmiştir (European Institute for Gender Equality 2012). Kadınların eşleri, eski eşleri veya yakın erkek aile bireyleri tarafından namus, kıskançlık, öfke, reddedilme ve cinnet geçirme gibi gerekçeler ile öldürülmeleri, eril şiddetin toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliğin bir göstergesidir. Kadın Cinayetleri, kullanılan haber tekniği, dili, semboller, görseller ile medya üzerinden üretilmekte ve egemen toplumsal cinsiyet eşitsizliği sıradanlaştırılmaktadır. Ataerkil düzenin sosyo-kültürel yapıları ise kadın cinayetleri eril şiddeti haklı gerekçelerle ön plana almakta ve savunuculuğunu yapmaktadır. Birleşmiş Milletler Dünya Kadın İlerleme raporu 2019-2020 göre; 2017 yılı içinde her gün 137 kadın aile fertlerinden biri tarafından öldürüldüğü bildirilmiştir. Medyanın toplumsal cinsiyet ayrımcılığı temelli kadınlara yönelik şiddeti ve cinayetleri geleneksel anlatılar, cinsiyetçi yaklaşımlar ile olumsuz sonuçlar doğurduğu tespit edilmiştir (UN- Women Report 2019). Haber dili,

anlatımı ve görsel kullanımı ile birlikte femicide ve eril şiddet, medya üzerinden yeniden inşa edildiği ve haklı gerekçeler ile kadını mağdur,eril şiddeti haklı gösterildiği; Birleşmiş Milletler ülkeleri arasında farklılık ve benzerlikleri ile birlikte ana sorunsal olarak tespit edildiği belirlenmiş olup ‘The big conversation: Handbook to address violence against women in and through the media’ 2019 yılında hazırlanmıştır.

Haber söyleminin temelde ideolojik bir yapı içerdiğini ileri süren Van Dijk, eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımı ile haber söylemi içerisinde toplumsal cinsiyet pratiklerinin inşasının ortaya konması açısından önem taşıdığı belirtmiştir. Van Dijk eylemler ile söylemler arasında bir ilişki bulunduğunu belirtmiştir(Çomu- Halaiqa 2014). Toplumsal kontrol sürecinde söylemin kontrol edilmesi ve üretilme sürecinde kontrol altında tutulması gerekmektedir. Bu bağlamda, iktidar alanları temelde söylemin denetim altında tutulması ile oluşturmaktadır(Van Dijk 2010:13)

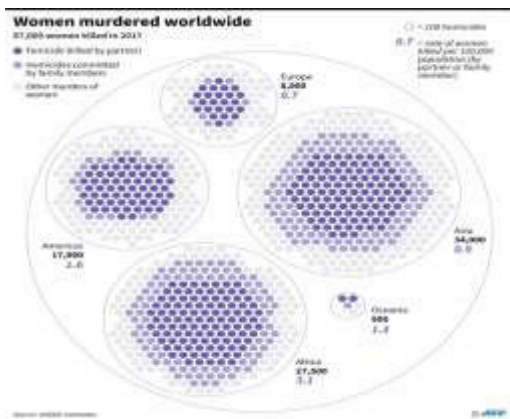
Bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte yazılı ve görsel medya dijitalleşmiştir. Böylece, haberler geniş kitlelere zamansız ve mekan kısıtlaması olmadan ulaşmaktadır. Dijital ortamlarda haber sunumu anlık, hızlı ve etkileşimi daha geniş kitlelere ulaşmasını kolaylaştırmış ve haber içeriklerinin farklı dijital platformlarında etkileşimini olanaklı hale getirmiştir. Böylelikle dijital platformlarda okuyucu içeriğe müdahale edebilme gücü ortaya çıkmıştır(Van Dijk 2006;38). Çalışmada, bu kuramsal perspektiften hareketle, dijital yayın yapan ana akım medya üzerinden benzer haber metinlerinin karşılaştırılması sonucunda, “femicide” olgusunun haberlerde sunum biçiminin İngiltere ve Türkiye farklılıklar gösterdiği saptanmıştır. Çalışma sonucunda, kültürel ve toplumsal cinsiyet örüntülerine bağlı olarak; İngiltere ve Türkiye’de kadın cinayeti olgusunun dijital medyada sunum biçimi ile eril şiddetin ve cinsiyetçi söylemin yeniden üretimi farklılıkları tespit edilmiştir.

1. Toplumsal Cinsiyet Temelli Kadın Cinayetleri “Femicide” Olgusu

Toplumun benimsediği öğrenilmiş davranış modeli olarak tanımlanan ve normalleşmiş davranış modeli olarak yansıyan aile içi şiddet, güç eşitsizliği (Mor Çatı, 1996) daha çok kadına yönelik gerçekleşmektedir. Femicide olgusu 1800 yıllardan bu güne kadar kadın olduğu için öldürülen cinayetleri temsil eden ve 1976 yılında literatüre geçen bir kuram olmuştur. “Kadın cinayeti” (femicide) kavramı, feminist araştırmacılar tarafından; toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinden çalışmalar ve araştırmalar yapılmıştır (Corradi, Marcuello-Servós, Boira, & Weil, 2016). Kadın cinayetleri; namus, kıskançlık, reddedilme, kışkırtılma, öf-

keye kapılma, cinnet geçirme, terkedilme gibi gerekçelerin ardına gizlenmiş; toplumsal cinsiyet temelli şiddetin kadının ölümle sonuçlanan sorunsalı göz ardı edilmiştir. Toplum içinde kadın ve erkeğin öğretilmiş davranış modelleri, kadın cinayetlerinin hem meşrulaştırılmış hem de gerekçeli dayanağını oluşturmuştur. Kadın cinayetlerinin yazılı, görsel medya üzerinden haber olarak yayınlanması ile birlikte; kadınların kurban veya toplum tarafından hak etti izlenimi çerçevesinde yansıtılması, cinayet yolu ile ölümü meşrulaştırılmıştır. Böylelikle, haberler cinayet zanlısı erkeği odak noktasına almayarak; suçu kişisel bir sorun olarak yansıtmıştır. Bu bağlamda, medya cinayeti kişiselleştirme yöntemi ile suçu ve şiddeti meşrulaştırarak toplumsal bir sorunsallıktan çıkarmıştır (İnal, 2005:75). Dolayısıyla, ana anlatımın bu şekilde ortaya çıkarılması ile adaletsizlik ve eşitsizlik olgularının sosyokültürel süreçler içinde mekanizmaları açık ve zararlı ifadeler ile işlenmesine olanak sağlamıştır (Fairclough ve Wodak, 1997, s. 272).

Şekil 1. Dünya üzerinde kadın cinayetleri raporu

Kaynak: UNODC -Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (2017)

Kadın Cinayetleri küresel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumlar arasında sosyo kültürel farklılıklar ve kadının toplumda yerinin farklılıkları Birleşmiş Milletler 2017 raporuna göre yılda 87.000 kadının femicide olgusundan dolayı öldürüldüğü tespit edilmiştir. Şekil 1’de yer alan verilere göre toplumların eğitim gelişmişlik düzeyleri yanı sıra ekonomik refah düzeyleri kadın cinayetleri oranlarına göre farklılık gösterdi tespit edilmiştir. Avrupa toplumları, eğitim ve ekonomik gelişmişliği bağlamında femicide olgusundan dolayı kadın cinayetlerinde %7 oran ile diğer toplumlara göre en az olarak tespit edilse de önemli bir sorunsal olarak varlığını göstermektedir. Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü Femicide olgusu doğrultusunda Kadın Cinayetlerini önleme

amaçlı çalışmalar sürdürmektedir (EİGE 2012-2020). Kadın cinayetleri farklı ülkelerde ve Türkiye’de ki araştırmalarda; eşleri /partnerleri tarafından ve namus cinayetleri olmak üzere araştırmalar geliştirilmiştir ve literatüre geçmiştir (Messerschmidt, 2017).

İngiltere Officefor National Statistick 2019 yılı verilerine göre kadın cinayetleri bir önceki yıla oranla %27 artmış olduğunu belirtmiştir. The Guardian haberine göre ise eşi veya eski eşi tarafından öldürülen kadın sayısı son 14 yılın en yüksek seviyesine ulaştığı belirtilmiştir. (ONS 2019). Türkiye’de kadın cinayetleri 2019 raporuna göre son on yılın en yüksek seviyeye ulaştığı 474 kadının erkekler tarafından öldürüldüğü tespit edilmiştir.

2. Dijital Ana Akım Medya Üzerinden Kadın Cinayet Haberleri; Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Söylem kalıplaşmış ifade söyleyiş ve birden çok cümleden oluşan bildirim olarak tanımlanmaktadır(T.D.K). Söylemin gücü ve kontrolü, sosyal sorunların anlatımını, ifade yolu ile yeniden üretilmesine ve farklı algılanmasına neden olabilmektedir. Toplumun ve kültürel yapıyı oluşturan diyalek ve iletişimsel etkileşimin söylemle ilişkisi olduğu bu bağlamda toplumsal değerlerin ve kültürün söylem ve ifade yolu ile şekillendiği, benimsetildiği ifade edilmiştir (Richardson, 2007: 17). Sözcük ve ifadelerin birim olarak alındığında, gerçek anlamlarının yanı sıra sosyal ve etkileşimsel bağlamda gizli anlamlar içerdiğini belirtilmektedir(Van Dijk 1988; 18). Bir haberin sunumu içinde; toplumsal sorunların ifade edilme yöntemleri ve dönüştürülerek sunulması, güç ilişkilerinin çıkarlarını eleştirel söylem analizi ile ortaya çıkarılabilmektedir. (Fairclough, 1995). Bu bağlamda haber metinleri ve görseller yorumlayıcı bir nitelik kazanarak; teorik ve yorumlayıcı sorunsalın yeniden yapılandırması bağlamında gizli anlamların üretimini de sağlamaktadır. Söylem ve ifadelerin sistematik akışının toplumsal yapılara olan etkileşimi kolayca gözlenmesi olanaksızdır (Sunderland ve Litoselliti, 2002: 21). Medya üzerinden gerçekleşen haber söylem çözümleri, disiplinler arası geçişlerin yanı sıra teorik ve metodolojik çeşitliliği de gösteren bir analizle olanaklıdır (Van Dijk 1988: 3). Eleştirel söylem analizi ile toplum yapıları içinde sosyal güce sahip kurum ve kuruluşların kötüye kullanımı; egemenlik ve kontrolün çoğaltılmasını medya yolu ile yayılımını araştıran bir analitik araştırma yöntemidir. Bu bağlamda toplumsal eşitsizliğin ve bunun sunum biçimine yönelik bilgilerin tespit edilmesine olanak vermektedir (Van Dijk, 2003:352). Van Dijk, haberi sunumu çerçevesi ve içinde gizlenmiş ifadelerin analizi makro ve mikro olarak incelemiştir (Van Dijk,1988: 93).

Makro yapı altında “tematik” ve “sematik” olmak üzere ikiye ayrılmış olup; başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, fotoğraflar incelenmektedir. Mikro yapıda ise, sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sozcuk seçimleri, haber retorigi analiz edilmektedir (Ozer, 2015:247).

Kadın cinayet haberleri ana akım medya sıklıkla kullanılmaktadır, gazeteler haber metinlerinde ve fotoğraflar ile şiddeti ön plana alarak kadını mağdur konumuna taşımaktadır(Yaktıl Oğuz, 2010:446). Toplumsal bir sorun olarak kadın cinayetlerinin sıklıkla yer alması ve söylemi, sunum biçimleri aslında medyanın şiddet ve cinayet olgusunu sıradanlaştırdığı üzerinde durulmuştur.(Yeğen 2014: 20)

Femicide olgusu söylem ve ifade yaklaşımları ile toplumlarda normalleştirilip; kültürel bir olgu olarak yeniden üretime sokulmaktadır. Bu bağlamda özellikle kadın cinayetleri vakaları söylem ve ifadeler ile cinsiyete dayalı bir fenomen söylemler ile toplumsal cinsiyetçi yaklaşımın güçlenmesine olanak tanımaktadır (Lazar, 2007: 141). İfadeler ve söylem yaklaşımları ile cinsiyete dayalı hegemonik güç ilişkilerinin yeniden üretimi sıkça kabul edilen cinsiyete dayalı varsayımlardır (Lazar, 2007: 142). Söylem analizleri kadın cinayetleri haberlerinin işlenmesi, ifade ve görseller yolu ile okuyucuya aktarılma biçimini ortaya çıkarmak ise etkili bir araştırma yöntemidir.

Geniş kitlelere yönelik olarak yayın yapan ana akım medya; devlet veya büyük medya kuruluşları tarafından yönetilmekte etkin olarak geniş kitleleri yönlendirmektedir(Chomsky, 1997). Ana akım medya, devletin ya da büyük sermaye sahiplerinin büyük miktarda çeşitli kitle iletişim araçları ile büyük miktarda insanı yönlendirmesiyle şekillenen yaygın ve hakim olan düşünce akımıdır. Ana akım medya üzerinden gelen mesajların bireylerin farkında olmadan kontrol edemedikleri ve savunmasız, edilgen, ön kabulle dayalı etkileşimi olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda, medya güç- etkileşime dayalı işlevselliği araştırmalar ile varsayımı ortaya konmuştur (Maigret, 2011; 71-73). Ana Akım Medya kuruluşlarının dijital ortamlarda yaptığı yayınlar eşzamansızlı, kullanılan içeriğin daha sonra da kullanılmak üzere depolanması, hatta indekslere, kataloglara ya da veriye dönüştürülmesini olanaklı hale getirmiştir (Çetinkaya 2016; 149). Bu bağlamda ana akım medyanın dijital platformda yayınlanan haberlerinin zaman sınırlamasını ortadan kaldırmakta ve etkileşimi ile salt kendi bünyesinde kalınarak; haber içeriklerinin farklı dijital platformlarında etkileşimini olanaklı hale getirmiştir.

3. Toplumsal Cinsiyet Temelli Kadın Cinayetleri Haberleri; İngiltere Ve Türkiye Örneği

Bu çalışmanın temel çıkış noktası, toplumsal cinsiyet temelli kadın cinayetlerinin femicide olgusu çerçevesinde dijital platformlarda yayın yapan ana akım medya üzerinden haber sunum biçimleri, söylem, ülkeler arası kültürel farklılıklara yansımaları irdelenmektedir.

3.1 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, dijital platform üzerinden yayın yapan ana akım medyanın; kadın cinayetleri haberlerinin farklı ülkelerde ‘toplumsal cinsiyet temelli femicide olgusu bağlamında incelenmesi ve kültürel örüntülere etkilerini sorunsalını tespit etmektir.

3.2 Araştırmanın Evreni, Örneklem ve Sınırlılık

Araştırma, İngiltere ve Türkiye’de dijital platformda yayın yapan ana akım medya üzerinden; kadın cinayetleri haberleri eleştirel söylem analizi ile incelenmiştir. Örneklem olarak 2019 yılı içinde İngiltere ve Türkiye’de çocuğunun yanında eski eşi tarafından öldürülen kadın cinayet haberleri alınmış olup; her iki ülkede dijital habercilikte yayın yapan BBC ve Türkiye’de Hürriyet gazetesi araştırmaya dahil edilmiştir. Bu bağlamda araştırma kapsamına, BBC internet resmi sayfasında 'A.G ile ilgili 9 haber, Hürriyet İnternet resmi sayfasında E.B ile 8 haber incelenmiştir.

3.3 Araştırmanın Yöntemi ve Araştırma Soruları

Araştırmaya dahil edilen ilgili haberlerin Van Dijk’ın eleştirel söylem analizi tekniği ile makro yapıları femicide olgusu üzerinden incelenmiş olup, araştırma sorularına yanıt bulunmuştur.

Tablo 1. Van Dijk'ın Söylem Çözümlemesi

Makro Yapı	
1. Tematik Yapı	
a. Başlık (ana, alt ya da yan başlıklar)	
b. Haber Giriş	
c. Fotoğraf	
2. Şematik Yapı	
a. Durum	
	I. .Ana Olayın Sunumu
b. Yorum	
	I. Haber Kaynakları
	II. Olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar
c. Ardalan	
d. Bağlam Bilgisi	
3 Ardalan Bilgisi	
4. Bağlam Bilgisi	

Kaynak: Çomu, Halaiqa 2014; 49

Van Dijk, haberlerin söylem yapılarını oluşturan parçaların kendi içlerinde önem kazanmaları yanı sıra bütünsel yapıları içinde anlam kazandığını ifade etmektedir(Van Dijk 1988). Araştırma, makro yapıyı oluşturan başlık, altbaşlık, fotoğraf, haber tematik dizilimleri ve şematığı bütünsellik içinde femicide olgusu bulguları İngiltere ve Türkiye yansımaları, karşılaştırmaları üzerinden değerlendirilmiştir.

A.S 1. İncelenen haberlerin içinde Femicide Olgusu nasıl sunulmaktadır?

A.S 2. İncelenen haberlerde kıskançlık, reddedilme, kışkırtılma, öfkeye kapılma, cinnet geçirme, terkedilme gibi gerekçelerin ardına gizlenmiş ifadeler içermekte midir? İçeriyorsa bu ifadeler nasıl sunulmaktadır?

A.S.3 Benzer haber metinlerinin karşılaştırılması sonucunda, “femicide” olgusunun haberlerde sunum biçiminin iki ülkede farklılıkları ve haber metinlerine yansıma biçimleri nelerdir?

3.4. Araştırmanın Bulguları

Bu araştırma içerisinde aşağıda tablosu oluşturulan www.bbc.co.uk ve www.hurriyet.com.tr adresinde yayınlanan aşağıda tablosu yer alan haberler incelemeğe alınmıştır.

Tablo 1: Haberler

www.bbc.co.uk	www.hurriyet.com.tr
8. Şubat.2019 <i>Ewell stabbing: Woman killed in attack in road</i>	21.08.2019 <i>'Kızının feryatları yürek dağladı: 'Anne lütfen ölme'</i>
11.Şubat 2019 <i>Ewell stabbing: Man in court over mother-of-four murder</i>	23.08.2019 <i>E.B cinayetinde son gelişmeler neler?</i>
19.Mart.2019 <i>A.G stabbing: Husband admits killing wife</i>	24.08.2019 <i>Sosyal medya ayağa kalkmıştı! Tutuklandı</i>
5.Haziran. 2019 <i>A.G stabbing: Man 'blinded by rage as he killed mum'</i>	09.10.2020 <i>E.B cinayetinde cani koca hakim karşısında</i>
17. Haziran <i>A.G stabbing: Husband guilty of Surrey school run murder</i>	20.10.2019 <i>E.B, adım adım ölüme böyle götürüldü</i>
2. Temmuz.2019 <i>A.G stabbing: Daughter cried 'mummy is not coming back'</i>	22.10.2019 <i>E.B cinayeti davasında yeni gelişme</i>
4.Temmuz.2019 <i>A.G stabbing: Husband killed wife 'because of problems'</i>	22.10.2019 <i>E.B cinayeti davasında yeni gelişme</i>
12.temmuz.2019	08.01.2020

<i>A.G stabbing: Husband 'never wanted to kill'</i>	<i>E.B cinayeti: Açığa alınan 5 polis göreve iade edildi</i>
<i>16. Temmuz.2019 A.G murder: Ex-husband jailed for 27 years</i>	

A. Makro Yapı

Araştırma kapsamına alınan ‘A.G’ cinayeti www.bbc.co.uk üzerinden tarama metodu ile 9 haber tespit edilmiştir. Haberler cinayetin gerçekleştiği andan itibaren cinayet zanlısının yargılanma sürecine kadar sürmüştür. İlk haber 8 Şubat 2019 tarihinde yayınlanmış olup mahkeme kararının kesinleştiği 16 Temmuz 2019 tarihine kadar sürmüştür.

Araştırmanın kapsamına alınan ‘E.B’ cinayeti www.hurriyet.com.tr üzerinden tarama metodu ile 8 haber tespit edilmiştir. Haberler cinayetin gerçekleştiği andan itibaren cinayet sanlısı ve bağlantılı ilgili görevlilerin yargılanma sürecine kadar devam edilmiştir. İlk haber 21 Ağustos 2019 tarihinde yayınlanmış olup son haber 08 Ocak 2020 tarihinde yayınlanan haber olmuştur. ‘E.B’ cinayet haberi olayın gerçekleştiği ilk andan itibaren sosyal medya üzerinden yayılmış olup, daha sonra ana akım medya üzerinden haber niteliğine kavuşmuştur. Sosyal medya üzerinden şiddet içerikli EB cinayet görüntülerinin yayılması, Sivil Toplum Örgütleri ve kamuoyu tarafından tepki ile karşılanmıştır.

1. Tematik Yapı

Araştırma haberlerin kısa anlaşılır ve öz olarak sunumu veya uzun detaylı ve karmaşık olup olmadığı değerlendirilmiş olup; anlatımın trajedik, dramatik öğeler taşıyıp taşımadığı sorgulanmıştır. Kadın cinayetleri haberlerinde eski eş veya partnerin cinayet işleme gerekçesi olarak sunulan kıskançlık, ret edilme, kıskırtma, öfkeye kapılma ve terkedilme olgularının yer verilip verilmediği sorgulanmıştır. Ayrıca habere konu olan kadınların kişilik haklarının ihlal edilip edilmediği incelenmiştir.

a. Başlıklar (ana, alt ya da yan başlıklar)

Tablo 2: Kadın Cinayet Haberleri Başlıkları

Başlıklar	Uzun/ Kısa	Tra jedi	Dr am	Kıs- kanç- lık	Red- dedil- me	Kış- kırt- ma	Öf- keye Ka- pıl- ma	Ter- kedil- me	Kişi- lik Hak- ların ko- run- ması
bbc.co.uk	Kı- sa	Yok	Dra m	Var	Var	Yok	Var	Var	Var
hurriyet.com.tr	Uzun	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Var	Yok

A.G cinayeti haberinin ilkinde **“Bir kadın öldürüldü”** başlığı kullanılmıştır. Daha sonraki haber başlıklarında cinayet kurbanının bir anne olduğu, cinayetin kızının yanında gerçekleştiği ve eski eşi tarafından öldürüldüğü belirtilmiştir. Bu haber başlıklarında maktülün kızının ifadeleri tırnak içine alınarak haber başlıklarında yer verildiği de belirlenmiştir. Başlıklar arasında, *“Annemi öldürürken öfkeden kör olmuştu”* *“Kızı 'annem geri dönmeyecek' diye bağırdı”* başlıkları duygusal olarak dikkat çekicidir.

Diğer yandan haber başlıklarına yansıyan önemli detay ise; eski eşin öfkelerini temel alan 'sorunlar yüzünden öldürdü" ibaresinin başlıkta kullanımıdır. Başlıkların tümüne bakıldığında, karı koca arasındaki anlaşmazlıklarından dolayı eski eşin öfkelenerek cinayet gerçekleştirdiği ve bunun çocuğunun yanında olmasından dolayı daha dramatik bir öyküye dönüştüğünü anlatan bir olay dili kullanıldığı gözlemlenmiştir.

E.B İlk 21.08.2019 tarihinde yayınlanan haberde, *“Kızının feryatları yürek dağladı: 'Anne lütfen ölme' başlıklarında* trajedik bir söylem ile sosyal medya üzerinde olayın popülerliğini destekleyen bir başlık kullanılmıştır. Diğer haber başlıklarında beş defa E.B cinayeti ifadesi kullanılmış olup; takip niteliği taşıyan haberler ile olay serisi yansıtılmıştır. Bu başlıklara örnek olarak *“Cani koca,”* cinayeti işleyen şahsı tanımlayan sıfatlar ve cinayet sürecine vurgu yapan *“Adım adım ölüme böyle gitti!”* gibi ifadeler anlatımı trajedik ve dramatik hale getirerek haberin gerçekliğinden uzaklaştırmıştır.

Tablo 3 : Kadın Cinayet Haberleri Alt Başlıkları

Alt Başlıklar	Uzun / Kısa	Tra- jedi	Dra- m	Kıs- kan- çlık	Red- dedil- me	Kış- kırt- ma	Öf- keye Ka- pıl- ma	Ter- ked- ilme	Kişilik Hakla- rının ko- runma- sı
bbc.co.uk- A.G	kısa	yok	var	yok	var	yok	var	var	var
Hürri- yet.com. tr	uzun	var	var	var	var	var	var	var	yok

A.G haberlerinde “*Bir kadın yolda bıçaklanarak öldürüldükten sonra iki erkek tutuklandı.*” “*Karısını öldürdüğünü itiraf etti*” gibi kesin ifadelerin kullanıldığı tek cümlelik alt başlıklar kullanılmıştır. Araştırmaya dahil olan haberler arasında ise en detaylı alt başlığın “*Annenin üç yaşındaki kızının önünde bıçaklandığını gören bir kadın, mahkemeye kurbanın çocuğunun "anne geri dönmeyecek" diye ağladığını söyledi.*” olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında dokuz haberden iki tanesi diğerlerine göre birden fazla alt başlıkla yer bulunmuştur “*Annem 'okul önünde bıçaklanarak öldürüldü*”, “*İlk düşüncem bunun bir terör saldırısı veya psikopat olduğuydu*” gibi başlıklar verilebilir.

Anlatımlar dramatik cinayet gerekçeleri olarak eski eşin reddedilme, öfke, terkedilme gibi gerekçeleri ön plana alınmıştır.

E.B cinayet haberlerinde alt başlıklar uzun ve yorumlu bir anlatım dili kullanılmıştır. Her alt başlık, en az iki cümleden oluşmakta olup; olayla ilgili detaylı ifadeler yer verilmiştir. Bu başlıklara örnek olarak, “*Kırıkkale'de eski eşi Fedai Baran (43) tarafından bıçaklanan E.B'un (38), hastanede ölmeden önce olay yerinde çekilen son görüntüsü ortaya çıktı. Görüntüde E.B, "Ben ölmek istemiyorum" derken, yanında bulunan 10 yaşındaki kızı F.B.B.'nin "Anne lütfen ölme" diyerek ağladığı görüldü.*”

Anlatımlar, trajedik dramatik olarak yansıtılmış olup, cinayet gerekçeleri olarak eski eşin kıskançlık, kışkırtma, reddedilme, öfke, terkedilme gibi gerekçeleri işlenmiş olup, E.G kişilik haklarını korumayacak içerikte alt başlıklar kullanılmıştır.

b. Haber girişi

Tablo 4 : Kadın Cinayet Haberleri Haber Girişi

Haber Girişi	Uzun/ Kısa	Tra- jedi	Dr am	Kıs- kaç- lık	Red- dedil- me	Kış- kırt- ma	Öf- keye Ka- pıl- ma	Ter- kedil- me	Kişi- lik Hak- larını ko- ruma
bbc.co.uk- A.G	kı- sa	yok	yok	var	var	yok	var	var	var
hurri- yet.com.tr	uzun	var	var	var	var	var	var	var	yok

A.G cinayeti haberlerinin spotları veya haber girişleri; olayın bütünü kavrayıcı niteliğindedir. ‘39 yaşındaki A, Cuma günü öğleden sonra Surrey'deki London Road, Ewell'de saldırıya uğradıktan sonra öldü.’ ‘39 yaşındaki A.G, 8 Şubat'ta üç yaşındaki kızının önünde R.G tarafından saldırıya uğradı.’ ‘Bir adam, çocuklarını okuldan almaya giden eski karısını üç yaşındaki kızının önünde öldürmekten hüküm giydi.’ Örneğinde olduğu gibi, anlatım dilinin yalın ve açık olduğu ve olayın tümünü yansıttığı görülmektedir.

Haber girişleri dramatik ve cinayet gerekçeleri olarak eski eşin reddedilme, öfke, terkedilme gibi gerekçeler ile sunulmuştur.

E.B cinayeti haberlerinde alt başlıkların uzunluğundan dolayı haber girişleri kısa ve karmaşıktır. Bu nedenle, ilk cümlede haberin içeriğine girilmemiştir. ‘Olay, 18 Ağustos'ta Menderes Caddesi'ndeki kafede meydana geldi. ‘ÖLMEK İSTEMİYORUM’ ‘E.B'un olayın hemen ardından olay yerinde çekilen görüntüsü ortaya çıktı’ ve ‘‘Sosyal medya ayağa kalkmıştı! Tutuklandı’’ başlıklı haberin uzun alt başlığının altında yer verilmiştir.

Haber spotlarının ardından, ilgili haberlerden birinde giriş cümlesi ‘‘Kırıkkale'de kafede 6 gün önce 10 yaşındaki çocuğunun gözü önünde eski eşi tarafından öldürülen E.B'un sosyal medyada ortaya çıkan görüntüleri, tüm Türkiye'de büyük tepki topladı’’ örneğinde görülen içerik, kurbanın cinayeti kadar, toplumsal tepkiye de odaklanmaktadır.

Anlatımlar, trajedik dramatik olup, cinayet gerekçeleri ise kıskançlık, kıskırtma, reddedilme, öfke, terkedilme olarak yansıtılmıştır ve E.G kişilik haklarını saygı gösterilmemiştir.

c. Fotoğraf

Tablo 5 : Kadın Cinayet Haberleri Fotoğraflar

Fotoğ- raflar	Kişi- lik Hak- ları	Cina- yet Gö- rüntü- leri	Kıs- kañ- lık	Redde- dilme	Kış- kırtma	Öfke- ye Ka- pılma	Terke- dilme	Kişi- lik Hak- ları
bbc.co. uk-	var	yok	yok	yok	yok	yok	var	var
hurri- yet.com .tr	yok	var	var	var	var	var	var	yok

A.G cinayeti haberlerinin fotoğraf ve görüntü seçimi ise vahşet, trajedi veya cinayet kurbanı kadını ve çocuğunun kişilik haklarını rencide edici hiçbir yaklaşımda bulunulmamıştır. Cinayetin ilk haber fotoğrafı olay mahallinin uzaktan görüntüsü yer almıştır. Diğer görüntülerde ise A.G'nun yaşam dolu gülüşünün yansıtan fotoğrafı her haberde yer verilmiştir.

Haberde seçilen fotoğrafta ise katil zanlısı eski eşin fotoğrafı suç işlendikten sonraki ifadesini yansıtmaktadır. A.G fotoğrafı ise yaşam dolu gülen mutlu bir kadının görüntüsüne yer verilmiştir.

E.B cinayet haberlerinde ise, İlk haberin yayınlandığı andan itibaren fotoğraflarda şiddet ön plana çıkmış olup E.B ve kızının görüntüleri defalarca yayınlanmıştır.

	Cinayet yeri uzaktan görüntüsü yer almıştır		cinayet anının tüm detaylarının sergilendiği görseller kullanılmıştır.
---	---	--	--

	<p>A.G'nun yaşam dolu gülüşünün yansıtılmıştır</p>		
	<p>Olay ile ilgili kamera görüntüleri ise mahkeme haberleri sırasında yayınlanmış olup görüntülerde vahşet yansıtılmamıştır</p>		<p>Özellikle cinayet öncesi ve sonrası sokak kamera kayıtları görselleri detaylandırılarak yansıtılmıştır.</p>
	<p>Haberlerde anne ve kızın fotoğrafları yine mahkeme haberleri sırasında verilmiş olup yüzleri saklanmıştır.</p>		
	<p>Birçok kez haberlerin içinde A.G cinayete toplumun verdiği tepki çiçekler konmuş fotoğraflarla ifade edilmiştir</p>		<p>E.B cinayeti birçok sivil toplum örgütleri tarafından protesto edilmiştir.</p>

	Zanlının suçlu ifadesi ve A.G ise mutlu görüntüleri		E.B'un fotoğrafı kederli, cinayet zanlının görseli ise çok rahat bir insan imajı çizmektedir.
---	---	--	---

E.B cinayet haberlerinde ise, İlk haberin yayınlandığı andan itibaren fotoğraflarda şiddet ön plana çıkmış olup E.B ve kızının görüntüleri defalarca yayınlanmıştır

E.B gazete haberleri sosyal medya yolu ile haber niteliğine kavuşmuş olup; haber içerik ve görsel paylaşımları femicide (Kadın cinayetlerini normalleştirici) yayın politikaları karşısında sivil toplum örgütlerinin protestoları çoğalmasına rağmen sadece bir haberde yer verilmiştir.

2. Şematik Yapı

a. Durum

I. Ana Olayın Sunumu

Tablo 6 : Kadın Cinayet Haberleri Ana Olayın Sunumu

Ana Olayın Sunumu	Uzun/Kısa	Trajedisi	Dr am	Kıskançlık	Reddedilme	Kışkırtma	Öfkeye Kapanma	Terke dilme	Kişilik Haklarının korunması
bbc.co.uk	kısa	yok	var	var	var	yok	var	var	var
hurriyet.com.tr	uzun	var	var	var	var	var	var	var	yok

A.G cinayeti haberlerinin tümü üzerinden yapılan araştırmada başlık alt başlık ve girişi ile birlikte haber bütünü üzerinde anlaşılır bir tutarlık bulunmaktadır. Cinayet ilk duyurulduğu haber metinleri kısa öz ve tüm açıklayıcı detayların yer aldığını gözlemlenmiştir.

Mahkeme haberlerinde tanıkların; A.G.'nin eski eşi ile olan sorunları ve bu nedenle başına bir şey gelmesinden tedirgin olduğuna yönelik içeriklere yer verilmiştir. Mahkeme haberlerinin tanıkların tırnak içinde yer alan ifadelerinin dram vurguları öne çıkmıştır. *"Bunun bir Cadılar Bayramı provası olduğunu düşündüm, bir şaka gibiydi"* *"Kızı bana döndü ve 'anne geri dönmeyecek' dedi."* *"İlk birkaç bıçaklamadan sonra birkaç çılgılık oldu ve sonra oldukça cansız hale geldi"*

E.B cinayet haberlerinde ise; Kızının önünde öldürülmesi üzerine yoğunlaşmış olup cinayetin öfkeli eski eş tarafından işlenmesi ele alınmıştır. Cinayetin işleme detayları üzerinde daha fazla durulmuş olup anlatım tarzı ile trajik anlatın ön plana çıkmıştır. *"Anne lütfen ölme"* "öfkeli eş, öfkeli koca" sıfatları ise eski eşin cinayet işleme gerekçesini öfke ile bağdaştırmıştır. 'Yanıdaki bıçakla eski eşini, kızının gözü önünde vücudunun çeşitli yerlerinden bıçakladı.' *"Çocuğumun velayeti konusunda konuşurken bana hakaret edince sinirlenip yanımda gezdirdiğim bıçakla vurdum"* *"Anne lütfen ölme"* diyerek, *'Adamı bu raddeye getiren kadındır.'* gibi söylemler verilebilir.

II.Sonuçlar

Tablo 7 : Kadın Cinayet Haberleri Ana Olayın Sunumu

Sonuç- lar	Tra- jedi	Dra- m	Kıs- ka- nç- lık	Redde- dilme	Kış- kırtma	Öfke- ye Ka- pılma	Terke- dilme	Kişi- lik Hak- ları
bbc.co.u k	yok	var	var	var	yok	var	var	var
hurri- yet.com. tr	var	var	var	var	var	var	var	yok

A.G cinayeti haberlerinin tümü üzerinden yapılan araştırmada sıradan bir cinayet haberinden kadın cinayetleri haberlerine dönüşmüştür. BBC tüm haberleri haber metin akış ve ölçülerinde sunmuştur. Cinayet zanlısının hızlı ve adil yargılanma süreci detaylı ve uzun verilerek kamuoyunu rahatlatma yönüne gidilmiştir.

E.B cinayeti ise, sosyal medya ve Sivil Toplum Örgütlerinin tepkisi ile ilk olarak medyaya sunulan "femicide" kadın cinayetleri söyleminden kısmi olarak

farklılaştırma olanağı bulmuştur. Ancak araştırmaya konu olan haberlerin sadece iki tanesinin toplumun hassasiyeti ve tepksini yansıttığı görülmektedir. E.B ile ilgili son haber ise, yine femicide olgusunun tekrarlandığı ortaya çıkarmıştır. *‘Yapılan idari soruşturmanın ardından “olayda polislerin bir kusurları bulunmadığı” tespiti yapıldı. İdari soruşturmanın ardından açığa alınan polisler tekrar görevlerine iade edildi.’* Bu ifadeler, süreçteki ihmalleri görmezden gelerek, münferit bir hale dönüştürmektedir.

b. Yorum

I. Haber Kaynakları

A.G cinayeti haberlerinin tümü üzerinden yapılan araştırmada emniyet ve görgü tanıkları temele alınarak, haber kaynakları oluşturulmuştur. Mahkeme sürecinde ise, ifade verenlerin anlatımları kaynak olarak gösterilmiş olup; mahkeme otoritelerinin yargılama süreci ile haberler sonlandırılmıştır.

E.B cinayet haberlerinde sosyal medya temelli içerik ve görseller de haber kaynağı olarak kullanılmış olup: daha sonra emniyet, kamu kurumları haber kaynaklarında otoriteler olarak kaynak gösterilmiştir. Mahkeme sürecinde ise, tanık ifadeleri ve mahkeme otoritelerinin verdiği kararlar, haber kaynağı oluşturmuştur. Ancak Türkiye’de kadın cinayetlerinde bir simge haline gelen E.B haberlerinde, sosyal medya ve Sivil Toplum Örgütleri, Baroların sürece dahil olması haber kaynağı olarak bu kuruluşların ve platformlarında kullanımında iki haberde etkili olmuştur.

II. Olay taraflarının olaya getirdikleri yorumlar

A.G cinayeti haberlerinin tümü üzerinden yapılan araştırmada cinayet soruşturmasında emniyet ve yargı mahkeme sürecinde yargı organlarının kamuoyunu rahatlatıcı bilgi akışının ana kaynağı olduğu görülmüştür. Ancak, göçmen bir aile faciası ve akli dengesi yerinde olmayan eski koca ifadesinin haber metinlerinde kullanımı, olayı münferit bir hale getirmektedir. Haber kaynağı olarak görgü tanıkları ise, olayın ürkütücü ve insanlık dışı yönünde ifadeler kullanmıştır. Haberler, suçlunun mahkumiyeti ile bitirilmiştir.

E.B cinayet haberlerinin haber niteliği kazanmasında sosyal medyanın etkisi bulunmaktadır. Haberlerin akışında emniyet ve yargı ön plana alınsa da; kamuoyunda her iki kuruma duyulan güvensizlik; sivil toplum örgütlerinin ve sosyal medyanın baskısının haber metinlerinin yönünü değiştirmesine neden olmuştur. Yargılama sürecinde ise sivil toplum örgütlerinin ve sosyal medya üzerinden oluşan kadın cinayetlerine yönelik tepkiler, haber metinlerine yansımıştır.

3.Ardalan Bilgisi

BBC tüm haberleri haber metin akış ve ölçülerinde sunarken kadın cinayetine konu olan A. G ve eski eşinin göçmen olduğu dile getirilerek göçmenlerin sorunu olarak yansıtılmıştır. Böylelikle Kadın Cinayetleri olgusunun münferit bir olay olarak yansıtmıştır.

E.B cinayet haberlerinde ise öfkeli, eski eş üzerinden kurgulanan haberlerde sosyal medya ve sivil toplum örgütlerinin kamuoyu oluşturması ile birlikte adil mahkeme süreçleri haber metinlerine yansımıştır. Ancak E.B ile ilgili son yapılan haberde olayda ihmali bulunan polislerinin göreve iade edilmesi femicide olgusunu yine yansıtmıştır.

4.Bağlam Bilgisi

A.G haberleri, suçlunun mahkumiyeti ile bitirilmiştir. Haberlerin sonunda kadın cinayetleri sorunsalı göçmenlik ve aile içi şiddetle bağdaştırılmıştır. Ayrıca, İngiltere'nin adil yargılama süreci ile suçlunun cezasını çektiği algısı doğrultusunda kamuoyu rahatlatılmaya çalışıldığı gözlemlenmiş olup; femicide olgusu açısından olayın hem sıradanlaştığı, hem de göçmenlik nedeniyle toplumsal yapıdan ayrıştırıldığı tespit edilmiştir.

E.B haberlerinin bütününe baktığımızda kamuoyunun kadın cinayetlerine gösterdikleri tepki ve hassasiyete rağmen; kolluk kuvvetlerinin herhangi bir yaptırıma tabi tutulmaması, cinayeti öfkeye bağlama gibi nedenlerle kadın cinayetlerinin sansasyonel bir biçimde sunulduğu görülmektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İngiltere ve Türkiye örneği üzerinden femicide olgusunun sunum biçimi açısından eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi ile analiz edilen haberlerde; kıskançlık, reddedilme, kışkırtılma, öfkeye kapılma, cinnet geçirme, terkedilme gibi gerekçelerin ardına gizlenmiş; toplumsal cinsiyet temelli kadın cinayetlerinin işlendiği gözlemlenmiştir. Çalışma sonucunda, kültürel farklılıklara ve toplumsal cinsiyet örüntülerine bağlı olarak; Türkiye'de daha fazla kadın cinayeti olgusunun ana akım medyada sunum biçimi ile eril şiddetin sıradanlaştırıldığı ve cinsiyetçi söylemin yeniden üretime sokulduğu tespit edilmiştir.

İngiltere BBC resmi internet sitesinde yayınlanan A.G cinayeti haberlerinin tümü üzerinden yapılan araştırmada öfkeli eski eş, göçmen aile gibi olgular haber metinlerinde yer alsa bile kullanılan haber başlıkları, fotoğraflar, haber yazım teknikleri ile cinayetin işlenmesinden mahkeme sürecinin sonuna kadar A.G kişilik haklarına ve toplumun verdiği tepkiye saygı ile yayın politikası sürdürül-

müştür. Haber akışı, adaletli bir şekilde zanlının mahkum edildiği bilgisi ile sonlandırılmıştır.

Türkiye ana akım medya kurumlarından biri olan Hürriyet resmi internet sitesinde yayınlanan E.B cinayet haberlerinin tümü üzerinden yapılan araştırmada; kıskançlık, reddedilme, kışkırtılma, öfkeye kapılma, terkedilme gibi gerekçeler üzerine kurgulanmıştır. Haber metin ve fotoğrafları ise toplumsal cinsiyet temelli kadın cinayetini trajedi, dramatik betimlemelerle yayınlamış olup; E.B ve kızının kişilik haklarına saygı gösterilmemiştir. E.B cinayeti sosyal medya üzerinden duyulmuş ve 3 gün sonra haber olarak yayınlanmıştır. Mahkeme süreci sırasında Sivil Toplum Örgütleri, Barolar ve Sosyal Medya üzerinden gerçekleşen tepkiler karşısında haberler daha etik ve kurallara göre az miktarda işlenmiştir. Ancak kadın cinayetinin normalleştirilmesi olarak algılanan femicide olgusu tüm özellikleri ile yansıtmıştır.

Türkiye’de kadın cinayetlerinin artışı ile birlikte toplumsal bir tepki gerçekleşmektedir ancak ana akım medya haber üretim biçiminde toplumsal tepkimenin izleri henüz yansımamıştır. Türkiye ana akım medya, kadın cinayetleri haberlerinde femicide olgusunu ön planda tutarken, Sosyal Medya üzerinden toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı ve kadın cinayetlerine haklı tepkiler büyümektedir.

Dijital Platformlarda ana akım medya kuruluşlarının geleneksel haber üretimi karşısında, vatandaşlar dikkatlerini sosyal ağ sitelerine yönelterek alternatif haber alma gereksinimi duymaktadır. Bu eğilim ise, kadın cinayetleri haberlerini farklı bir platforma taşıyarak femicide haberlerini sosyal bir olguya dönüştürmektedir. Dijital Platformlarda ana akım medya ve alternatif medyanın kadın cinayetleri haberlerini femicide olgusu bağlamında incelenmesi bir sonraki araştırma konusu olarak incelenmesini önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Chomsky, Noam, (1997). What makes mainstream media mainstream, Z Magazine

Çetinkaya, Aysel (2016). Günümüz Medya Ekonomisi Çerçevesinde Çevrimiçi Gazetecilik Ve Reklam İlişkisi Doktora Tezi -T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı

Çomu, T., Halaiqa İ. (2014) . Web İçeriklerin Metin Temelli Çözümlemesi; Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri, Derleyen Mutlu Binark, İstanbul Ayrıntı Yayınları

Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. London; New York: Hodder Education

Fairclough, N., & Wodak, R. (1997). *Critical Discourse Analysis*. In T. A. Van Dijk (Ed.), *Discourse as Social Interaction: Discourse Studies 2 (A Multidisciplinary Introduction)* (pp. 258-284). London: Sage.

Lazar, M. M. (2007). ‘Feminist Critical Discourse Analysis: Articulating a Feminist Discourse Praxis’. *Critical Discourse Studies*. Vol. 4. Issue. 2. pp. 141-164.

Litoselliti, L. and Sunderland, J. (2002) *Gender Identity and Discourse Analysis*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.

İnal, A. (2005). Medyanın “Etkisi” Sorunsalına Başka Bir Bakış. S. Alan-kuş, (Derl.), *Medya ve Toplum (2. Baskı)* içinde (65-80). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Maigret, E. (2011). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*. İstanbul İletişim Yayınları

Özer, Ö. (2012). Teun Van Dijk Örneğinde Eleştirel Söylem Çözümlenmeleri. Ed.: Ö. Özer. *Haber Eleştirmek*. Konya: Literatürk.

Richardson, J.E. (2007). *Analysing Newspapers. An Approach from Critical Discourse Analysis*. China: Masarykova Univezita.

Van Dijk, Teun A. (1988) *News Analysis Case Studies Of International And National News In The Press*; Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, New Jersey

Van Dijk, Teun A. (2003). “Critical Discourse Analysis”. *The Handbook of Discourse Analysis* (Ed. D. Schiffrin ve diğerleri), Oxford: Blackwell Publishing.

EİGE; <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1128>

UN WOMEN; The big conversation: Handbook to address violence against women in and through the media(<https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/12/handbook-to-address-violence-against-women-in-and-through-the-media>)

TDK Sözlük <https://sozluk.gov.tr/>

ONS 2019 <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/articles/homicideinenglandandwales/yearendingmarch2019>

<http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/2889/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2019-raporu>

To cite this article: Mazhazhate, C., Rusike, R.M., Maravanyika, D. (2021). Building Public Sector Competitiveness through Sound and Resilient Internal Systems: A case of Zimbabwe. *International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 5(2), 113-136

Submitted: August 11, 2021

Accepted: September 14, 2021

BUILDING PUBLIC SECTOR COMPETITIVENESS THROUGH SOUND AND RESILIENT INTERNAL SYSTEMS: A CASE OF ZIMBABWE¹

Charles Mazhazhate²

Dr. R. M. Rusike³

Dr. D. Maravanyika⁴

ABSTRACT

Building internal control systems of an organization is vital for resource utilization, accountability and its competitiveness. Public sector supply chains play an important role in service delivery of goods and services to the general public. There is need for strong internal systems in the public sector because they are funded from taxpayers' money. Countries with intact public sector management systems progressively develop toward equality and attainment of Sustainable Development Goals. This was a case of the Public Sector Supply Chain Management in Zimbabwe. An exploratory research design was adopted. Qualitative and quantitative instrumentation were used. The target population were consumers (3574) of goods and services from Health Sector Supply Chains, Water Supply Chains and Agrisupply Chains. A sample size of 347 was used for representativeness. Both random and purposive sampling techniques were used. The study found out that the internal environment of public sector supply chains was prone to abuse from external political forces which disrupted the normal functioning of systems leading to opportunistic moments of abuse by insiders. The study recommends a change in political culture and strong commitment from politicians to improve operational efficiency of public sector supply chains.

Keywords: Internal Control Systems Public Sector Accountability Efficiency Resource Utilization

---

¹ IARSP Berlin Conference

² PhD Student, Bindura University of Science Education, cm.saberts@gmail.com

³ Lecturer, Bindura University of Science Education, Faculty of Commerce, rmrusike@gmail.com

⁴ Lecturer, Bindura University of Science Education, denmara@yoafrica.com

INTRODUCTION

Public Sector service delivery is dependent on sound and resilient internal systems that curb fraud, corruption and promote desired cultural values. Effective and tight control systems help in building a culture that promotes desired competencies, attitudes, skills, level of service delivery, transparency and accountability within the public sector. Zimbabwe public sector service delivery is under severe attacks from numerous critics who felt taxpayers were being short-changed due to poor service delivery. On the other hand, those driving the public sector service delivery always appear in the media indicating that things were in the right track against audit reports which suggest otherwise. This is indicative of a lack of understanding in the objectives of public sector supply chain management and importance of sound and resilient internal control systems. In order to explore the above phenomenon, this study employed The McKinsey 7S Framework commonly viewed as one of the best strategic tools to promote accountability, efficiency and effectiveness within organizations. Thus, the purpose of this paper is to highlight how adoption of the McKinsey 7S Framework may contribute to an objective evaluation of how processes and activities could be aligned in order to build sound and resilient internal systems not porous to abuse by insiders at the expense of the other stakeholders. The paper gives the background to the problem, Statement of the Problem, theoretical perspectives, research methodology, discussions, findings and recommendations.

Background to the study

Transparency International Zimbabwe (2021:4), confirms that “the economic crisis, political instability and rampant corruption that has engulfed the country since early 2000 has led to a significant decline in the status and quality of health care in Zimbabwe. Kidia, (2018:1) argued that Zimbabwe in the 1980s, “had a thriving teaching hospital network, a strong primary healthcare system and a motivated, highly trained health workforce” in the whole of Sub-Saharan Africa. Since the studies by Moyo (1997) and Nhapi (2009), the problem of water supply in Harare City has not been resolved, with many residents failing to access clean and safe water for domestic consumption. This has become a permanent problem in Harare, particularly in the Mabvuku-Tafara suburbs that are situated on high ground in Harare. In another study, Goto and Tagwira (2020: 1) pointed out that “poor water service delivery is a major characteristic of most developing countries especially in Sub Saharan Africa. The high morbidity and mortality rates and inci-

dence of people contracting waterborne diseases in Zimbabwe is of major concern”. In Agriculture, Zimbabwe used to be the ‘bread-basket of Africa’ in the 1980s, but today several families in both rural and urban areas were failing to have decent meals on the table. The cited challenges contradict the Statutory Instrument 144 of 2019,(Chapter. 22:11), Public Finance Management (Treasury Instructions) Section 16, on Principles that must guide Public Finance Management, among others, stipulated that “transparency and accountability in financial matters from all government ministries, departments and agencies must make clear what has been done and why it has been done and expenditure must be directed towards the development of Zimbabwe, and special provision must be made for marginalized groups and areas”.

Increase in scandals and heightened negative perceptions on public service delivery has led to a global acceptance that corporate governance practices were important for survival of world governments’ economies. Some of the cited causes of poor public sector supply chains performance included lack of accountability, conflict of interest, policy dilemmas and political patronage that led to corruption. If the public sector supply chain entities were driven by political patronage, then that created administrative challenges. Access to water, sanitation and healthcare were and are still considered basic rights. To a large extent, these services are public goods and government intervention may be necessary, (Ofori- Mensah, 2017). International best the emphasis is on quality, affordability, transparency, timely delivery and creation of customer value at all times. In some parts of the world such as The United States of America, United Kingdom and Germany, citizens knew their rights and could sue local authorities or their central governments in the event of erratic service delivery. Continentally, Africa as a whole has pockets of countries such as South Africa, Rwanda and Morocco that did record an improvement in their governance of PSSCs. In Zimbabwe, much still needs to be done. The Transparency International has ranked Zimbabwe at 160th out of 175 countries on its index which measures public perceptions on corruption, (mgaf-rica.com/article/2019-07-19-zimbabwe, and retrieved 20/10/2019).

The tender scams, perceived or real, seem to be breeding a culture of mistrust from the intended beneficiaries. No medication, no clean water, no collection of garbage in the central business district and residential areas. All these led to deplorable standard of living among many needy people. Against this background, the study sought to establish whether good corporate governance principles were

being applied so as to improve the livelihoods of citizens as was obtained in The United Kingdom and South Africa among other developed countries of the world.

Research Objectives:

- a. To explore how sound and resilient internal control systems may result in public sector competitiveness.
- b. To highlight the role of public sector supply chain management in driving competitive advantage in public service delivery in society.
- c. To establish why porous internal control systems may be abused by insiders.

Research Questions:

- a. How can sound and resilient internal control systems result in public sector competitiveness?
- b. How can public sector supply chain management lead to competitive advantage in public sector service delivery?
- c. Why are porous internal control systems subject to financial abuse by insiders?

Statement of the Problem

Globally, leadership in public sector supply chains is responsible for evolving cost effective strategies to ensure that citizens get quality service delivery in all basic essential services such as food and water, education and health. Due diligence has to be practiced when configuring public sector supply chains as they are the primary modal conduit for interaction with citizens. In the developed parts of the world, especially Europe, America and some Asian countries, citizens are viewed as customers of the State with clearly written service charters that empower citizens to claim their rights or even sue the government for failure to provide the much needed services. Bratton, et al, (2019) point out that many of the advanced capitalist democracies introduced competitiveness in service delivery through liberalization and privatization. In Zimbabwe, citizens' perceptions on the quality of public sector service offered from those parts of the world is used as a benchmark for measuring public sector supply chains performance. For this reason, van de Walle (2018) stated that citizens' satisfaction with service delivery emphasizes their reflection not only on their actual experiences but also expectations. Good governance was key to the effective and efficient public sector service delivery. Bratton, et al, (2019), benchmarked public sector service delivery as below the service levels in the private sector. The same scholars further alluded to the fact that even though African governments inherited a set of formal structures that

were rather “functional and efficient” from their former colonial masters, the centralized system they adopted remained ‘suspended in mid-air’ without reaching the society. Hence the African governments had to open up space and decentralized services through decongesting the central point which was central government to various states, provinces or districts so that citizens were able to access the much needed services such as health, water, education. But the policy formulation remained the jurisdiction of the central government. However, the African governments faced numerous challenges in trying to meet the needs of the citizens. That led to a realization that African governments were incapacitated in addressing the daily needs of ordinary citizens leading to policy makers subcontracting essential public services to non-governmental organizations, private companies or even public –private partnerships. All these models have their own flaws in the execution of public sector supply chains strategies. This implied failure to supply essential services raised a big issue about utility of the Agency Theory, Stakeholder Theory and Institutional Theory.

The constitution of Zimbabwe Amendment (No.20) Act of 2013, Sections 75-77 qualify the rights “to basic education, health care services, sufficient food and safe, clean and portable water of all citizens in which the state has to take reasonable legislative and other measures, within the limits of the resources available to it, to achieve the progressive realization of these rights”. The afore stated rights defined the specific standards to which all public sector supply chains in the country should adhere to in order to improve quality of life. The 2016 Auditor General Report of Zimbabwe decries that although the basic right to education, health and clean potable water was enshrined in Zimbabwe's Constitution (sections 75-77), this was still a dream to be realized for many Zimbabweans. The 2018 Auditor General's Report pointed to the same flaws in public sector supply chain management as evidenced by the following reports from various media:

“Chivhu hospital officials under investigation for fraud- Eight officials at the Chivhu General Hospital are reportedly under investigation for fraud, after it emerged that they flouted tender procedures and inflated financial quotations. A report by the Herald newspaper said that the scam centers on a \$2.5 million payment from the national Treasury in 2011 that was meant for a rehabilitation Programme. But an audit team from the Ministry of Health and Child Care has since reportedly exposed that some of the figures quoted by the hospital were inflated by 700% before the financial injection.” (www.zimbabwesituation.com. Re-

trieved 18/7/2019); “City of Harare \$32m tender scam trial kicks off -former Harare town clerk yesterday appeared at the High Court charged alongside City of Harare waste water manager and director for Harare Water together with some city councilors on allegations of abuse of office involving more than \$32 million after they allegedly awarded tenders to companies that did not participate in the bidding process”. (Newsday, February 6, 2018); ‘Procurement, Fraud and Corruption’- (Newsday, 6 October, 2012, p.2), “Net One losses millions in Procurement Scams”- (The Zimbabwean Daily, 11 February 2016, 8) and “Government bans golden handshakes”- (The Herald, 2 June, 2016, 4). “Zimbabwe doctors say patients dying due to drug, equipment shortages- doctors said on Wednesday that patients in Zimbabwe’s biggest state hospital were dying due to a lack of medicines and basic supplies, brought on by a cash crunch that has crippled the economy”, (www.reuters.com, retrieved 18/7/2019). All these articles depicted unethical practices in public sector supply chains whose major risk was failure to supply the desired level of service delivery to the ordinary citizens as well as acute decline in economic development. This also posed the risk of marginalizing citizens.

Corporate Governance in Public Sector Supply Chains

Corporate governance in public sector supply chain management has been recognized as being key to effective and efficient public sector service delivery transcending all other “dimension of public resource management such as taxpayer management, fiscal forecasting, budget credibility and central budget planning”, (Cole, 2015: 2). The performance of public sector supply chains has a bearing on the quality of life in society. The manner in which Public Sector Supply Chains (PSSCs) are managed affect positively or otherwise the socio-economic development trajectory of a society. Globalization has proffered an opportunity to make comparison of how other civilizations have managed to develop sound public health care, water and agrisupply chains that meet the needs of their citizens at the least possible cost. The present study was inspired by a growing concern over the increased non-availability of water to residential areas, challenges in accessing low cost health care services in public institutions and scanty food resources by most people especially those in the low-income bracket in Harare, Zimbabwe. The researchers strongly believed that some forms of deprivation could be addressed if public sector supply chains were managed using insights depicted in corporate governance tenets of accountability, responsibility, integrity and transparency among other key aspects to curb unethical practices in public procurement in order to improve operational efficiency. Zimbabwe followed the Westminster model or

systems of local governance that originated in Britain as a political and administrative management style between 1980 and 1987. The adoption of the presidential system in 1987 coupled with new National Constitution, The Constitution Amendment (No.20) of 2013 meant a slight deviation from how local authorities were to relate to the central government. The accountability of public sector services depended on the cabinet minister who would remain answerable to the President. At the helm was the presidium, followed by the Cabinet of Ministers, then the two houses of Senate and Assembly and local government. The local government comprised of ten provinces headed each by a Provincial Affairs State Minister, followed by all the supportive structures. There were fifty-five districts and one thousand two hundred Wards in the country. Public goods and services were to flow from the central government until they reach the citizens at grassroots. Countries where the model has been in use included Australia, Ireland, Canada, New Zealand and the Commonwealth countries. Rhodes, Wanna and Weller (2009) cited in Dommett, et al, (2016:5) stated that the “Westminster model was characterized by a centralized political system, a nonpartisan public bureaucracy and accountability that was exercised through ministerial authority within the framework of collective cabinet responsibility”. As a former colony of Britain, Zimbabwe inherited such a structure and system in its governance systems. The model was adopted because of its appealing to improve management and service delivery in the public sector which meant to build confidence amongst all stakeholders. Over the years the government came up with various initiatives to improve the service delivery in the public sector such as the Integrated Public Finance Management System (IPMS), integrated Results Based Management (RBM), New Public Management (Chigudu, 2014). All these initiatives were aimed at maximum resource utilization for improved serviced delivery. Westminster model brought the agencification of government ministries, the question of institutional rules or laws and the interests of all stakeholders into debate even though there were pertinent criticisms against this model such as being insensitive to the needs of customers and being too bureaucratic (ibid,2014).

Theoretical Perspectives

1.1Mckinsey 7S Model and Public Sector Supply Chain Management

PSSC Management focuses more on the internal operations of the public sector organizations for them to provide seamless goods and services and the most appropriate tool to improve strategic planning and implementation is to employ Mckinsey 7S Framework (1980). Gechkova and Kaleeva, (2018:1), maintained

that “The McKinsey 7S framework is based on seven fundamental for each organization areas – strategy, structure, systems, skills, staff, style and shared values. Designed on these elements, it fully outlines every aspect with which the organization is dealing in its daily activities and in the long term period. Providing an insight in these factors the model is successfully combined with other tools and mechanisms in achieving prosperity”. Precisely The McKinsey 7S tool is used to analyze a company’s organizational design.

Bismarck and Kofi (2018: 3) hinted that it is also important to note that using The McKinsey 7S Framework tool “with special attention to organizational culture will bring success, development and growth to the organization since the rationale behind such assessment is to evaluate the existing standards and performance of the organization”. As shown in the Figure 1.1 below, shared values are at the center indicating that once a goal has been changed, it triggers the necessity to align all other elements to synchronize with the center so that the desired performance is realized leading to expected output and outcome. Structure refers to the organogram, organizational structure and chain of command showing accountability relationships in the entire organization. Strategy constitute the formulated plans and policies meant to achieve the objectives of the organization Systems refer to in-built mechanisms meant to enhance processes and procedures within the organization giving free flow of information to encourage decision making. Skills refer to capabilities and competencies from employees that help to promote work or activities in order to achieve the organizational objectives. Style implies leadership forms or type of management style that influences how things are done in the organization. Staff imbues talent promotion and management in employees for organizational competitiveness. It also touches on the staff-ness of the employees –their attitude and inclination to work. Shared values form the core as cultural values radiate from there to all other elements. The McKinsey 7S Framework is applied from top to bottom determining the desired level for operational efficiency. Then decisions are made as to where and what changes to be made in line with the desired course of action. A close analysis is done to qualify changes and provide the necessary evaluation and resources. This model is most suitable for long term decisions like the ones required in PSSC Management as the planning is for the present into the long-term future.

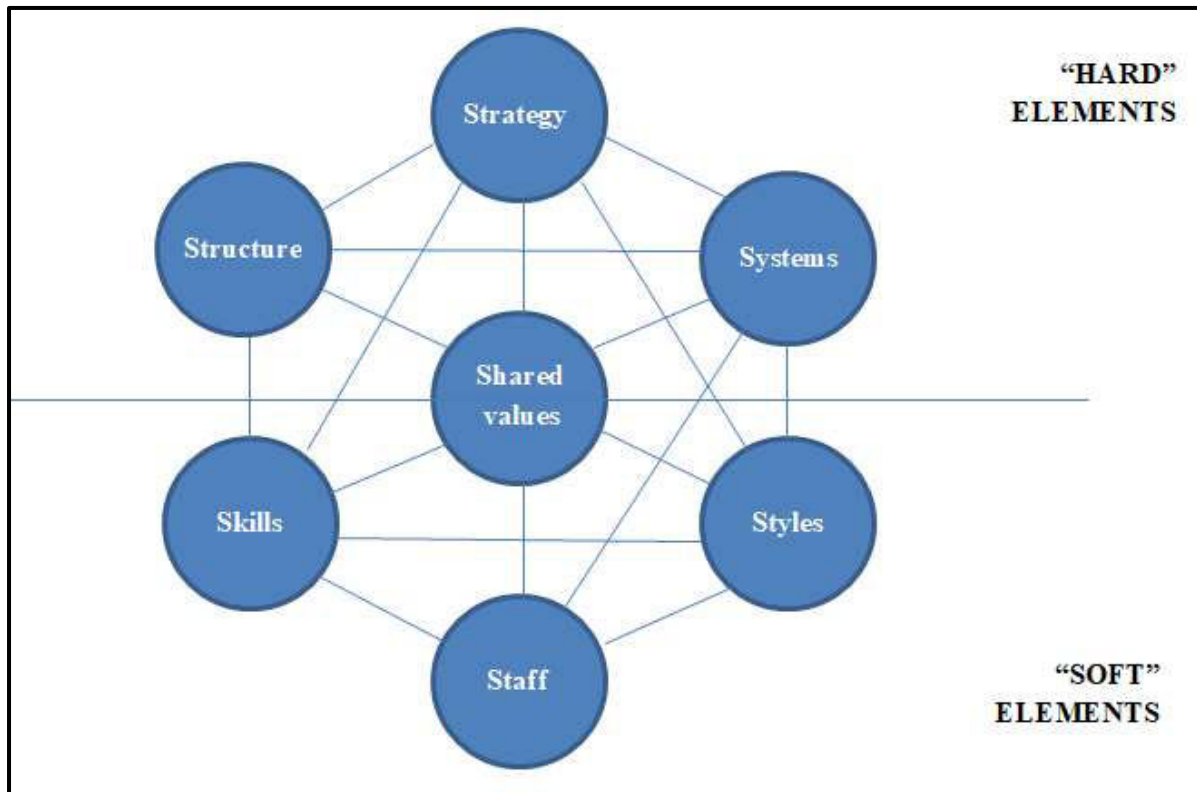

Figure 1: The Mckinsey 7S Framework

Source: Gechkova and Kaleeva, 2018

1.2 Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission Internal Control-Integrated Framework (COSO), 2013

In order to improve internal control systems in an organization, the COSO Framework becomes a tool to rely on. “COSO’s Internal Control –Integrated enables organization to effectively and efficiently develop system of internal control that adopt to changing business and operating environments, mitigate risk to acceptable levels, and support sound decision making and governance of the organization”, (Mahsina, Poniwati and Hidayati, 2016:3). This entailed a critical review of policies, standard operating procedures and regulations as well as developing a good organizational culture. Major tenets in the internal control systems include operations that to continually assess performance goals and securing the best on asset management against fraud thereby encouraging the organization to focus on effectiveness

According to Mahsina, Poniwati and Hidayati (2016:3), The COSO Framework embodies “five elements namely control environment, risk assessment, control activities, information and communication and monitoring activities”. This is best depicted by the COSO Cube Below:

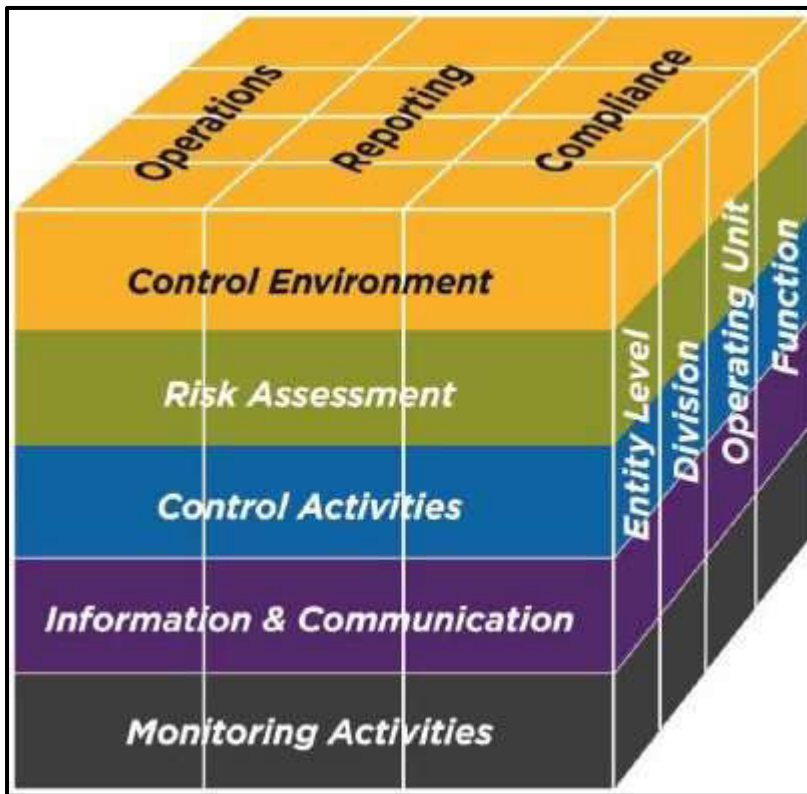

Figure 2.2: Internal Control—Integrated Framework

Source: Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), 2013.

The COSO Framework deals first with the Control Environment in order to enhance good governance and reduce corruption in public sector supply chains. The COSO Framework (2013) is explained as follows: “The control environment emphasizes the importance of well pronounced “ethical values, organizational structure, commitment to employing competent employees and sound human resources policies”, (Martens and Rittenberg, 2020:13), if efficiency and effectiveness were to be attained. Once this stage is done, the risk assessment activity would follow to help strategists to analyze potential risks posed by internal and external changes, (ibid:2020). The clear setting of objectives to align with business goals is critical so as to be able to conduct a risk assessment and mitigatory process. The third aspect would be to work on systems that form the bedrock of control activities such as authorizations and approvals of payments or tasks within the company, use of verification codes, stock taking, reconciliations and business performance reviews. These standard operating processes and procedures aim to minimize fraudulent activities and unethical practices by employees in the organiza-

tion. The fourth aspect would be to enhance information and communication systems in order for the organization to make informed decisions. There is need to conduct research always to ascertain the exact needs of the internal customers or employees and those of outside stakeholders in order to develop a proper system that meets their expectations. Lastly the COSO framework emphasizes the need to have a solid monitoring of internal control systems, evaluating their usefulness and improving on any weaknesses identified. This COSO Framework is really important for dependable public sector supply chains in society as it tries to provide an enabling environment for corporate governance principles to be applied.

1.2.1 Fraud Diamond Theory, 2004

As cited in Mansor (2015: 5), Wolfe and Hermanson (2004), contended that “corporate fraud was not possible without people who have the abilities to commit fraud. These abilities are the nature of individuals to commit fraud, which encourages and push them to seek opportunities and use them. A fraudster must have good abilities to recognize these opportunities so that he/she can carry out fraud tactics appropriately”. This led them to add a fourth element to the FTT to come up with the Fraud Diamond Theory (FDT). Dorminey, et al. (2012) cited in Desai (2020:3) postulated that “ the essential traits thought necessary for committing fraud, especially for large sums over long periods of time, include a combination of intelligence, position, ego, and the ability to deal well with stress”. Thus the FDT provided insights into how and why certain kinds of fraud could be committed in Public Sector as elements involved possessed certain features that helped them to commit such crimes. Figure 2.2 below gives four aspects in the FDT.

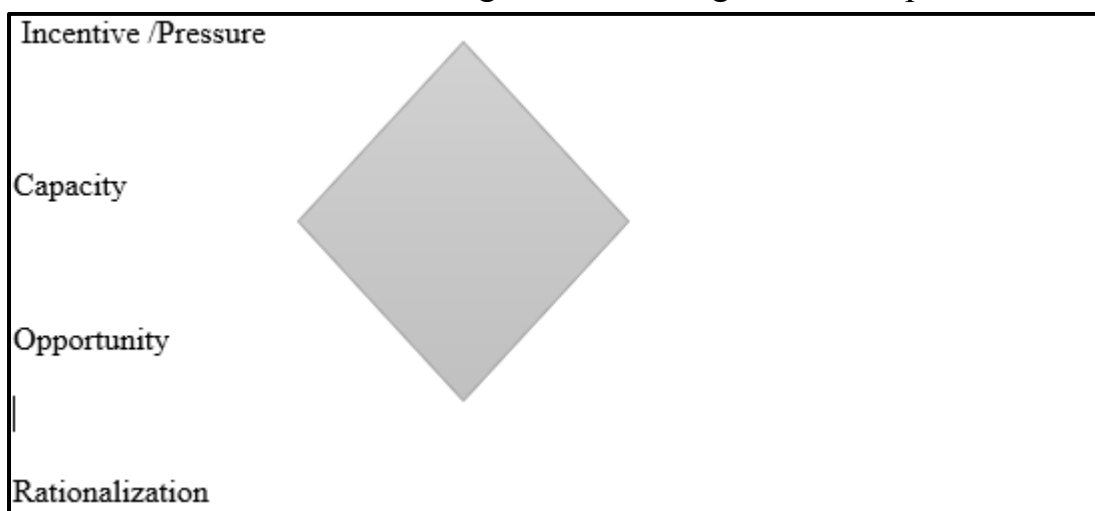

Figure 2.3: Fraud Diamond Triangle, 2004

Source: Wolfe and Hermanson (2004)

Kassem and Higson (2012) in explain the FDT further noted that there were certain conditions that would precipitate into fraud namely ‘Official position and/or function within the organization, capacity to understand and/or utilize the accounting systems and weaknesses in the organization’s internal controls, the belief that he/she will not be detected or if caught he/she will come out easily and the ability to deal with great stress that arises in a good environment when he/she does bad deeds.’ The FDT clearly points out that it is people inside an organization who know the system that eventually abuse it. It validates the Pareto Principle (80/20 Rule) developed in 1896 that 80% of the crimes were committed by insiders who knew the system and 20% by outsiders to the organization.

The Agency Theory

Daly (2015, p.3) explained that The Agency theory “describes the relationship between one parties called the Principal who delegates work to another, called the Agent. It explains their differences in behavior or decisions by noting that the two parties often have different goals and, independent of their respective goals, may have different attitudes toward risk”. In the above relationship the Principal delegates or hires an Agent to perform work on their behalf in accordance with defined parameters. The risk of aligning to the goals of the Principal by the Agent often created conflict and who should be responsible for the risk resulted in a clash between the two. Namazi (2013, p. 41), points out that “the principal has invested in the firm, and has delegated the responsibility of the decision making to the agent. The agent exerts his/her services based upon pre-specified contractual agreements. Since the agent is motivated primarily by his/her self-interest, he may select actions which would jeopardize the principal's benefits. To prevent the agent from performing contrary to the principal, a suitable control mechanism must be established”. In essence this theory encouraged the setting up of control mechanism and tools to deal with risk management issues between the Principal and Agent. It encourages strategic thinking and planning in such a way that leaders should be able to see things coming and take necessary steps before they paralyze the entire system. Leaders in a way were to develop vision, values and purpose of various government departments such that whoever is entrusted with the duties to perform would do exactly as required.

RESEARCH METHODOLOGY

The study was guided by three main research questions in a case study of public sector service delivery in Zimbabwe:

- a. How can sound and resilient internal control systems result in public sector competitiveness?
- b. How can public sector supply chain management lead to competitive advantage in public sector service delivery?
- c. Why are porous internal control systems subject to financial abuse by insiders?

An exploratory research design was used because it provided an opportunity to explore issues in depth leading to discovery of insights (Bohari, et al, 2019) and it also provided flexibility in data collection, (Stebbins, 2001). The researchers adopted the Kothari's (1988) view that every research design ought to show the sampling design methods for participants to be involved in the study. This included observational design that related to conditions under which the observations were made, statistical design on how many items or participants were included in the study for representativeness and the operational design showing how sampling, statistical and observational designs were carried out. The study was carried out between 2017 and 2021, a period of four years and was self-funded. Both quantitative and qualitative instrumentation were used. The researchers adopted and adapted the questionnaire instrument that was developed by Jenks (1967) to measure marginalization in society. The same instrument was later on used in similar studies done in Croatia by Siljeg, et al, (2016), New Zealand (Nel and Stevenson, 2011), and Canada (Conradson and Pawson, 2009). Since the research instrument was used with great success in those countries which saw them improving their public sector supply chains policies and service delivery, then the elements of validity, factor analysis and reliability were presumed to be inherent in the instrument. The researchers also conducted a Cronbach Alpha's Test on the questionnaire items and that yielded a result of $0.90 \leq 0.95$ which translate to internal validity of between 90% and 95% which was favorable (Taber, 2017). Besides the questions on bio data of respondents, only eight closed-ended questions designed along the Likert scale model were tested using Cronbach's Alpha Test. The structured questionnaire had equal number of closed and open ended questions to ensure a balance of both qualitative and quantitative items. Respondents chose what they felt and thought were the most appropriate responses from closed-ended questions. Similarly, open-ended questions allowed respondents to

share their inner thoughts freely in their own words in terms of challenges, criticisms or opinions without being restricted. The questionnaires were designed to cover ten aspects namely: transparency, accountability, responsibility, integrity, accessibility, education, demographics, and cost of service delivery, marginalization and general recommendations. Due to challenges posed by the Coronavirus (Covid19) that erupted in November 2019, restrictions made it impossible to physically distribute questionnaires and face-to-face interviews, hence data was collected through electronically distributed questionnaires via emails and the [smartsurvey.com](https://www.smartsurvey.com) to respondents. Telephonic interviews were also conducted. A sample size of 347 was determined using the Raosoft Sample Size Calculator based on Confidence level of 95%, Confidence Interval, 5%, Population, 3574 and percentage of 50%. Qualitative data analysis was processed and analyzed through ATLAS.ti9. Quantitative data was analyzed through SPSS. Since the study involved human beings as respondents or subjects, due ethical research processes were undertaken. Prior consent was sought from respondents. The researchers designed a letter of consent for respondents which they had to sign and were notified of their rights to withdraw from the study along the way if they wished to do so. Also confidentiality and anonymity of respondents were guaranteed. Primary data collected were presented in the author's own words in order that respondents' responses could not be directly linked to anyone individual. All empirical sources did not identify the informants' names and affiliated institutions. Only codes and dates were cited as references.

Discussions and Findings

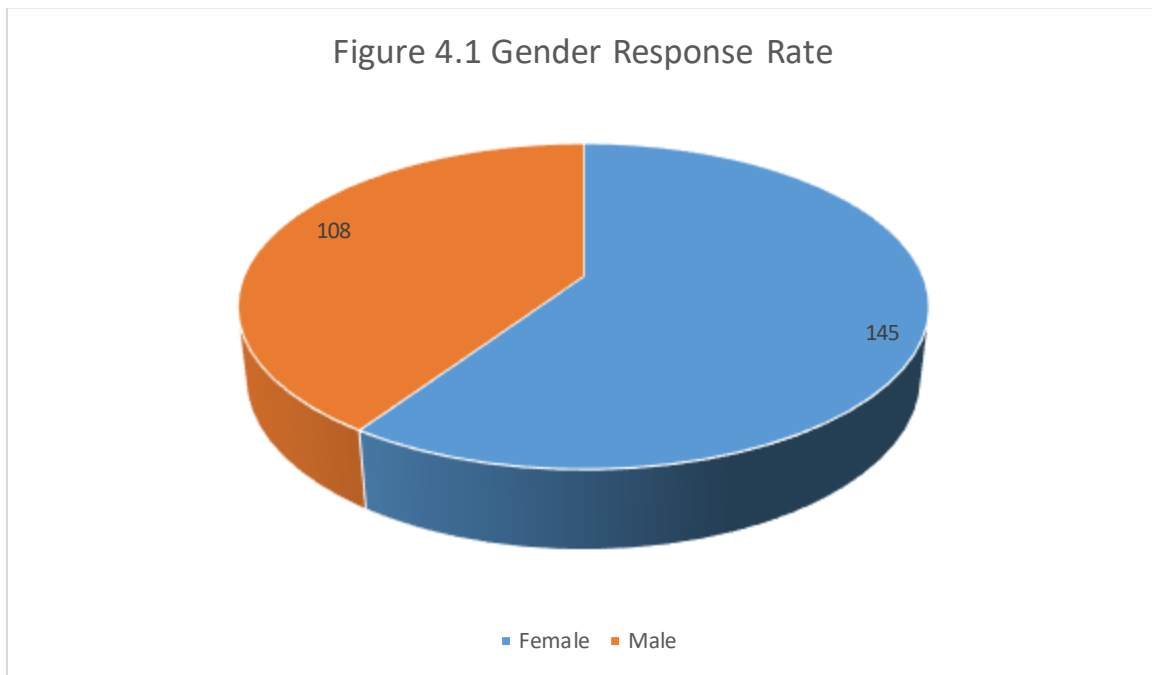
The cumulative response rate was 240 from questionnaires and 13 from interviews conducted against a sample size of 347 determined by a proportional stratification calculation formula that determined proportionate sample representation from each group. Much detail is obtained from

Response Rate

From the questionnaires, completed were 240 from all three case studies out of 333 participants. Successful interviews were 13 out of 14 scheduled. Giving a total of 253 (n=253), a 72.9% response rate. The study population was 3574 and the sample size was 347. 240 responses from the [smartsurvey.com](https://www.smartsurvey.com) and email platforms were retrieved. They were usable representing 69.2% of the sample size. For interviews, all 13 responses were considered, representing 3.7% of the sample population. No reasons were given by participants who did not take part in the [smart.survey.com](https://www.smart.survey.com) or by one interviewee whose phone was no longer reachable.

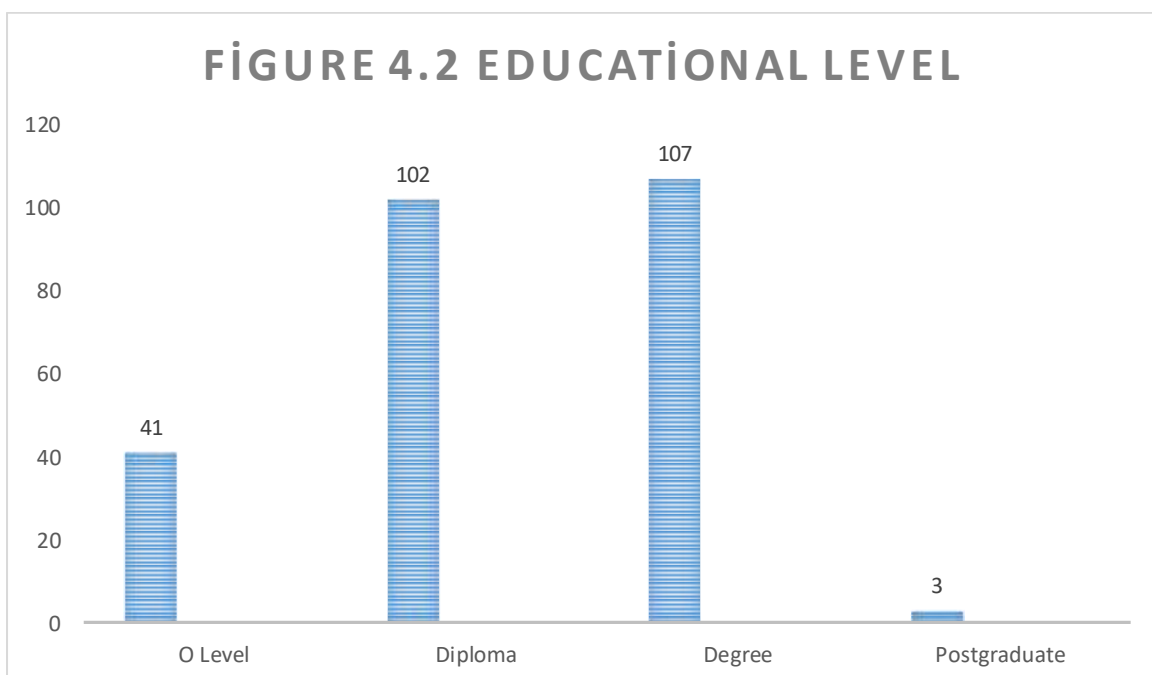
Gender Response Rate

The following was the gender response rate for this study.

The above Figure 4.1 shows that 108 male respondents who took part in the study as compared to 145 female respondents. This points a gender balanced research whose findings help policy-makers to make sound decisions for the development of society.

Educational Level

The above Figure 4.2 Educational level showed that 41 respondents had Ordinary (“O”) Level qualification, 102 had Diplomas, 87 possessed degrees and only 3 had postgraduate qualifications and this proves the validity and credibility of sources.

Period stayed in the area

Table 4.1 Period stayed in the Area

Period Stayed in the Area	Number of Respondents	Percentage%
0-5 years	35	13.83
6-10 years	22	8.7
11-15 years	54	21.34
16+ years	142	56.13
Total	253	100%

The above Table 4.1 Period stayed in the area gives statistical information on years stayed in a particular area which help to give a comparative analysis of service delivery by the respondents in order to evaluate uniformity and consistency. This would be indicative of how respondents viewed internal control systems and ethics of employees in the public sector.

How do you rate quality of public service delivery in Zimbabwe?

Sentimental Analysis

The following Table 4.2 showed the distribution of the sentiments of the 13 interviewees.

Table 4.1: Sentimental Analysis

	Health Gr=97	Water supply chains Gr=80	Agri Gr=39	Totals
○ Negative Gr=80	34	31	15	80
○ Neutral Gr=29	13	6	10	29
○ Positive Gr=38	17	18	3	38
Totals	64	55	28	147

The Table 4.2 above showed that from the interview transcripts analyzed, there were eighty negative comments. This meant quality of public service delivery was

not more pronounced in public sector supply chains as was expected by the respondents in the study. Twenty-nine comments were neutral suggesting not to show either way and thirty-eight were positive to suggest satisfaction with service delivery. Since the majority were negative and some chose to be neutral, this could point out to the need to improve quality of services in public sector supply chains. From the quantitative data analyzed, the following results were revealed for the same question as is above:

Table 4.2 Quality of Service Delivery in the Public sector

Variable	Number of Respondents	Percentage
Poor	156	65
Average	44	18.3
Good	29	12.1
Excellent	11	4.6
Total	240	100%

The above Table 4.2, shows that 156 respondents (65%) indicated that the quality of services rendered in the areas of water, health and agrisupply services were poor. 44 respondents (18.3%) were of the view that the quality of services were on average. 29 respondents (12.1%) stated that the quality of services was good and 11 respondents registered a feeling that they were excellent. Combining the percentage results of poor and average variables gives a total of 83.3%, giving a fair conclusion that there was great dissatisfaction with the quality of service delivery. This highlights the challenges of the Agent Theory where the Central Government entrust its departments to provide goods and services to the citizens. In this case, since the Central Government micromanages its departments through excessive political interference, as noted by interviewee 3 below, some observant and cunning employees will look for loopholes created by such malpractices and unethically abuse resources:

I have observed this over the years, powerful politicians walk into these government offices in the name of having liberated the country from the thongs of colonial rule, then give instructions for certain things to be done without following the proper procedures. Insiders abide out of fear and opportunistic chances to benefit from the chaos. It appears as if once goods have been released without the proper

procedures, some end up inflating the figures or amounts and that is the information published in the media...we end up having hiccups in the service delivery... (Interviewee 3).

The Central Government by looking at the reports submitted, assume services were rendered and goods were delivered, but the beneficiaries yell of shortages and deterioration in the quality of services.

Interview 9 gave a perception that if not addressed public sector service delivery will remain a topical issue:

Those appointed to run the various government departments are qualified and adhere to the given Code of Conduct. They follow laid down procedures and processes, but forces from outside dictate what is to be done, how things should happen and who should get what, when and where. This breeds a challenge of seeding toxic attitudes among employees who end up being manipulating the system. There is intense pressure for people to work in the public sector despite low salaries as most its employees were seen driving good cars, living in good houses...there are certain benefits not written down...

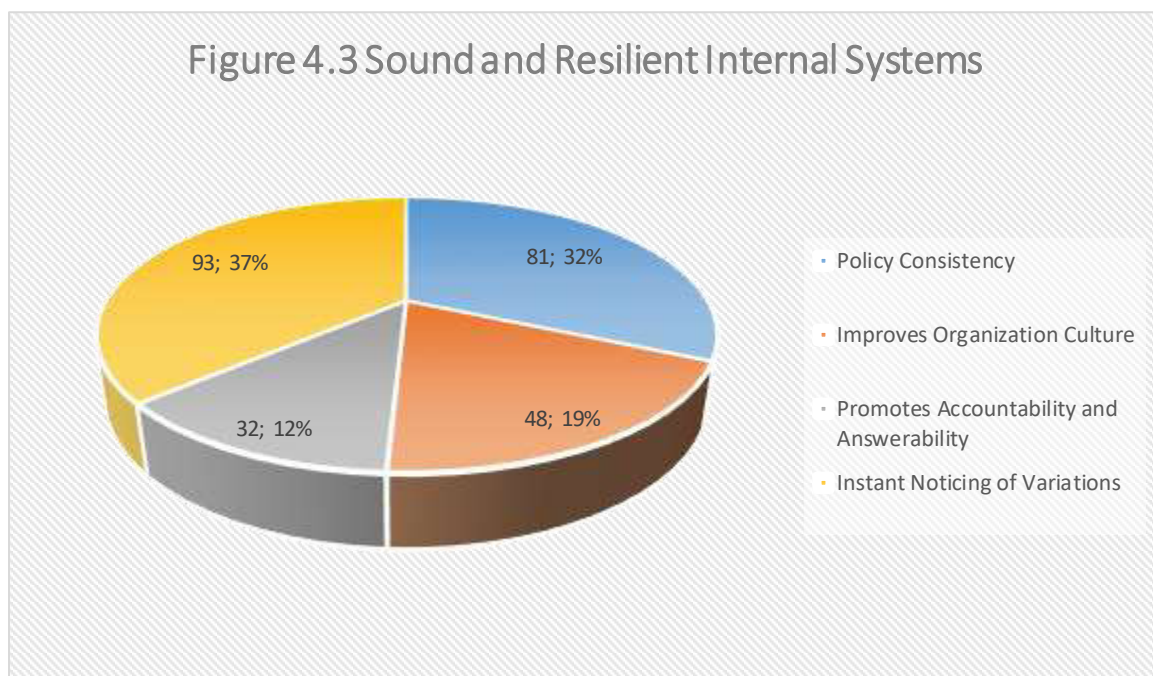
As noted in The Fraud Diamond Theory above, the above description points to a length study of the system by employees and eventually as noted by Kassem and Higson (2012), certain conditions in the organization breed unethical practices that lead to abuse of the system. Employees would have justification for their actions and felt shielded by the powerful figures in society. This shows that if internal process systems were porous, then all sorts abuses from within and outside would result in poor service delivery.

How can sound and resilient internal control systems result in public sector competitiveness?

The following Figure 4.3 shows various responses for the above question:

Eighty-one respondents (32%) indicated that sound and resilient internal systems help in maintaining policy consistency. Policy inconsistency leads to abuse of systems as insiders take advantage of the transition phase to new policy to corruptly enrich themselves as they feel audit reports may not unearth the scams. Even if unearthed, new policy in force may again be used as a shield and all blame given to old policy. The staff-ness or attitude of employees, as noted by McKinsey 7 S Framework, was important for policy consistency. Strategic thinking and planning help to enhance insights into possible policy shortfall before implementing it to mitigate against possible risks. Ninety-eight respondents (37%) were of the view that sound and resilient internal systems improve organizational culture.

Positive culture in the public sector is the bedrock for gaining competitive advantage. Thirty-two respondents (12%) indicated that sound and resilient internal systems promote accountability and answerability in an organization. As noted by the COSO Framework (2013) that the control environment emphasized the importance of well pronounced ethical values, organizational structure, commitment to employing competent employees and sound human resources policies. All these lead to an organization that values accountability and answerability aspects in its systems leading to efficiency and effectiveness (Martens and Rittenberg, 2020) and good analysis of potential risks from internal and external changes, (Schneider and Becker, 2018). Forty-eight respondents (19%) mentioned that sound and resilient policies lead to immediate noticing of variations in organizational performance. If there are any deviations from set standards, the organizations through its checks control systems is able to notice these and they proffer necessary remedies for continued service delivery.

How can public sector supply chain management lead to competitive advantage in public sector service delivery?

Table 4.3 PSSCM and Competitive Advantage

Aspects	Number of Respondents	Percentage
Use of logistics costing helps reduce delays, and promotes cost savings through sound sourcing and procurement policies	81	32.02
Leads to waste reduction, long term supply chain sustainability	48	18.97
Promotes total quality management, desirable culture and ethics in public sector service delivery	31	12.25
Improves overall performance of organization through evaluating and monitoring performance of each and every activity along the supply chain leading to customer satisfaction	62	24.51
PSSCM leads to technological developments	31	12.25
Total	253	100%

Table 4.3 above shows that eighty-one respondents (32.02%) believed that the application of PSSCM philosophy in the public sector may lead to use of logistics costing that is key to promoting cost savings through well planned sourcing and procurement programs. Forty-eight respondents (18.97%) mentioned that competitive advantage would be gained through waste reduction and long-term supply chain profitability. Thirty-one respondents (12.25) hinted that PSSCM philosophy would lead to total quality management, desirable culture and ethics in the public sector. Sixty-two respondents stated that this would result in enhanced organizational performance leading to customer satisfaction. Thirty-one respondents (12.25%) believed used of PSSM philosophy would drive the public sector to acquire latest technologies that reduce human interface and corrupt practices that lead to reduction in corruption, underhand deals, delays and unnecessary costs.

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

The study found out that misgovernance of public sector supply chains was externally induced to support outside interests and this affected the level of service delivery. The culture of empathy and compassion for those waiting for goods and

services downstream in a supply chain were poor. Reluctance in installing intact technological systems provide windows for promoting sound and resilient internal control systems. The study recommends human capital development in courses that embrace public sector supply chain management for those working in the public sector and political domain. This will help in the cultural change process that help build sound and resilient internal control systems for organizational competitiveness. The study also recommends adoption of latest technological systems used in the management of the public sector to promote a higher degree response to the needs of customers or citizens.

REFERENCES

Bohari, A.A.M. (2019). Exploratory Research as the way forward towards a green procurement practices for the construction industry; Research Methodology, IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 385 012054

Bratton, J., and Denham, D. (2019). Capitalism and Classical Social Theory, Paperback.

Chigudu, D (2014) Public Procurement in Zimbabwe: Issues and Challenges, Journal of Governance and Regulations, Vol. 3(4).

Cole, N. (2015). Effective Public Resources Management: Paving the Way for Sustainable Economic Growth and Development, Africa Policy Review.

Collins Paperback Dictionary, (2009), 6th Edition, Harper Collins, Publisher, Glasgow.

Conradson, D., and Pawson, E. (2009). New Cultural Economies of Marginality: Revisiting the West Coast, South Island, New Zealand, Journal of Rural Studies, Vol. 25 (1).

Crown Commercial Service (2016). Handbook for the Concession Contracts Regulations, CCS, UK.

Daly, H. (2015). Conflicts of Interest in Agency Theory: A Theoretical Overview, Global Journal of Human Social Science Research, Vol.15. No.1.

Desai, N. (2020). Understanding the Theoretical Underpinnings of Corporate Fraud. The Journal for Decision Makers, Vol.45 (1). International Conference on Education for Economics, ISSN (Print) 2540-8372.

Dommett, K., MacCarthaigh, M., and Hardiman, N. (2016). Reforming the Westminster Model of Agency Governance: Britain and Ireland after the Crisis, Wiley Online Library.

Dorminey J. A. S., Fleming, M. J., Kranacher dan R. A., and Riley, Jr. (2010). Beyond The Fraud Triangle: Enhancing Deterrence of Economic Crimes. The CPA Journal July 2010.

Gechkova, T and Kaleeva, T (2018). The McKinsey 7S Model in the Airport System Protection. Knowledge- International Journal Vol.42.5

Goto, T and Tagwira, F. (2020). An Analysis of Alternative Water Sources in Budiro Suburbs, Harare, ResearchGate.

GoZ. (2013). The constitution of Zimbabwe Amendment (No.20) Act, Government of Zimbabwe.

GoZ. (2016). Auditor General Report. Government of Zimbabwe.

GoZ. (2018). Auditor General Report. Government of Zimbabwe.

GoZ. (2019). Auditor General Report, Government of Zimbabwe.

GoZ. (2018). Public Entities Corporate Governance Act Chapter 10:31, No.4 of 2018. Government of Zimbabwe.

GoZ. (2020). National Development Strategy 1, 2021-2025, Ministry of Finance and Economic Development, Government of Zimbabwe.

Jenks, G.F. (1967). The Data Model Concept in Statistical Mapping, International Yearbook of Cartography, 7.

Kidia, K .K. (The Future of Health in Zimbabwe. Global Health Action, 11 (1).

Kothari, C.R. (1998). Research Methodology: Methods and Techniques, New Age International (P) Limited Publishers.

Mahsina, M., Poniwati, A., and Hidayati, K. (2016). Coso Framework: An Internal Audit & Effectiveness Analysis of Banking Internal Control on Credit Investment Aspect, Business, and Finance (ICEEBF) 2016 ISSN (Online) 2540-7481.

Manor, N. and Abdullah, R.M. (2015). Fraud Triangle Theory and Fraud Diamond Theory: Understanding the Convergent and Divergent for Future Research, ResearchGate.

Martens, F., and Rittenberg, C. (2020). Using Risk Appetite to thrive in a Changing World, coso.org, retrieved 4 June 2021

Moyo, N. A. G. (Ed.). (1997). Lake Chivero: A Polluted Lake, University of Zimbabwe Publications, Harare, Zimbabwe.

Namazi, M. (2013). Role of Agency Theory in Implementing Management's Control, Journal of Accounting and Taxation, Vol.5 (2).

Nel, E., and Stevenson, T. (2011). *Demographic and Economic Change in Small Towns in New Zealand and the Responses to Marginalization*, Springer.

Newsday, 6 February 2018, Zimbabwe

Newsday, 6 October, 2012, Zimbabwe

Newsday, 6 October, 2012, Zimbabwe

Nhapi, I. (2009). The water situation in Harare, Zimbabwe: a policy and management problem, *Water Policy* 11, 221-235.

Ofori-Mensah, M. (2017). *Access to Basic Public Services: Challenges Ghana must Overcome*, IEA, Ghana.

Siljeg, A., et al. (2016). *Accessibility Analysis of Urban Green Spaces in the Settlement of Zadar (Croatia)*, ResearchGate.

Statutory Instrument 144 of 2019, (Chapter. 22:11), *Public Finance Management (Treasury Instructions) Section 16*, GoZ.

Stebbins, R. (2001). *Exploratory Research in the Social Sciences: What is Exploration?* ResearchGate.

The Herald, 2 June 2016, Zimbabwe.

The Zimbabwean Daily, 11 February, 2016

Transparency Development International. (2021). *A Report on Corruption in the Public Health Sector in Zimbabwe*, TIZ.

Van de Walle, S. (2018). *Explaining Citizen Satisfaction and Dissatisfaction with Public Services*, ResearchGate.

Wolfe, D., and Hermanson, D. R. (2004). The fraud diamond: Considering four Elements of Fraud, *The CPA Journal*, 74 (12), 38-42.

www.reuters.com, retrieved 18/7/2019.

www.zimbabwesituation.com, retrieved 18/7/2019

To cite this article: Kincal, F. (2021). The Countryside of Kent; Innate Rebellion of the Child Spirit. *International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 5(2), 137-144

Submitted: May 31, 2021

Accepted: July 07, 2021

THE COUNTRYSIDE OF KENT; INNATE REBELLION OF THE CHILD SPIRIT

Fulya Kincal¹

ABSTRACT

A common point is remarkable between Edith Nesbit and Richmal Crompton, two women writers who are inspired by the landscape of Kent, England. Under the influence of the vast and limitless landscape of Kent, these women writers reveal how awful the boundaries of childhood. In their children novels, both Nesbit and Crompton create child characters who live to reach beyond the limits, impossibilities and immobilities of their childishness. Inspiring a full sense of freedom, the spectacular scenery of Kent leads Crompton to write her first William story following her move to Kent. William Brown, the main character of the 38 book series fight against the darkness and limitedness of childhood with a sheer force of innate rebellion of the child spirit. On the other hand, Nesbit moves to Kentish countryside following the loss of her husband Hubert Bland and writes stories about childhood fears and hopes. When these two women writers move to Kent, the voices of the Kentish countryside reach the depth of their heart, remind their experiences going back to childhood. Their return to their childhood motivates them to create a writerly voice depicting brave child characters' needed freedom to take care of their lives. In this sense, this study focuses on the influence of Kentish countryside on the writing of Edith Nesbit and Richmal Crompton and discusses the way they write about children who live and behave to deny any kind of boundaries imposed on them.

Keywords: Boundary, Childhood, Edith Nesbith, Landscape, Richmal Crompton.

---

¹ Assistant Prof. Namık Kemal University, Tekirdağ, Turkey, Orcid No: 0000-0002-7800-6141 Phone: +905324620812 E-Mail: fulya.kincal@klu.edu.tr

KENT KIRSALI; ÇOCUK RUHUNUN ÖZGÜN İSYANI

ÖZET

İngiltere'nin Kent kırsalından ilham alan iki kadın yazar Edith Nesbith ve Richmal Crompton arasında ortak bir nokta oldukça dikkat çekicidir. Sonsuz ve sınırsız Kent kırsalının etkisiyle, bu kadın yazarlar çocukluğun sınırlarının ne kadar korkunç olduğundan bahsederler. Hem Edith Nesbit hem de Richmal Compton romanlarında çocukluğun sınırlarını, imkansızlıklarını, hareketsizliklerini aşmak isteyen çocuk karakterler yaratırlar. Özgürlük ilhamı veren Kent manzarası, Richmal Cromton'u, Kent'e taşınmasının hemen ardından ilk William hikayesini yazmaya iter. 38 kitaplık serinin ana karakteri William Brown, ruhunda doğuştan getirdiği güçlü asilik ile çocukluğun karanlığı ve sınırları ile savaşmaktadır. Diğer yandan, Edith Nesbit kocası Hubert Bland'in ölümünü takiben Kent'e yerleşir ve çocukluk korkularını ve umutlarını anlatan çocuk romanları yazmaya başlar. Bu iki kadın yazar Kent'e yerleşince, Kent kırsalının sesleri kalplerinin derinliklerine kadar ulaşır, onları kendi çocukluklarına götürür. Kendi çocuklarına dönmek, Edith Nesbit and Richmal Crompton'ı yaşamlarının kontrollerini almak için uğraşan cesur çocuk karakterlerin ihtiyaç duyduğu özgürlüğü tanımlayan bir yazar sesi yaratmak için motive eder. Bu bağlamda bu çalışma İngiltere'de bulunan Kent kırsalının Edith Nesbit ve Richmal Crompton yazarlarının çocuk kitaplarına etkisini ve çocuk karakterlerin kendilerine dayatılan sınırlardan kurtulmak için nasıl yaşadığını ve davrandığını tartışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk, Edith Nesbith, Kırsal, Richmal Crompton.

INTRODUCTION

This study is going to examine the approaches to the childhood of Kentish authors Edith Nesbit and Richmal Crampton. It will focus on the relationship between the child characters and the setting of countryside of Edith Nesbit's *Railway Children* and Richmal Crampton's *Just William*. Both Nesbit and Crampton live most of their life in Kent which provides scenes and memories for their books. I believe that both Nesbith and Crampton are inspired by the countryside of Kent so they create child characters who live to reach beyond the limits, boundaries, impossibilities and immobilities of childhood. The vast and limitless landscape of Kent reminds these women writers of how awful the boundaries of childhood. What sets their children's novels apart from the writers that precede them is that they do away with the didacticism and sentimentalism prevalent in Victorian literature.

They create imaginative, creative, adventurous, free and strong-willed child characters.

Before going deep into the the child characters and exploring how they experience the limitlessness in the scenes reminding Kentish countryside, it seems necessary to require to focus on some important points of Nesbit and Crampton's biography which is a slight indication of how Kentish countryside becomes a source of inspiration for their writing. In her "The Experience of Archives: Richmal Crompton and Others", Jane McVeigh asserts that Richmal Crompton was born in 1890 in Bury and her early life passes in Bury, Lancashire. She becomes a student at Royal Holloway, and then a Classics teacher at ST Elphins School in Warrington, where she had been a pupil. Following the death of her father, Richmal then follows her sister and mother to live in Bromley, Kent in 1917 (273-278). She lived in Kent until her death. She published her first book *Just William* in 1922 even though she publishes them in a magazine as short stories beginning from 1919. Her eleven-year-old, humorous child character William Brown and his adventures delight adults and the children and she continues to write about him until the 1960s. Crompton writes William stories after she moves to Kent and the setting of William's adventures is a middle-class life in the countryside with all descriptions like Kent and its surrounding. "After tea William set off again down the road. The setting sun had turned the sky to gold. There was a soft haze over all countryside. The clear bird songs filled all the air, and the hedgerows were bursting into summer" (Crompton, 161).

Edith Nesbit was born in London in 1858. When she was four her father who runs an agricultural college dies. She shares her childhood with her sister half-sister and three brothers. In 1871, Edith Nesbit with her mother, sisters and brothers settled at Kent. This becomes the start of Edith Nesbit's love of Kent and its countryside. Nesbit describes these years as "a source of happy memories and influences" which has an immense influence on Nesbit's child characters (Briggs, 67- 88). She returns to London when she gets married to Hubert Bland in 1876. She continues to enjoy her holidays in Kent even though she lives in London. However, she returns to her beloved Kentish countryside following the death of her husband in 1914.

According to my research, Nesbit and Crampton share some similar life experiences in their early childhood and adulthood. Their childhood and early adulthood say about the characters they bring to life in their books. They write about the world they know and miss. Both Nesbit and Crampton come from families whose

members are educated and even bookish. In particular, their fathers are educated and intelligent persons. While Nesbit's father is a teacher and runs a London agricultural college, Crompton's father works as a Classics Master at Bury Grammar School. That is to mean, father of both women writers instilled in them an insatiable appetite for knowledge and writing. As such, they begin writing at her early ages and improve their writing. As women who experience Kentish countryside, they write as if they know how it feels to take adventures in and around Kentish gardens, investigate secret passageways around the nature and walking down the railway tracks that crossed the backfield.

Edith Nesbit's *The Railway Children* tells the story of three children Roberta, Peter and Phyllis. Following the falling of their father into prison unexpectedly, they move with their mother from "pretty life in their Red Villa" to a small cottage in the countryside, Three Chimneys, and a railway becomes the centre of their new life (Nesbit, 7). Their comfortable, middle-class life ends and their new life is very different. As their mother is now busy writing in her room to earn money, the children are alone in their loneliness and fill their lives with full of adventures. They discover a mass of coal at the station, bring it home but the station master catches them. They develop a habit of watching the train pass by. A game leads them to a dark tunnel and they rescue a dog, Jim from the tunnel. They make friend an Old Gentleman who runs the railway and this gentleman help to prove their father's innocence and make him get back home.

Just William tells the story of rebellious boy William Brown. Richmal Crompton writes humorous adventures of mischievous William from 1919 to the 1960s. Just William is the first one of her 38 short story collections. William's adventures include his gang of rebels called "Outlaws"; namely Ginger, Henry, Douglas and Violet Elizabeth. William embarks on countless adventures including trying to arrange a marriage for her sister, planning to sell Ginger's brothers as slaves to raise Money, takes a job as a boot boy as step one in his grand plan to run.

DISCUSSION

The Victorian literary depiction of childhood takes roots from two notions. Under the influence of Romantics such as Blake and Wordsworth, children are described as naturally innocent. On the other hand, in terms of religious influences, they are thought of as naturally sinful and in need of discipline. Therefore, most nineteenth century novels mainly portray how the children should be instructed, trained and disciplined to make them fit into life and to make them good adults of the future.

Contrary to a certain cultural and religious understanding of childhood, Edith Nesbit and Richmal Crompton describe childhood as a state of light and freedom that blinks and enlighten the adults' way even though it stays far beyond. For them, childhood should be lived in freedom to be able to give valuable feedback for adulthood. As parallel to this way of thinking about childhood, Edith Nesbit once writes: "when I was a little child I used to pray fervently, tearfully, when I should be grown up I might never forget What I thought, felt and suffered then" (Briggs, 128). When Richmal Crompton and Edith Nesbit move to Kent, the voices and scenes of the Kentish countryside reach the depth of their heart. Their personal childhood experiences go all the way back to childhood are replayed. They juxtapose the spectacular scenery of the Kentish countryside which inspires freedom with the lived experience of the limitedness of many children. As such, they create child characters who deny any kind of boundaries that their childhood imposes on them.

In *The Railway Children*, Nesbit sheds light on the change in the perspective of children as they try to overcome most of the practical difficulties. It is through their adventure at a nearby railroad station the children learn to amuse themselves outside their home and experience their freedom beyond the borders of the home. In the same way, Richmal Crompton describes how rebellious eleven-years-old boy William Brown pushes the boundaries of his childhood limits in her *Just William* collections.

Nesbit and Crompton both draw attention to the value of childhood home in their novels as they know that the behaviours and the psychology of the child are closely linked with the spaces in which they live. In his well-known book, *The Poetics of Space*, the philosopher and phenomenologist Gaston Bachelard defines the house as a space of happiness as it is the place the child lives and mould his sense of space and his/her psyche. In chapter of 2 of *The Poetics of Space*, Bachelard deepens his research of the value of the house and defines it as a dream space: an embodiment of dreams, a resting place for daydreaming (74). In other words, the house shelters daydreamers, the house protects the dreamer. Nesbit and Crompton also define the house as a safe place of daydreaming which builds creativity for a child. In both novels, the house is a shelter, a place of daydreaming. It is the protective place that reinforces the children from outside. It is a secure and comfortable place. In *The Railway Children*, the smaller country house Bobbie, Phyllis and Peter have to move with their mother is a protective and cocooning place for them. The house becomes a real shelter and defence against numerous difficulties.

In Richmal Crompton's novel, William Brown's house is in a small unidentified village. William dreams and makes careful preparations for his adventures in his bedroom. Both houses of the both novels are in touch with nature and take roots from nature. The books describe a scenery that has both deep spreading roots and long arms dispread through the sky.

Although the home space stretches between outside and inside protecting the children from outside dangers, something happens that turn the balance between outside and inside upside down in both novels. In *The Railway Children*, when the father of the children goes away and can not come and their mother shuts herself in her room, the attention of the children turns into the outside world. Before that, there were certain hours when the division between home and street, outside and inside, the daylight and the darkness of night were clear. In these times, following the coming of their father, playing outside ends, doors are closed, the lights of the house are turned on and everybody is ready for dinner. However, following the going away of their father, Nesbit's railway children recognize that the wall of the house expected to protect them and the curtains expected to shadow them are all permeable. Their father and mother are not permanently present. In the countryside, they are alone in their loneliness. In *Just William*, there was a clear tension between his father and William. What Mr Brown requires from William is unquestionable obedience and respecting adults. He continuously receives specific instructions" and his father "warns him not to talk too much, walk around (Crompton, 18). However, William rejects these kinds of restrictions, limiting conditions and words. For Mr Brown, it is impossible to run the home and William without obedience. However, William continuously disobeys and his disobedience merely expresses his own desires. In William's case, when the tension between his father and him reaches breaking point, William turns to the outside world to set up a place to take adventures and amuse himself. William is not a bad rebellious boy, it is mainly his repressed imagination that forces him to expand the territories to be able to live his freedom. William's room is like a diary in which William keeps a daily record of all his naughty plans and experiences. As such his naughtiness is a response to his desire to escape from the house.

The child characters of both Nesbit and Crompton recognize that the house is an obstacle to discover the outside world even though it was once a shelter. In nature or the countryside children are not under the pressure of fear or discipline they experience at home. The setting of the countryside in two novels influences the way the child characters live their freedom. In *The Railway Children*, in their new

setting of countryside, Roberta, Peter and Phyllis get real experiences, make new friends. The countryside life allow them to live their own life by experiencing their freedom. As Nesbit describes in *The Railway Children*, it is where “all the delights of woods and fields and rocks and rivers had been open to them” (57). Therefore, Richmal Crompton defines the feelings of her character William Brown when he steals his elder brother’s bicycle and rides down the valley across the place of picnic where is forbidden to him.

...And William went on and on simply because he could not stop. His iron nerve had failed him. He had not even the presence of mind to fall off. He was quite lost. He had left the town behind him and did not know where he was going. But wherever he went was the centre of attraction....Some said he had escaped from an asylum, some that he was an advertisement of something. The children were inclined to think he was part of a circus. William himself had passed beyond despair. His face was white and set. His first panic had changed to a dull certainty that this would go on forever. He would never know how to stop. He supposed he would go right across England (29).

Along with the bicycle journey across the county, William is ultimately confronted by many spatial possibilities to connect with the world at large as the home does not, please him. The territory William wants to experience expands gradually and he imagines the whole as inside and outside.

In both novels, the child characters of both Nesbit and Crampton, around ten years old, begin to control their movements and explore their freedom from a turning point on. The scenes of the countryside, the books of Nesbit and Crampton provides, is the place where the children may themselves take action, runs along without any authority or any obedience. Each one is free to what he or she likes to do. The scenes that correspond to the feeling of freedom for the children are in fact memories of Kentish countryside both writers have.

CONCLUSION

The 19th century could be defined as the Golden age of Children’s Literature. The theme of childhood dominate the novels Dicken’s *Oliver Twist*, David Copperfield, Lewis Carrol appears in England with his famous *Alice Adventures in Wonderland* (1895) among others. While Dickens mainly write about the living condition of children in Victorian England, Lewis Carrol draws a more imaginary world at the end of the century. At the beginning of the 20th century, the vision

of childhood begin to change and the writers like Nesbit and Crompton take on topics such as freedom fears dream and rebellion against the adult world. These subjects are omnipresent in the novels of Edith Nesbit and Richmal Crompton. They live at the crossroad of the late nineteenth and early twentieth century. Their writing indicates that they both have the vision of the childhood they experienced during their own childhood and the perspective that dominates the following century. However, they concentrate and write on a timeless and everlasting truth about childhood in their children novels. For both writers, children need freedom – the freedom to explore, imagine, create, take things apart and puts everything together. This freedom requires boundaries, of course, but providing them in the context of an environment that encourages exploration is important. Meeting a child's need for freedom within the boundaries minimizes the possibility of rebelliousness and stop them from acting the way in a starved of attention. Nesbit and Crompton describe the children as they explore and investigate the countryside. They juxtapose the innate rebellion of child spirit with Kentish countryside. Nesbit and Crompton lived most of their life in Kent and enjoyed the Kentish countryside. Therefore, *The Railway Children* and *Just William* provide scenes and attractions of Kent.

REFERENCES

- Bachelord, Gaston. *The Poetics of Space*. Translated by Maria Lolas. Boston: 1994.
- Briggs, Julia. *A Woman of Passion: The Life of E. Nesbit 1858-1924*. New Amsterdam Books: 2000.
- Crompton, Richmal. *Just William*. Pan MacMillan, 1990.
- McVeigh, Jane. "The Experience of Archives: Richmal Crompton and Others". *A Companion to Literary Biography*. Edited by Richard Bradford. John Wiley and Sons, 2019. 275-289.
- Nesbit, Edith. *The Railway Children*. Dover Publications, 2000

To cite this article: Akay, S. (2021). Dinlerin Doğaya Yaklaşımına Coğrafi Bir Bakış Açısı. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 5(2), 145-167

Submitted: July 08, 2021

Accepted: September 01, 2021

DİNLERİN DOĞAYA YAKLAŞIMINA COĞRAFİ BİR BAKIŞ AÇISI

Semra Akay¹

ÖZET

Bu makale doğa/ kültür ilişkisine çeşitli dinlerin perspektifinden yaklaşarak coğrafi bir bakış açısı sunmaktır. Doğadaki sera gazı salınımı, asit birikimi, ormansızlaştırma, ozan katının incelenmesi gibi değişiklikler somut bir şekilde hissedilmektedir. Bu somut değişimler, Aydınlanma döneminden itibaren insanın insan dışı varlıklarla kurduğu dualistik ilişkinin doğal bir sonucudur. Doğa ile ilgili meseleler son birkaç on yıldır gerek akademide gerekse akademi dışı alanlarda yoğun bir ilgi görmüştür. Bu yüzden bu makale, farklı dinlerin doğa yaklaşımlarını ele alarak doğa problemlerine din perspektifli bir çözüm önerisi getirilmesi gerektiğini önermektedir. Dinleri monoteist, Doğu dinleri ve yerli dinler olarak üç kategoride analiz edip, çeşitli dinlerin doğa, insan ve kültür ilişkisine nasıl yaklaştığını göstermektedir. Özetle bu makale, beşerî coğrafyada var olan doğa tartışmalarına din faktörünün etkisini anlamaya çalışarak genel olarak beşerî coğrafyaya özel olarak da beşerî coğrafyanın bir alt dalı olan dinler coğrafyasına katkı sunmaya çalışır.

Anahtar Kelimeler: Din, Doğa, Kültür-doğa düalizmi, Dinler coğrafyası, Mono-teist dinler, Doğu dinleri, Yerli dinler, Çevresel problemler

A GEOGRAPHICAL PERSPECTIVE TO RELIGIONS' APPROACH TO NATURE

ABSTRACT

This article illustrates a geographical perspective through approaching the nature/culture relationship from various religions' worldviews. Tangible changes in nature such as greenhouse gas emission, acid deposition, deforestation and ozone layer depletion could be immensely felt. Over the past few decades, these issues related to nature have received intense attention, both in academia and non-academic areas. These substantial changes directly result from the dualistic relationship between humans and non-human beings since the Enlightenment period.

¹ Öğretim Görevlisi Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Gaziantep, Türkiye semraakay@gantep.edu.tr

Therefore, this article proposes why we should consider a religious-based solution for environmental problems through considering different religions' approaches to nature. It analyses religions in three sub-categories as monotheist religions, Eastern religions and indigenous religions and shows how various religions approach the relationship between nature, humans and culture. Consequently, it tries to contribute to human geography in general and to geographies of religions, a sub-branch of human geography in particular, by understanding the impacts of religion on the ongoing discussions of nature in human geography.

Keywords: Religion; Nature; Nature/culture dualism; Geographies of religion; Monotheist religions; Eastern religions; Indigenous religions.

GİRİŞ

Son yıllarda, “doğa meselesi” disiplinler arasında ve daha geniş anlamda dünyada artan bir önem kazanmıştır. Sera ısınması, türlerin yok olması, asit birikimi, ozon incilmesi, kaynakların tükenmesi, genetik modifikasyon gibi çeşitli somut dönüşümler, dünya çapındaki akademisyenler, politika yapıcılar ve kamuoyunun gündemini meşgul etmiştir. Çevrenin yok edilmesi, modern insanın doğal çevreyi, ontolojik olarak bağımsız bir gerçeklik düzeni olarak görme girişiminin sonucudur (Nasr, 1990). Genel olarak dünyadaki ekolojik kriz, zihin ile madde, beden ile ruh, insan ile doğayı birbirinden ayıran Kartezyen düalizmine bağlı olarak Aydınlanma Çağı boyunca geliştiği söylenmektedir (Demeritt, 1994; Ginn ve Demeritt, 2009; Morrissey ve dğr., 2014). Bu makalenin amacı da doğa, insan, kültür ilişkisini dinler üzerinden ele alıp (tarihi) coğrafi bir bakış açısı geliştirmektir.

Doğa, farklı yerlerde ve farklı zamanlarda farklı insanlar için farklı şeyler ifade eden tartışmalı bir terimdir ve tam olarak tanımlanması mümkün değildir (Ginn ve Demeritt, 2009; Morrissey ve dğr., 2014). Doğa coğrafyanın temel kavramlarından biridir. Coğrafya en basit anlamda insan ve doğal çevre arasındaki ilişkileri inceleyen bir bilim dalıdır. Bu tanımdaki doğal çevre hem beşerî coğrafya hem de fiziki coğrafyanın uğraş alanıdır ve doğa kavramı fiziki ve beşerî coğrafyayı bütünleştiren bir tutkal görevi görerek disiplini bir arada tutmuştur (Ginn ve Demeritt, 2009). Bu makale ise doğa kavramını beşerî coğrafyadaki güncel tartışmalar doğrultusunda anlamaya çalışıp, dinin doğayı anlama yollarımızı nasıl genişlettiğini göstermektedir. Beşerî coğrafyada 1960'lardan bu yana doğayı anlama yolları Marksist (Harvey ve dğr., 1996; Smith, 2010), feminist (Merrick, 2017), postkolonyal (Tutua-Nathan, 1992) yaklaşımlarla kesişmiştir. Bu çalışmalar, do-

ğayı düşünmenin alternatif şekillerini ortaya çıkarmaktadır. Bilhassa post-Mark-sist çalışmalar, doğa/ kültür düalizmini bulanıklaştırmaya çalışmıştır. Bu makale, bilimsel ve kültürel söylemde doğanın inşasını ve yaygınlaşmasını şekillendiren ilişkilerde dinin rolünü anlamaya çalışmaktadır. Bu açıdan makale, beşerî coğrafya ile daha geniş anlamda teoloji, antropoloji ve tarih gibi bilimler arasında faydalı bir diyalog kurar. Dinlerin doğa ile ilişkilerini doğa/ kültür düalizmi üzerinden ele alarak küresel düzeylere varmış çevresel krize alternatif bir bakış açısı geliştirir. Böylece, beşerî coğrafyada var olan doğa tartışmalarına din faktörünün etkisini anlamaya çalışarak katkı sunmaya çalışır.

Makale iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, tarihsel olarak beşerî coğrafyada doğanın nasıl anlaşıldığını keşfeder. Çevresel determinizmden, Marksist, postkolyal, feminist yaklaşımlara dönüşün doğa/kültür düalizmini nasıl bulanıklaştırdığını gösterip, dinin bu tartışmalara nasıl katkı sunabileceğini anlamaya çalışır. İkinci bölüm ise doğa, insan, kültür ilişkisini çeşitli dinler üzerinden ele alır. Bu anlamda bölüm, dinleri üç kategoride ele alır. İlk olarak monoteist dinlerin doğayı tasavvur etme yollarını ortaya çıkarır ve Aydınlanma fikirlerinin Batı Hristiyanlığını nasıl şekillendirdiğini tartışır. İkinci kısım Doğu dinleri üzerinedir. Doğu dinlerinin bütüncül doğa yaklaşımının çeşitli dinler üzerinden ele alır. Son olarak ise yerli dinler ve doğaya yaklaşımları ele alınır. Yerli dinlerin insan failliğini bulanıklaştırma yollarını ve doğa üzerinde bıraktıkları derin olmayan izlerin Batılı sömürgeciler tarafından nasıl medeniyetsizlikle ilişkilendirildiğini tartışır.

Doğa ve Beşerî Coğrafya ve Dini Anlamanın Farklı Yolları

Bilimsel alanlar içinde üretilen belirgin sınırlar ve bölünmeler, bazen insanları temel fiziksel özelliklerden ve doğa yasalarından muaf tutma noktasına kadar gidebilmekte ve insanlarla doğayı ayırma eğiliminde olabilmektedir (Ginn ve Demeritt, 2009). Nitekim 1970'li yıllara kadar coğrafya bilimi de bu yanılığa düşmüştür. Aydınlanma sonrası düşüncede modernitenin üstünlüğü ile doğaya yaklaşma biçiminde de bilimsel bilgiyi diğer inanç biçimlerinden ayırmaya yönelik çeşitli felsefi çabalar olmuştur. Aydınlanma fikri öznel yerine nesnel bilgiyi, hurafeler yerine pozitivizmi öne çıkarmıştır. Bunun sonucu olarak da bilimsel bilgi ile doğa üzerinde tahakküm kurulması zorunlu hale gelmiştir (Demeritt, 1994) .

Aydınlanma dönemi ile birlikte çevresel deterministik fikirler hâkim olmuş ve insanın doğanın bir ürünü olup olmadığı tartışmaları yaşanmıştır (Castree, 1995; Ginn ve Demeritt, 2009; Morrissey ve dğr., 2014). Doğa üzerinde hakimiyet kuranlar (Avrupalılar) kendilerini doğadan bağımsız bir alana yerleştirirken, Avrupa

dışı coğrafyalardaki insanların doğanın bir ürünü olduğu varsaymıştır (Braun, 2002). Dolayısıyla bir taraftan doğa evcilleştirilirken (Avrupa’da), bu fikir Amerika, Asya, Pasifik ve Afrika’da Avrupalıların karşılaştıkları yeni peyzajlara yansıtılmıştır. Nitekim doğayı evcilleştiren Avrupa kendini medeni, masum ve özgür olarak tasavvur ederken, (vahşi) doğa ile iç içe yaşayan toplulukları ise vahşi, medeniyetsiz ve pis olarak tasavvur etmiştir (Ginn ve Demeritt, 2009). Dolayısıyla da Avrupalıların denizaşırı yayılması, doğa ve medeniyet arasında kurulan ırkçılaştırılmış ilişkinin rasyonelleştirilmesinde yatmaktadır ve beyaz adamın yükü olarak Avrupalılar, Avrupa dışı coğrafyaları medenileştirme vizyonuna bürünmüştür (Morrissey ve dğr., 2014). Özet olarak, Aydınlanma fikri insan ve doğa arasında düalistik bir ilişkiyi benimseyen bir düşünce tarzı ortaya çıkarmıştır ve dönemin coğrafyacıları da antropologlarla birlikte bu fikre en çok hizmet eden bilim insanları olmuştur.

Aydınlanma fikri insanın doğa içinde üstün bir pozisyon almasına hüküm kılmıştır. Dolayısıyla da doğa ile insan arasında bir yabancılaşma ortaya çıkarmıştır. Frankfurt Okulunun kurucusu Max Horkheimer ve Theodor Adorno Aydınlanma tarafından üretilen bu yabancılaşma sorununu sert bir şekilde eleştirirler. Horkheimer ve Adorno (1997, s. 9) Aydınlanma ile yabancılaşma ilişkisini şu şekilde ifade ederler: “Aydınlanma insanlara karşı bir diktatör gibi davranır. Onları manipüle edebildiği kadarıyla bilir. Bilim insanı, onları yapabileceği ölçüde bilir.” Alıntı, Aydınlanma fikrinin insanın hem kendi türü hem de türü dışındaki varlıklarla kurduğu ilişkide hegemonyaya dayalı olduğunu doğrular niteliktedir. Aydınlanma ile ortaya çıkan insanın doğa üzerindeki tahakkümü sorunsalı beşerî coğrafyada da 1970’lerle birlikte sosyal teorinin alanda geniş yer bulması ile dikkat çeken konulardan biri olmuştur. Sosyal teorinin beşerî coğrafyayı ontolojik olarak değişime uğratması ile birlikte doğa/kültür ilişkisine birçok açıdan farklı yaklaşımlar getiren çeşitli çalışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Marksist, feminist, post-kolonyal ve post-hümanist coğrafyacılar doğa ile kültür arasındaki düalizme meydan okumuşlardır.

Marksist coğrafyacılar kapitalist süreçlerin doğada ortaya çıkardığı maddi dönüşümlere dikkat çektiler. Aslında Karl Marks doğanın sosyal olarak üretildiğini veya inşa edildiğini öne süren ilk teorisyenlerdendi ve doğanın sosyal inşasındaki maddeselliğe dikkat çekmişti (Ginn ve Demeritt, 2009). Marks’ın izinden giden birçok Marksist düşünür doğa (insan dışı bir alan olarak) ile üretim tarzı arasındaki ilişkileri vurgulamaya çalışmıştır (Harvey ve dğr., 1996; Smith, 2010).

Marksist eleştiriler içinde Neil Smith'in (2010) *Eşitsiz Kalkınma: Doğa, Sermaye ve Mekânın Üretimi* adlı eseri oldukça dikkat çeken bir çalışmadır. Bu eserde Smith, kapitalizmin doğanın üretimi üzerindeki etkisini detaylı bir şekilde analiz etmiştir. Bu doğrultuda Smith, ünlü Marksist Alman toplum bilimci olan Alfred Schmidt'in (2013, *ilk çeviri* 1971) doğayı "birinci" ve "ikinci" doğa olarak ikiye ayırdığı *Doğanın Teorisi* adlı eserine başvurur. Bu eserinde Schmidt *birinci doğa* ile insan dışındaki dünyaya atıfta bulunurken *ikinci doğa* ile de insan faaliyetleri tarafından üretilen doğaya atıfta bulunmaktadır. Neil Smith de Schmidt'in bu argümanını bir adım öteye taşıyarak kapitalizmin gelişiminin doğada sadece nice-liksel değil aynı zamanda niteliksel bir gelişmeyi de içerdiğini iddia etmiştir. Smith'e göre insanın doğa üzerindeki kontrolü doğrusal bir genişlemeden ziyade *birinci doğanın* zararına *ikinci doğanın* alan genişletmesi ile ilgilidir. Aslında Smith, doğanın kapitalist süreçler sonucunda nasıl nesneleştirildiğini veya şeyleştirildiğini göstermeye çalışır.

Neil Smith ve diğer birçok Marksist coğrafyacının yaklaşımları beşerî coğrafyada renkli tartışmalar doğurmuştur. Özellikle de sömürgecilik ile birlikte yeni dünyadan eski dünyaya taşınan bitkiler (Kiple, 2007), sömürgeciliğin nasıl yerli insanları tek tip bir ürün yetiştirmeye mahkûm ettiği (Duncan, 2009) gibi çalışmalar birinci doğa ve ikinci doğa arasındaki dönüşümü göstermiştir. Fakat birçok açıdan Marksistlerin doğaya yaklaşımları problemlidir. Noel Castre'ye (2000) göre sadece üretim faaliyetlerine yoğunlaşan Marksist düşünürlerin doğa ile ilgili yorumları oldukça soyuttur. Bunun yanı sıra yine Castre'nin belirttiği gibi Marksistler doğayı ve kültürü ilginç bir şekilde ayrı entelektüel şeyler olarak değerlenmişlerdir. Dolayısıyla da Marksist coğrafyacılar, çoğu zaman kültür konusunu madde-sellik kavramı çerçevesinde ele alma hatasına düşmüşlerdir. Post-Marksist düşünürler ise Marksistlerin ihmal ettiği kültür kavramına ilgi göstermişlerdir. Özellikle bir bilim tarihçisi olan Donna Haraway (2013) ve ünlü Fransız filozof Bruno Latour'un (Latour, 2004) çalışmaları kültür-doğa ikiliğine yönelik daha yaratıcı perspektifler sunmaktadır. Her iki düşünür de insan-doğa ilişkisinde insanın failliğinin sorgulayarak sosyal bilimcilere ve daha özel olarak coğrafyacılar yol gösterici olmuştur.

Donna Haraway (2013) Aydınlanma ile ortaya çıkan Anglo-Avrupalı erkek figürü dışında kalan her şeyin nesne figürüne indirgenmesi fikrine sert bir şekilde karşı çıkmıştır. Haraway doğayı teorileştirirken insanın "ötekisi" (insan dışı varlıklar) kavramına yönelerek insan/diğer doğal olgular ilişkilerini yeniden düşünmemizi

sağlar. Haraway'a göre doğada organik veya organik olmanın her varlığın aktör-lük rolü söz konusudur. Benzer bir şekilde, Latour'un aktör ağı teorisi de doğadaki tüm varlıklara faillik özelliği atfetmiştir. Latour doğa ile kültür, nesnel ve öz-neler, insanlar ve makineler, malzeme ve hayali arasındaki geleneksel Aydınlanma ayrımlarını reddedip bir ağın tüm öğelerinin aynı simetrik terimlerle tanımlanmasında ısrar eder (Latour, 2004). Dolayısıyla da Latour doğayı ne nesnel gerçeğe ne de insan öznelliğine indirger. Bu anlamda gerek Latour gerekse Haraway'ın perspektifleri post-kolonyal, feminist ve post-humanist coğrafyacıları etkilemiştir. Pek çok coğrafyacı doğada insan failliğini sorgulayan önemli çalışmalara imza atmışlardır (Ginn ve Demeritt, 2009).

Beşerî coğrafyada insanın faal aktifliğini konu alan çalışmalar disiplin içinde çeşitlilik yaratmıştır. Esasında geçmiş tarihlerden bu yana kültürü şekillendiren en önemli olgulardan biri de dindir. Buna rağmen din perspektifinden doğa/kültür ilişkisini ele almak coğrafyacıların çok fazla ilgisini çekmemiştir. Kutsallık ve din, her ne kadar Batı'da "nesnel gerçeğin" bir parçası olarak tamamen reddedilse bile bu kavramlar, bugün ekolojik tartışmanın sloganıdır ve birçok araştırmacı doğa ile ikili olmayan bir ilişki arayışında Batılı olmayan dinlere/kültürlere yönelmektedir (Mulcock, 2001). Ünlü edebiyatçı Raymond Williams'in (1980) da öne sürdüğü gibi farklı ilişkilere ihtiyacımız olduğundan farklı fikirlere ihtiyacımız vardır. Bu açıdan din perspektifi ile doğa, insan ve kültür ilişkisini yeniden düşünmek bugünkü ekolojik krizle başa çıkmaya çeşitli alternatifler üretebilir.

Pek çok dinin temel işlevlerinden bir tanesi de insan ile fiziksel çevresi arasındaki uyumu sürdürmektir. Bütün dinlerin temel varoluş düzenini ve nihai nedensellik kaynaklarını belirleyen entegre bir inanç sistemini temsil eden bir dünya görüşü söz konusudur (Stump, 2008). Bir dinin dünya görüşü sadece sosyal olarak üretilip sürdürülmez aynı zamanda inananları tarafından mutlak ve inkâr edilemez olduğu düşünülür. Dolayısıyla da bütün dinlerin doğa ve insan ilişkilerini düzenleyen çeşitli dünya görüşleri söz konusudur (Stump, 2008). Bu görüşler, bazı dinler için insan merkezli sonuçlar doğurabilirken bazı dinler için ise kozmik merkezli olabilmektedir. Makalenin geri kalan kısmı insan ve kültür ilişkisini çeşitli dinler üzerinden yeniden düşünmeye davet eder. Bu kısımlar insanın doğa üzerindeki etkisinde dinin belirleyici veya önemli bir değişken olduğunu göstermektedir.

Bu makale, dinlerin monolitik olmadığını farkındadır. Dinler, coğrafyadan coğrafyaya, yerel koşulların etkisiyle değişebilmektedir. Makale, Tibet Budizm'i ile Çin Budizm'i, Afrika Hristiyanlığı ile Batı Hristiyanlığı, Arabistan İslam'ı ile

Türkiye İslam'ının aynı olmadığını farkındadır. Fakat, aynı zamanda dinlerle ilgili çok derin teolojik bilgilere girerek, makalenin coğrafi perspektifini teolojiye kaydırmak da istememektedir. Bu yüzden, makale dinlerin doğa ile ilgili perspektiflerinin genel bir resmini çizer. Bunu ise birbirine benzeyen dinleri gruplandırarak üç kategoride inceler: monoteist dinler, Doğu dinleri ve yerli dinler. Farklı kategorilerde tartışılan yaklaşımlarla dinin coğrafi perspektifi nasıl genişletebileceğinin yollarını arar. Böylece, beşerî coğrafyada var olan doğa tartışmalarına din faktörünün etkisini anlamaya çalışarak genel olarak beşerî coğrafyaya özel olarak da beşerî coğrafyanın bir alt dalı olan dinler coğrafyasına katkı sunmaya çalışır.

Monoteist Dinler

Monoteist din, tek bir tanrının varlığına inanan dinlere verilen isim olmakla birlikte Semitik ocak olarak bilen Ortadoğu'da ortaya çıkıp dünyanın geri kalan kısmına yayılmıştır. Her ne kadar monoteist dinler- Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam- birbirine benzer dünya görüşlerine sahip olsa da bu dinlerin doğa ile ilgili görüşleri çeşitli nüanslar içerir. Üç büyük din de doğada hiyerarşik bir bakış açısını doğrulamasına rağmen doğadaki insan failliğinin sınırları, insanın dünyadaki yeri, insan dışı varlıklar ile insan ilişkisi açısından farklılıklar söz konusudur. Bu bölüm ise bu çeşitlikleri ortaya çıkarmaya çalışıp monoteist dinlerin dini görüşlerini doğa üzerinden ele almaktadır.

Daha özele indiğimizde üç dinin de doğa görüşleri farklılaşabilmektedir. İlk olarak Yahudilik ve Hristiyanlığın öğretilerini incelediğimizde doğaya yaklaşım olarak birbirine çok benzeyen bir görüş ortaya çıkar. Gerek Eski Ahit gerekse Yeni Ahitte birbirine benzer bir yaratılış hikayesi söz konusudur. Hristiyanlıkta (Yahudilik ve İslam da dahil olmak üzere) dünyadaki her şey bir Tanrı tarafından yaratılmıştır ve evren Tanrı'ya aittir. Evrendeki her şey Tanrı'nın varlığı ve büyüklüğünü ispatlayacak bir şekilde yaratılmıştır. Tanrı ise yarattığı organik ve inorganik cisimleri (varlıkları) insanlarla paylaşmaktadır. Bu paylaşma eylemi ise Tanrı'nın bir lütfu ve insanlara armağanıdır (Attfield, 2000). Hristiyanlıkta (İslam'dan farklı olarak) aynı zamanda Tanrı, Tanrı'nın suretinde yaratılan insanlara (Hz. İsa) ilahi yaratıcılığın bir kısmını bahşedip onları doğa üzerindeki egemenliğin sorumlu sahipleri olarak Yaradan'ın amaçlarıyla iş birliği yapmaya çağırdığı inancı vardır. İncil'e göre tüm yaratıklar varlıklarını Tanrı'dan alır ve bununla gerçek dünyada bir değere sahip olurlar. Dolayısıyla da İncil'de teosentrik bir anlayış söz konusudur (Attfield, 2000).

İncilin (Kanonik İnciller)² pek çok bölümü Hz. İsa'nın deneyimlerinden yola çıkarak doğadaki insan dışı varlıklara hoşgörüyü öğütler (Attfield, 2000). Örneğin, Hz. İsa'nın Şabat günü çalışma yasağını evcil hayvanları da içine alacak şekilde genişletmesi ile alakalı İncil'de çeşitli bölümler vardır (Bknz. Matta 12:11-12, Matta 6:29; Luka 12:24; Luka 14:5 ve Luka 13:15-16). Attfield (2000) yaratılıştaki insan hâkimiyeti kavramının Yahudi ve Hristiyan düşüncesine, insan olmayan tüm varlıkların insanlığa yararlı olmaları için var olduklarını kabul eden Aristotelesçi ve Stoacı kaynaklardan girdiğini iddia etmektedir. Attfield'e göre İncil'de insana doğada sınırsız bir hakimiyet hakkı verilmemiştir, aksine insanın doğaya karşı çeşitli sorumlulukları vardır.

Bunun yanı sıra Lynn White, John Passmore ve Gerhard von Rad gibi çeşitli yazarlar tam tersi olarak İncil'in doğada despotik bir insan hegemonyasını tasdik ettiğini iddia ederler (Hiebert, 1996). Bu yazarlara göre, İncil, insan dışı doğayı arka plana çeker ve dolayısıyla da insan dışı doğa İncil'de daha az önemli hale gelir. Hiebert (1996) İncil'in doğa yerine tarihi ön plana çıkardığını ikna edici bir şekilde tartışmaktadır. Hiebert'e göre İncil'deki din, doğadan ziyade tarihe dayandığı için İncil dini, doğada temellenen diğer eski dinlerden farklıydı. Buna bağlı olarak, İncil'in tarihsel bilinci, insan düşüncesinin evriminde bir ilerlemeyi ön görmektedir. İncil dininin merkezi olarak tarihe böyle bir vurgu yapmasının doğal sonucu, doğanın marjinalleştirilmesi ve bir problem olarak nitelendirilmesidir. Ek olarak Hristiyanlık dünyasında Orta çağ boyunca doğa, özellikle de sanatta, karanlık güçler ve kötülüklerle³ ilişkilendirildiği için korkulacak bir dış dünya olarak tasvir edilmiştir. Fakat Rönesans ile birlikte insan tarafından inşa edilen bahçeler ve parklar ile bir bakıma doğa, kontrol altına almıştır ve bu da insanın doğadaki hem politik hem de kültürel hakimiyetini tasdiklemiştir (Hussey, 2019, *ilk yayın 1967*).

² Kanonik İnciller kilise tarafından kabul edilen dört İncil'e (Matta, Markos, Luka ve Yuhanna) verilen addır.

³Doğanın kötü olduğuna dair inanç Hristiyan dünyasında tartışmalı bir konudur. Hristiyan tarihi boyunca, bazı din adamları doğanın kötü olduğunu vurgularken bazıları ise tam tersini savunmuştur. Doğanın kötülüğü inancı aslında Gnostik inanca dayanmaktadır. Gnostizm antik dinleri Hristiyanlıkla sentezleyen mistik bir felsefedir. Attfield'in (2000) belirttiği gibi ikinci yüzyılda yaşamış Lyons Piskoposu Irenaeus, doğanın kötü iddia eden Gnostik inancı reddetmiş ve doğanın Tanrı tarafından insanlık için bir ev olarak yaratıldığı ve yaratıcının planının gerçekleşmesinde pay sahibi olması gerektiğini savunmuştur.

Zaman içerisinde İncil'in yorumlanmasında çeşitli görüş ayrılıkları ortaya çıkmış en nihayetinde Hristiyanlık 1500'li yıllardaki reform hareketleri sonucu Katoliklik ve Protestanlık olarak ikiye ayrılmıştır. Bununla birlikte Rönesans hareketleri, Aydınlanma dönemi ve Sanayi devrimindeki başarılar Batı medeniyetini küresel bir güç haline getirmiştir. Her ne kadar Aydınlanma ve sonrası süreç sekülerizm ile ilişkilendirilse de devamındaki süreçleri göz önünde bulundurduğumuzda diğer dinlerle karşılaştırıldığında Hristiyanlığın modernitenin yeni normlarına daha kolay bir şekilde adapte olduğunu iddia etmek hiç de yanlış bir çıkarım olmaz. Bu doğrultuda iki durumdan bahsetmek gerekir: Aydınlanma sonrası Hristiyanlığın kendisini nasıl evrensel bir din olarak yeniden konumlandığı ve kapitalizm ile olan ilişkisi.

Masuzawa (2005) *Dünya Dinlerinin İcadı* adlı eserinde Hristiyanlığın kendisini nasıl diğer dinlerden ayrı konumlandığının izini sürer. Masuzawa odak noktasını karşılaştırmalı dil incelemesi ile yeni ortaya çıkan din bilimi arasındaki ilişkiye yöneltmektedir. Masuzawa'ya göre Hristiyanlık her ne kadar Yahudilik içinden doğmuş olsa da 19. yüzyılda Sami bir din olarak görünmek istemediği için Yahudilikten kopmuş ve Helenizm ile kendisini yeniden tanımlamıştır. Bunun sonucu olarak da Hristiyanlık bir Sami dini olmak yerine Avrupa dini olarak yeniden yorumlanmıştır. Bir Avrupa dini olarak Hristiyanlık ise diğer dinleri öteki olarak tanımlamakla kalmayıp (Said, 1978) aynı zamanda Helenistik düşünce ile yeniden yoğrulmuştur. Batı icadı olarak oluşan Hristiyanlığın yeni versiyonu nihayetinde Avrupa dışı coğrafyaları, Avrupa'nın kültürel ve ekonomik hegemonyasını tasdiklemek suretiyle derinden etkilemiştir (Masuzawa, 2005).

İkinci olarak da Hristiyanlık ve kapitalizm arasındaki ilişki doğa üzerindeki insan tahakkümünü Hristiyanlık üzerinden yeniden düşünmemizi sağlar. Bu doğrultuda Alman düşünür Max Weber (2013, *ilk basım 1905*) kapitalizmin gelişmesinde Protestanlığın rasyonel etik kurallarının etkisi olduğunu iddia ettiği *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu* adlı kitabına değinmek yararlı olacaktır. Bu kitabında Weber kapitalizm ruhunun, Protestanlığın (Kalvinizm) kültürel ve dini alanlarında nasıl bulunabileceğini anlamaya çalışır. Weber diğer dini tarıklardan farklı olarak Kalvinizm'in, kapitalizmin ruhunu geliştirmede önemli bir rol oynadığını ikna edici bir şekilde savunur. Her ne kadar monoteist dinlerde öteki dünya inancı doktrini olsa da Weber'e göre Kalvinizm'de kişi dünyevi faaliyetlerde kendisini kanıtlamak zorundadır ve Katoliklikte yasak olan (sürekli) mal kazanma isteği Kalvinizm'de etik bir kural haline gelmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kapi-

talizmin kendini sürekli genişletmesi (Harvey, 1985) her ne kadar seküler bir eylem olsa da Kalvinizmin değerleri ve etik anlayışı bu seküler görüş üzerine/arasına inşa edilmiştir. Dolayısıyla da Sanayi Devrimi ile birlikte doğa üzerinde yapılan maddi değişikliklerin (çoğu zaman olumsuz yönde) sadece Aydınlanma sonraki rasyonel fikirlerle bağdaştırılması doğru olmayacaktır. Açık bir şekilde dünyevi hayatta birikimi savunan Protestan doktrinlerin kapitalizmin kendisini sürekli yeniden üretmesinde ve dolayısıyla da doğa üzerindeki yıkıcı etkisi üzerinde izi olduğu iddia edilebilir. Nitekim bu görüş kültürel sistemin bir parçası olan dini de hesaba kattığı için Marksist perspektifin sadece üretim odaklı materyal bakışıyla da çelişecektir.

Sonuç olarak, Batı Hristiyanlığı, birçok durumda, dolaylı olarak da olsa, küresel bir boyut kazanan Batı kültürün ortaya çıkmasında araçsal bir rol oynamıştır. Bu gelişmenin iki ana özelliği söz konusuydu: bireycilik ve düalizm. Bireycilik, insanları, birbirleriyle gerçek bir birlikteliği olmayan ve çevreleyen fiziksel çevreye saygı duymayan, kendi kendine yeterli ve statik varlıklar olarak gördü. Düalizm ise, manevi ve maddi arasında ve insan ile doğa arasında bir engel oluşturan ikililiği ön plana çıkardı. Bu bağlamda doğa kutsal olmaktan çıkarıldı ve tamamen keşfedilebilecek standart yasalara göre çalışan cansız bir makine olarak görüldü. Ve nihayetinde Aydınlanma sonrası Batı Hristiyanlığı doğadaki insan tahakkümünü rasyonalize etmiştir.

İslam özelinde düşünecek olursak, yaratılış hikayesi olarak diğer monoteist dinlere benzeyiş olmakla birlikte birçok açıdan İslam'ın doğa perspektifi farklılıklar içermektedir. Doğal düzen ve çevre ile ilgili İslami görüşleri ortaya çıkarmak için Kur'an'a yönelmek yararlı olacaktır. İslam dini Kur'an'da ezeli bir din olarak kabul edilir ve bunun sonucu olarak sadece insanlık için değil aynı zamanda tüm evrenle ilgili meseleler Kur'an'da detaylı bir şekilde ele alınmıştır (Golshani, 2000; Hope ve Young, 1994; Nasr, 1990). Ouis'in (1998) belirttiği gibi Kur'an'da doğa ile ilgili yaklaşımları 4 grupta inceleyebiliriz. İlk olarak, Kur'an'da evrenin kökeni ve evrimi ile evrendeki düzen ve uyumluluğun çokça bahsi geçmektedir ki bu durum diğer monoteist dinlere benzerlik içermektedir. İkincisi, insanlığın önemi ile ilgilidir. Kur'an, insanı yüceltir ve göklerde ve yerde insanlara sağlanan her türlü olanaktan bahseder⁴. İnsanlığın diğer varlıklardan ve cisimlerden üstün

⁴ Örneğin İsrâ suresi 70. ayet şu şekildedir: "And olsun biz Âdemoğluna şan, şeref ve nimetler verdik; onları karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel güzel rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık."

görülmesi insana doğada sınırsız bir faillik özelliği katmaz, fakat hiyerarşik olarak dünya bir bakıma Allah'ın insanlığa bir armağanıdır (Nasr, 1990). Üçüncüsü, evrende bir telosun varlığıdır. Bu telos Yaradan'a kulluk etmeyi ve doğru yolda (sirât-i müstakîm) ilerlemeyi içerir. Bu ilişkiyle bağlantılı son durum ise doğanın birliğinden Allah'ın birliği üzerine olan argümandır. Kuran doğadaki mükemmel düzeni onu yaratan aşkın bir Tanrı'nın varlığı ile ilişkilendirir⁵. Dört özelliği birlikte düşündüğümüzde, Nasr'ın (1990) da belirttiği gibi, Kuran, doğayı nihai olarak Tanrı'yı hem örten hem de açığa vuran bir teoloji olarak tasvir eder.

Kur'an'da birçok ayet hem tecelli etmiş hem de tecelli etmemiş dünyalara atıfta bulunur. Kur'an'a göre tezahür eden dünya (içinde bulunduğumuz), bağımsız bir gerçeklik düzeni değildir; aksine, onu aşan ve kendisinden kaynaklanan çok daha büyük bir evrenin tezahürüdür (Nasr, 1990). Bu açıdan bakıldığında İslam'da ilahi çevre, ruh, doğa ve normal insanlığın dünyasına nüfuz eder, onları besler ve sürdürür, aynı anda tezahür eden düzenin hem köken (el-mebda') hem de amacı (el-ma'ad) olur (Nasr, 1990). Dolayısıyla da İslam inancında her zaman tezahür eden dünyada cennetsel gerçeklerin bir yansıması olan doğaya karşı büyük bir sevgi beslemek gerekir. Her ne kadar günümüz İslam ülkelerinin hemen hemen hepsinde çevresel problemler çok görünür olsa da Nasr'ın da dile getirdiği gibi Batı'nın bilimsel, teknolojik ve kültürel fikirleri ve pratikleri İslam ülkelerini derinden etkilemiştir. Bu yüzden, çevresel krize, insanın, insanı çevreleyen ve yaşamını besleyen gerçek "doğa" olarak Tanrı'yı görmeyi reddetmesinin neden olduğu söylenebilir. Sonuç olarak geleneksel İslam anlayışında hiyerarşik bir doğa anlayışı söz konusu olsa bile (post-hümanistlerin desteklemediği bir durum) İslam dini, doğada çok keskin insan izi bırakılmasına da karşı çıkmıştır. Ünlü İslam düşünürü olan Hurşid Aħmad'in (1976) da söylediği gibi İslam, birleşik ve entegre bir evren vizyonunu sunar. Bu vizyon bilim insanlarının ve filozofların görüşlerine (Kartezyen dünya görüşü) güçlü bir tezat teşkil etmektedir (Ouis, 1998). Sonuç olarak, hiçbir monoteist din doğada insan tarafından yapılan yıkıcı eylemleri direkt olarak emretmez; lakin monoteist dinler hiyerarşik doğa düzeninde insan failliğini ön plana çıkarır. Bu durum özellikle Hristiyanlıkta çarpıcı bir şekilde göze çarpmaktadır. Hristiyanlığın telosu özellikle Aydınlanma dönemi ile birlikte

⁵ Enbiya suresi 22. ayet şu şekildedir: "Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı kesinlikle yerin göğün düzeni bozulurdu. Demek ki arşın rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir."

değişime uğramış ve sonuç olarak hem Hristiyan etik kapitalizmin ruhu ile bütünleşmiş hem de Hristiyanlık bir Avrupa dini olarak yeniden tasavvur edilmiştir. Bu da bir bakıma Avrupa sömürgeciliğinde etkili olmuş, sömürgeleştirilen yeni coğrafyalarda Hristiyan hegemonyası kurulmaya çalışılmıştır.

Doğu Dinleri

Doğu dinlerinden kasıt güney, güneydoğu ve doğu Asya'da inanılan dinlerdir. Doğu ülkeleri en eski medeniyetlere sahip ülkelerdendir. Bu yüzden Doğu dinlerinin tarihi oldukça eskidir ve bu dinler Doğu medeniyetinin bel kemiğidir. Bu dinlerin kökenleri, Hint ocağında ortaya çıkan Jainizm ve Vedizm ile Çin'de ortaya çıkan Konfüçyüscülük felsefesine dayanmaktadır (Stump, 2008). Vedizm'in ortaya çıkış tarihi, hemen hemen Yahudilik ile aynı döneme tekabül etmektedir (Stump, 2008). Zaman içerisinde yerel kültürel süreçlere bağlı olarak yeni dinler – Hinduizm, Budizm, Taoizm ve Şintoizm- ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla da Doğu dinlerinin kökenleri çok eski tarihlere dayanmakta, birçok Doğu dini günümüze kadar geçerliliğini korumaktadır. Monoteist dinlerin aksine Doğu dinlerinde tek tanrı inancı yoktur; aksine bağlamla doğrultulu çok tanrılı inançlar mevcuttur. Bu bölümün konusu ise Doğu dinleri çerçevesinde doğa-insan ilişkisini araştırmaktır ve Doğu dinlerinin doğa/ kültür düalizmine nasıl yaklaştığını ortaya çıkarmaktadır. Aynı zamanda bu bölüm, insanlar ve çevreleri arasındaki karşılıklı ilişkinin Doğu dinlerinde nasıl bütüncül dünya görüşleri ve birlik olarak kozmos anlayışını gerektirdiğini göstermektedir.

Monoteist dinlerde antroposentrik olan dünya görüşü, Doğu dinlerinde farklılığa uğrar. Gerek Hinduizm gerek Budizm gerekse Şintoizm, Taoizm ve Konfüçyüscülük tamamen insan merkezli dinler değildir, fakat doğada nelerin daha kutsal olup olmadığı dinler arasında farklılıklar arz etmektedir (bknz. Alley, 2000; Earhart, 2004; Poceski, 2014; Schmithausen, 1997). Konfüçyüscülük üzerinden ele alırsak, örneğin, antroposentik görüş antropokozmige kayar. Diğer canlı ve cansız varlıklar gibi insan da evrenin makro kozmosu ile ilişkili olarak bir mikro kozmos olarak görülürç Konfüçyüscülüğe göre insan, dünya ve cennet arasında bir üçlü oluşturulmuştur ve uyumlu bir toplumun oluşması için bu üçünün uyum içerisinde olması gerekmektedir. Konfüçyüsçüler için doğa özünde değerlidir, aynı zamanda ahlaki olarak da iyidir. Dolayısıyla da doğa, her şey için normatif standardı somutlaştırır; insan-merkezci bir bakış açısıyla yargılanmaz (Tucker ve Berthrong, 1998).

Benzer bir durum Japon dini olan Şintoizm'de de gözlenir. Şintoizm'e göre ilahi ve kutsal olan doğadır ve insan doğada en üstün olan bir varlık değildir. Earhart'in

(2004) da dile getirdiği gibi canlı ve cansızın kaynaşması Şintoizm'in normlarına işlenmiştir, dolayısıyla da insan dışı canlı ve cansız varlıklar- dağlar, kayalar, taşlar, esen rüzgârın sesi ve hatta böceklerin cıvıltısı- hem insanlarda farkındalık bilincini harekete geçirir hem de bunlar duyuşal çağrışımlara sahiptirler. Japon dini gelenekleri doğayı içkin olarak ilahi bir yapıda görür ve sonuç olarak dış güzellik ile iç denge arasındaki uyumu aksiyomatik olarak kabul eder. Otlar ve ağaçlar için Aydınlanma kavramına, Budist düşünce dikkate değer bir etki yapmıştır. Bu da doğal dünyaya karşı olumlu tutumların şekillenmesini etkilemiş ve çok sayıdaki sanat eserlerinde lirik ifadeler bulmuştur (Schmithausen, 1997).

Antropokozmik telosunun Budizm'de de çeşitli yansımaları vardır, özellikle de insan dışı canlı varlıklara karşı duyarlılık Budizm'in temel ahlaki özelliklerinden biridir (Schmithausen, 1997). Erken Budizm'in temel kaygısı hem bu yaşamda hem de sonraki yaşamlarda (reenkarnasyondan dolayı) ıstıraptan kurtulmaya ulaşmaktır. Reenkarnasyondan dolayı yeniden doğuş ile sürekli tekrarlanan bir durum olan ıstıraptan kurtulmanın tek yolu, tüm sağlıksız duyguların terk edilmesidir. Ahlak ise bu noktada devreye girmekte ve kurtuluşa giden ilk yol ahlaktan geçmektedir. İlk ahlak kuralı ise insanlar ve hayvanlar gibi canlı varlıkların öldürülmemesi, işkenceye veya yaralanmamalara maruz bırakılmamasıdır. Schmithausen'un (1997) aktardığına göre dilencilerin yağmur mevsiminde ortalıkta dolaşmasına izin verilmez, çünkü istemeden de olsa dilenciler, küçük hayvanları ezerek öldürülebilirler. Her ne kadar tartışmalı bir konu olsa da bitkiler, canlı varlıklara dahil edilmemiştir; yalnız bitkilere de iyi muamele edilmesi tavsiye edilmiştir. Elbette, Schmithausen'un (1997) de dile getirdiği gibi bu koruma anlayışı günümüz modern dönemdeki biyoçeşitliliği koruma anlayışından oldukça farklıdır. Çünkü Budist hayvan etiğinde korumadan ziyade hayvanlara karşı bir duyarlılığın endişesi söz konusudur.

Bununla birlikte, Poceski'ye (2007) göre Budizm, duygulu ve duygusuz nesnelere arasındaki temel ayrımları ortadan kaldırmaktadır. Bu noktada ise bitkiler Budizm'in mükemmelliğinden pay alırlar. Bitkiler, fenomenal alana değer katarak ve gündelik hayatı oluşturan dünyevi şeylerin içkin değerini vurgulayarak Buda-doğasının evrenselliğini genişletir (Poceski, 2007). Örneğin ağaçlar, Buda'nın kendi hayatında oldukça önemliydi. Buda ilk meditasyon deneyimini bir ağacın altında (elma ağacı) yaşamıştı; yine Buda, bir ağacın altında hayata gözlerini yummuştu (Schmithausen, 1997). Bu açıdan duygusuz nesnelere ağaçlar, tüm ruhsal mükemmelliklere ve yüce niteliklere sahip aydınlanmış bir öz olan Buda

doğasına sahiptir. Bitkilerin bir öze sahip olması özne/nesne ayrımı açısından her şeyin ikili olmadığını göstermektedir.

Monoteist dinlerdeki doğal düzen içindeki hiyerarşik bakış açısı her şeye hâkim olan bir Yaradan'ı en tepede algılar ve insan da tüm varlıklar arasında en değerli olanıdır (dünya Tanrı'nın insanlığa armağanıdır). Hiyerarşik bakış açısı Doğu dinlerinde de olmasına rağmen bu durum, monoteist dinlerden oldukça farklıdır ve oldukça çeşitli uygulamalar söz konusudur. Doğu dinlerinde coğrafyaya bağlı olarak bazı canlılara, örneğin Hinduizm'de inekler (Narayanan, 1997), Budizm'de bazı bitkiler (Poceski, 2007) gibi kutsaliyet atfedilirlerken, Çin'de ise evcil olan tüm hayvanların⁶, insanı beslemek için var oldukları inancı hakimdir (Tang, 2016). Doğu dinlerinin en önemli ortak noktası, doğal sistemin işleyişine her varlığın katkı sağladığı inancıdır. Örneğin, Konfüçyüsçülükte her varlık birbirine eşit olarak kabul edilmez; aksine varlıklar doğanın birbiriyle ilişkili her parçasına, doğasına ve işlevine göre belirli bir değere sahiptir. Dolayısıyla da insanlar ve insan dışı tüm türlerin birbirinden farklı uygun rolleri olup hiçbir varlığın doğa ile ilgili olarak ayrıcalıklı bir statüsü yoktur. Böylece Konfüçyüsçüler için hiyerarşi, her varlığın işlevini yerine getirmesi için gerekli bir yol olarak görülür (Tucker ve Berthrong, 1998).

Buna karşılık Hinduizm'de doğadaki bazı varlıklar bir diğerinden üstün olabilmektedir. Hinduizm'de birçok hayvan, yılan, dağ, nehir, ağaç, hatta tüm evren ilahi bir şeyle ilişkilendirilir. Filler uğur alameti olarak kabul edilip hem tanrıça Lakshmi hem de tanrı Ganesha ile bağlantılıdır; aslanlar ve kaplanlar tanrıça Durga ile ilişkilendirilir; Kartala benzeyen Garuda kuşu, Hindular için önemli bir tanrı olan Vişnu'nun bir bineğidir. Bu hayvanlar kutsal sayılmasına rağmen avlanıp tüketilebilirler; fakat buna karşılık, ineğin ayrı bir ayrıcalığı mevcuttur. Hinduizm'de inek doğada iyi olan her şeyi simgeleyen bir hayvandır ve aynı zamanda tanrılar Vishnu ve Lakshmi'nin anne tarafından verilmesinin simgesi olan bir hayvandır (Narayanan, 2018). Bu yüzden ineğe atfedilen kutsallık bazı Hindu inançlara göre tüm canlılara hürmeti simgelerken, diğerlerine göre ise inek birçok açıdan yararlandığı için (süt verme, toprak işleme alanlarında tarımsal emek, ücretsiz gübre vb. gibi) kutsaldır ve etinin tüketilmesi kesin bir şekilde yasaklanmıştır (Narayanan, 2018). Hatta Stump'in (2008) da çalışmasında gösterdiği gibi küre-

---

⁶ Çin'de tüm evcil hayvanların insanlar tarafından tüketilmesi geleneği hayvan hakları aktivistleri tarafından uzun zamandır ciddi anlamda eleştirilmektedir.

sel bir hamburger zinciri olan Amerikan McDonald's, ilk olarak Hindistan pazarına girdiğinde dindar Hindular hoşnutsuzluklarını dile getirmek için büyük protestolar düzenlemişlerdi. Kutsaliyet atfedilen canlı varlıkların yanı sıra Hinduizm'de Himalayalar basta olmak üzere birçok dağa tanrı ve Ganj nehri de dahil çeşitli nehirlerle de tanrıça özellikleri atfedilerek kutsallaştırılmıştır (Narayanan, 2018). Bu açıdan düşünüldüğünde Hinduizm'de doğadaki tüm varlıkların aynı değere sahip olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Budizm açısından değerlendirdiğimizde, ahlaki bir hiyerarşi karşımıza çıkar. İnsanlar çoğunlukla ahlaki olarak ve özellikle de entelektüel olarak hayvanlardan daha üst bir konumda kabul edilirler. Reenkarnasyon inancına göre ahlaksız eylemlerde bulunan insanların bir sonraki hayatlarında hayvan olarak dünyaya gelme olasılığı vardır; çünkü insan olarak yeniden doğmak kurtuluşa ulaşmanın ilk şartıdır ve eğer bir insan bir sonraki yaşamında hayvan olarak dünyaya gelmişse bu durum o insanın ahlaksızlığı ile ilgilidir (Schmithausen, 1997). Bununla birlikte, bahçeler, kuyular, yapay göletler gibi evcilleştirilmiş bir doğa, her zaman vahşi bir doğadan daha idealdir. Çünkü vahşi doğa çoğu zaman nahoş, tehlikeli ve tuhaf olarak nitelendirilir. Fakat vahşi doğa, aynı zamanda Budist rahiplerin her türlü korku ve arzudan kurtulmalarına vesile olup onların ruhsal mükemmelliğe erişmelerini sağladığı için rahiplerin eğitimi için en uygun yerdir. Bu, Budizm'in insan ve insan dışı varlıklar ilişkisini monoteist dinlerle aynı olduğu anlamına gelmemektedir. Budizm, bir taraftan, insan dışı tüm varlıklara bir öz atfederken diğer taraftan da ikircikli doğa anlayışını benimsemektedir.

Sonuç olarak, Doğu dinlerinde genel olarak doğadaki ve toplumdaki her şeyin uygun rolü ve yeri vardır. Doğa eğer insani amaçlar için kullanılıyorsa, doğanın her bir ögesinin içsel değerinin ve aynı zamanda çevrenin daha geniş bağlamıyla ilgili değerinin de kabul edilmesi gerekmektedir. Doğaya karşı bu antropozmik bakış açısı Latour'un aktör ağı teorisini hatırlatmaktadır. Latour doğanın insandan çok daha fazlası olduğunu iddia edip doğadaki heterojen aktörlerin her birinin tarihsel ve coğrafi olarak nasıl bir failliğe sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan Doğu dinleri insanların doğal sitemde tek aktör olmadığını ve aynı zamanda insan failliğin daha geniş bir ilişkiler yapısına nasıl bağlı bir şey olduğunu tasdikler. Fakat, 17. yüzyıldan nerdeyse 20. yüzyılın ortalarına kadar Doğu coğrafyası, Batılı Avrupalılar tarafından sömürgeleştirilmiştir. Buna paralel olarak Doğu coğrafyasında doğa hızlı bir modernleşme ve sanayileşme sürecine sahne olmuştur. İlginçtir ki günümüzde doğaya en çok zarar veren ülkelerin başında bü-

tüncül dünya görüşlerini savunan dinlere sahip Hindistan ve Çin gelmektedir. Gerek Çin’de gerekse Hindistan’da çevresel problemler çok ciddi boyutlara ulaşmıştır.

Yerli Dinler ve Doğa

Bu bölümde yerli dinlerin doğa ile ilişkileri ele alınacaktır. Burada yerli dinler, Avrupa sömürgeciliği ile karşı karşıya kalıp ya tamamen ortadan kalkan ya da zaman içerisinde taraftar sayısı oldukça azalan dinlere atıfta bulunmaktadır. Bölüm, çok sayıda yerli din olduğunu kabul edip dinleri Aborjin, Maori, ve bazı Amerika ve Afrika dinleri ile sınırlamaktadır. Yerli dinlerin hepsinin birbirinin aynısı olduğunu iddia etmek çok zorlama bir anlayış olacaktır. Fakat bütün yerli dinlerin ortak özelliği çevresel etkinin oldukça belirgin olmasıdır. Bu bölüm ise çeşitli dinler üzerinden din, doğa, insan ve kültür ilişkisini ele alır ve yerli dinlerin doğa ile kurduğu ilişkinin günümüz çevre problemlerine nasıl çözümler getirebileceği tartışılır.

Monoteist dinlere çoğunlukla, Doğu Asya dinlerine de kısmen olmak üzere içkin olan doğa kültür düalizmi, yerli dinlerde bulunmamaktadır (bkz. Chidester, 2018; Gordon ve Krech III, 2012; Hiebert, 1996; Wilson, 1991). Yerli halklar, topluluklarını doğrudan etkileyen çevresel koşullara bağımlılıklarını yansıtan Şamanik ve animist inanç sistemleri geliştirmiştir (Gordon ve Krech III, 2012). Yerli halklar için sosyal ve ekonomik koşullar değiştikçe, dini uygulamalar da yeni etkilere, arzulara ve baskılara uyum sağlamak için uyarlanır ve yeniden şekillenirdi. Örneğin, Aborjinlerde gruplar halinde yaşayan insanların oluşturduğu ülkeler vardır ve bu ülkeler yüz yüze insan gruplarını barındıracak kadar küçük ve yaşamlarını sürdürebilecek kadar büyüktür. Ülke, yer aldığı bölgenin fiziki özelliklerine bağlı olarak -çöl, orman, kara, deniz gibi- farklı yapılara bürünebilmektedir. Ülke, insan, hayvan, bitki, rüya, yeraltı, toprak, hava, mineral ve yüzey sularından oluşan çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Rose’un (1988) aktardığı gibi ülke dünü, bugünü ve yarını, bilinci ve hayata karşı iradesi olan yaşayan bir varlıktır. Bu yüzden ülke, vatandır, huzurdur; beden, zihin ve ruh için beslenmedir. Her ülkenin varlıklar üzerinde bıraktığı farklı duygulanımlar vardır; insanlar doğaya içkin olan bu duygular tarafından harekete geçirilir, bu duyguları anlar, koklar, görür, dinler ve yanıt verir. Yerel hayatın her alanına nüfus etmiş günlük yaşamı derinden etkileyen geleneksel bilgiler mitler ve hikayeler, şarkılar, törenler ve görsel sanatlara (Aborjin görsel sanatları için bkz. Faulstich, 1986) aktarılır. Bu açıdan düşünüldüğünde, yerel Aborjin dininin ampirik gözlemlere dayalı ve uzun vadeli üretkenliğe yönelik bir etik sistem içine yerleştirildiği söylenebilir.

Geleneksel yerli inanç sistemleri, belirli yerlere veya alanlara doğrudan ve ayrılmaz bir şekilde bağlı olma eğilimindedir. Örneğin, Amazonda yaşayan yerli halklar için Amazon ormanı, fiziksel olduğu kadar manevi bir besin kaynağı iken (Sponsel, 1986), And dağlarında yaşayanların dini inançları, engebeli And arazisinin hareketi ve değişimini vurgular niteliktedir (Madera, 2009). Aynı şekilde, Gana'da yerli bir din olan Asante dini, dünyayı çocuklarını her konuda destekleyen gerçek bir anne olarak tasavvur eder ve bu yüzden bütün varlıklar dünyaya bağlı olmakla kalmayıp aynı zamanda dünyanın tüm varlıklara bir ruh verdiği inancı vardır (Sarpong, 1989). Doğal ortamla ayrılmaz bir ilişki kurma anlayışı Maori, Aborjin ve diğer yerli dinlerin geleneklerinde de geçerli bir durumdur. Doğal ortama içkin olma durumu Avrupa sömürgeciliği sonrasında din değiştirme süreçlerine bile yansımıştır. Yerli halklar, diğer dini sistemlerin unsurlarını kendi inanç sistemleri ile birleştirildiğinde önceden var olan inançları (özellikle de manevi inançlar) tamamen terk etmemiştir, aksine bu inançları kabul ettikleri yeni dinlere uyarlamışlardır. Bu anlamda, örneğin, Afrika'daki Hristiyanlığın Batı prototipinden oldukça farklı olduğu söylenebilir.

Yerli dinlerin ne ortamları ne de toplumları, Batı medeniyetinin tanımladığı gibi ilkel, bozulmamış, durağan ve tek tip değildir. Batı medeniyeti, doğa/kültür, hayvan/insan, vahşi/evcil, vahşi/bahçe, ilkel/uygar ve doğal/doğüstü gibi fenomenler üzerinde ikili karşıtlıklar kuran ve dayatan düalist düşünce üretir (bkz. Mulcock, 2001; Trigger ve Mulcock, 2005). Fakat, birçok yerli kültür bu tür düalizme meydan okur. Dünyada tür bakımından en zengin habitatlardan biri olan Amazon bölgelerini konu alan Sponsel'in (1986) çalışmasının da gösterdiği gibi Amazon toplulukları dinsel inanışlarını arazi kullanımına yansıtır. Biyoçeşitlilik açısından zengin olan yerlere, yerel halk tarafından kutsaliyet atfedilir ve böylece belirli türler (özellikle de vahşi doğa) korunarak ekosistemlerin kendileri sürdürmelerine izin verilir. Dolayısıyla da yerel toplulukların doğaya müdahaleleri Avrupalı sömürgecilerin tanımladığı gibi el değmemiş doğa veya vahşi doğa değildir. Aksine, orada yaşayan toplulukların doğa ile kurduğu ilişki bilinçli bir eylemin sonucudur (Sponsel, 1986). Giderek daha fazla sömürgecilik, sanayileşme ve küreselleşmenin etkileri altına giren Amazon bölgesi dünyanın en çok tehlike altındaki yerlerinden biridir. Bu açıdan düşünüldüğünde yerel halkın bilgisi ve dini pratikleri, Amazon bölgesini ciddi tehlike altına sokan modern bilgidan daha az değerli veya modern değildir.

Aborjinler, Maoriler, Amerika yerlileri, Afrika gibi yerli dinlerle ilgili yapılan çalışmalar oldukça yakın zamanlıdır ve bu çalışmaların çoğu da Batı'da yapılmaktadır. Modernitenin doğa üzerinde olan yıkıcı etkisine karşı pek çok sosyal bilimci rotasını yerli dinlere çevirmiştir. Örneğin, Avustralya'da çevre etiği yerli halktan alınmış ve Avustralya'nın çevre bilincini geliştirmesine yardımcı olmuştur. Bu açıdan, Aborjin ruhani liderler, kutsal yerlerini, yerli olmayan insanlara açar, öğretilerini paylaşır, kutsal mekanlarında çeşitli dini uygulamalar düzenler ve böylece aidiyet tarzlarını kökleri başka yerde arayan insanlar doğa ile ilgili farklı deneyimler yaşamış olur (Rose, 1988). Benzer bir şekilde, her ne kadar sömürgecilik faaliyetleri Maorilerin toprak ve doğal kaynaklar ile kurduğu ilişkiyi yok etse de yakın bir zamanda Maorilerin doğal kaynaklardan (jeotermal özellikle) yararlanma yöntemleri, Yeni Zelanda'nın enerji politikası için ilham olmuştur (Tutu-Nathan, 1992).

Bunun yanı sıra, geleneksel yerli dinler uluslararası çevre hareketine ilham kaynağı olmuştur (Gordon ve Krech III, 2012). Yerli halklar genellikle doğal çevreyle güçlü bir ruhsal bağa sahip olarak algılandığından, ekolojistler tarafından desteklenme eğilimindedirler. Birçok yerli dinin temel amacı, insanları ve doğanın ruhla dolu güçleri arasında arabuluculuk yapmaktır. Örneğin, 1960'ların sonu 1970'lerin başında Amerika Birleşik Devletleri'nde ekolojik olmayan beyaz adama karşı ekolojik Kızılderili imajı parlatılmıştır. Ekolojik Kızılderili, yaşayan dünyaya karşı her zaman sezgisel, doğal bir tavır sergileyen özgün ekolojist, korumacı ve çevrecidir (Gordon ve Krech III, 20). Benzer bir şekilde, Batı medeniyeti erkekleri "kültür" ve kadınları "doğa" ile eşitlerken, yerli dini gelenekler genellikle "kadınsı bilgelik" ile bağlantılıdır ve ekofeminist hareketin savunucuları tarafından "doğada olma" modellerine alternatif olarak benimsenir (Jacobs, 1994). Dolayısıyla da yerli dinlere yönelim Batı hegemonyasına karşı-kültür (counter culture) hareketi olarak değerlendirilebilir ve bu hareketin amacı doğaya yabancılaşmayı (Adorno ve Horkheimer, 1997) tersine çevirmektir.

Özetlemek gerekirse, dünyada yaşayan veya tarihe karışmış sayısız yerli din bulunmaktadır. Bu dinlerin hepsini aynı kefeye koymak yanlış bir yönelim olacaktır. Fakat yerli dinleri genel anlamda doğaya saygılı, doğaya bağlı ve çevreyi koruyan dinler olarak düşünebiliriz. Yerli dinlerin doğa ile kurdukları bütünleştirici ilişki de Batılı sömürgeciler tarafından medeniyetsizlik/ iğrençlik/ vahşilik ile ilişkilendirilmiştir. Bunun sonucunda, dünyanın her yerindeki yerli halklar dini inançları nedeniyle zulüm görmüş, geleneksel topraklarından mahrum bırakılmış, çeşitli şekillerde kişisel ve grup kimlikleri küçümsemiş ve Batı'dan giden hastalıklar

ile birçoğu hayatını kaybetmiştir. Fakat günümüzde, ironik bir şekilde içinde bulunduğumuz çevre krizinde yerli gelenekler alternatif bir çözüm olarak görülmektedir.

SONUÇ

İngiliz tarihçi Arnold Toynbee (1976, s. 37) “İnsanlığın hayatta kalmasına yönelik mevcut tehdit, yalnızca bireysel insanlarda devrimci bir fikir değişikliği ile ortadan kaldırılabılır. Bu fikir değişikliği, yeni idealleri uygulamaya koymak ve gerekli olan irade gücünü oluşturmak için dinden ilham almalıdır” der. Toynbee dinin çevresel geçmişte belirleyici bir faktör olduğuna ve gelecekte de eşit derecede önemli olduğunu iddia eden tek kişi değildir. Lynee White vb. birçok sosyal bilimci de insanlığın doğal sistemlere saygı duyan yeni bir dine ihtiyacı olduğunu iddia etmektedir (Pihkala, 2016). Bu bağlamda, bu makale, doğa/kültür ilişkisini çeşitli dinler üzerinden incelemiştir. Makale, dinleri monoteist, Doğu dinleri ve yerli dinler olmak üzere üç kategoride ele almıştır. Buradaki amaç, sosyal bilimlerde teolojik, antropolojik, tarihi ve coğrafi bilgileri bir araya getirerek faydalı bir tartışma elde etmektir.

Makale, Batı modernitesi ile ortaya çıkan doğa/kültür ve insan/insan olmayan gibi ikilikleri dinler üzerinden ele almaya çalışmıştır. Düalizm, Aydınlanma fikri ile ilişkilendirilirken Yahudilik ve Hristiyanlığın özellikle de Batı Hristiyanlığının da düalizmin altını oyduğunu iddia etmiştir. Bu noktada Haraway ve Latour gibi düalist olmayan yaklaşımları savunan ve doğal çevreyi tehdit eden indirgemeci sistemlere karşı çıkan düşünürlerden yola çıkarak çeşitli dinler üzerinden bir doğa analizi yapmıştır. Elbette ki amacım burada herhangi bir dini yüceltmek veya bir diğerini kötülemek değildir. Her din, taraftarlarına doğal çevre ile uyumlu yaşamaları için çeşitli normlar, doktrinler ve kurallar üretir. Bu açıdan Batı Hristiyanlığının dini mirası, binlerce yıldır, insan ve doğanın dengede olduğu organik bir doğa görüşünden çok potansiyel olarak habitat için çok daha fazla zarar veren araçsal bir doğa görüşünü desteklemiş olabilir; fakat 1960’lardan bu yana bazı Hristiyan teologlar eko perspektifli bir İncil yorumlaması yapıp çevresel problemlere çözümler üretmeye çalışmaktadırlar (bknz. Pihkala, 2016). Bunun dışında gerek Batı’da gerekse Batı dışı coğrafyalardaki çeşitli kiliseler çevresel problemlere çözümler üretmektedirler. Örneğin, Katolik Kilisesi, Kenya’da çevresel bozulma ve özellikle atmosferik kirlilikle mücadelede ön saflarda yer almıştır (Otim, 1992). Benzer bir şekilde, Rusya Ortodoks Kilisesi, manastır topraklarında yaban

hayatı koruma alanları yaratmak için çaba sarf etmektedir. Doğu Ortodoks Hıristiyanlığının lideri Köstence Patriği, doğal yaşam alanlarına zarar vermenin Tanrı'ya karşı günah oluşturduğunu ilan ederek kirlilikle mücadeleyi bir kilise politikası haline getirmiştir. İngiltere Kilisesi de benzer olarak, doğanın kötüye kullanılmasının küfür olduğunu ilan etmiştir.

Aborijin filozof Mary Graham'a göre, yerli toprak ve yer kültürleri iki aksiyoma dayanmaktadır: "toprak kanundur" ve dünyada "yalnız değilsin". İlk aksiyom insanların doğaya karşı değil, doğayla birlikte çalışmasını gerektirmekteyken, ikinci aksiyom da insanlığı daha büyük bir yaşam sisteminin katılımcısı olarak konumlandırır (Rose, 1988). Bu perspektiften bakıldığında, insanlar ve diğer canlılar arasındaki hem geçmiş hem de şimdiki zaman arasındaki karşılıklı yaşamı onaylayan ilişkileri yeniden düşünmeye ihtiyaç vardır. İçinde bulunduğumuz çevre krizi küreseli etkileyen bir durumdur. Belki de çözüm, bilgiyi anlama yollarımızı değiştirmekten ve buna bağlı olarak dinlerin doğa üzerindeki etkisini yeniden yorumlamaktan geçmektedir. Bunun yanı sıra, kültürü, doğa-uygarlık çelişkilerinden ziyade insan-doğa karşılıklı ilişkilerini içerecek şekilde yeniden tanımlamak gerekir. Burada ise dinin kültür üzerindeki etkisini keşfetmek oldukça faydalı bir çaba olacaktır. Bu keşif, insanlar ve diğer yaşam biçimleri arasındaki uygun ilişkiler hakkında düşünmek için de umut verici yollar önerebilir.

Bu çalışma, coğrafyanın temel kavramlarından biri olan doğayı dinler üzerinden üç kategoride analiz edip genel bir portre çizmeye çalışmıştır. Elbette ki bu dinlerin her biri için daha detaylı analizler gerekebilir. Ek olarak, her ne kadar bu makalede dinlerin genel bir çerçevesi çizilmeye çalışılsa da ele alınan dinler, monolitik bir bakış açısına sahip değildir. Her bir dinin mekândan mekâna, zamandan zamana değişen farklı anlamları olabilmektedir. Bu durum ise bu makalenin kapsamı dışındadır. Bu açıdan, ileriki araştırmalar daha detaylı analizler yapabilir.

KAYNAKÇA

Adorno, T. W., ve Horkheimer, M. (1997). *Dialectic of enlightenment* (Vol. 15). Verso.

Ahmad, Hürşid. (1976). *Islam: Its meaning and message*. Islamic council of Europe.

Alley, K. D. (2000). Separate domains: Hinduism, politics, and environmental pollution. *Hinduism and Ecology: The Intersection of Earth, Sky, and Water*, 355–387.

Attfieid, R. (2000). Christianity and nature. *A Companion to Environmental Philosophy*, 96–110.

Braun, B. (2002). *The intemperate rainforest: Nature, culture, and power on Canada's west coast*. U of Minnesota Press.

Castree, N. (1995). The nature of produced nature: Materiality and knowledge construction in Marxism. *Antipode*, 27, 12–12.

Castree, N. (2000). Marxism and the production of nature. *Capital & Class*, 24(3), 5–36.

Chidester, D. (2018). 1. Animism. In *Religion* (pp. 23–29). University of California Press.

Demeritt, D. (1994). Ecology, objectivity and critique in writings on nature and human societies. *Journal of Historical Geography*, 20(1), 22–37.

Duncan, J. (2009). Coffee, Disease, and the “Simultaneity of Stories-So-Far” in the Highlands of 19th-Century Ceylon. *Spatialising Politics: Culture and Geography in Postcolonial Sri Lanka*, Edited by Cathrine Brun and Tariq Jazeel, 44–71.

Earhart, H. B. (2004). *Japanese religion: Unity and diversity*.

Faulstich, P. (1986). Pictures of the dreaming: Aboriginal rock art of Australia. *Archaeology*, 39(4), 18–25.

Ginn, F., ve Demeritt, D. (2009). In *Nature: A contested concept*. Sage London.

Golshani, M. (2000). Islam and the sciences of nature: Some fundamental questions. *Islamic Studies*, 39(4), 597–611.

Gordon, D. M., ve Krech III, S. (2012). *Indigenous knowledge and the environment in Africa and North America*. Ohio University Press.

Haraway, D. (2013). *Simians, cyborgs, and women: The reinvention of nature*. Routledge.

Harvey, D. (1985). *The Urbanization of Capital: Studies in the History and Theory of Capitalist Urbanization*. Johns Hopkins University Press.

Harvey, D. J., Merry, A. H., Royle, L., Campbell, M. P., ve Rudd, P. M. (1996). *Justice, nature ve the geography of difference*.

Hiebert, T. (1996). *The Yahwist's landscape: Nature and religion in early Israel*. Oxford University Press.

Hope, M., ve Young, J. (1994). Islam and ecology. *CrossCurrents*, 180–192.

Hussey, C. (2019). *The picturesque: Studies in a point of view*. Routledge.

Kiple, K. F. (2007). *A movable feast: Ten millennia of food globalization*. Cambridge University Press.

Latour, B. (2004). *Politics of nature*. Harvard University Press.

Madera, L. M. (2009). Visions of Christ in the Amazon: The gospel according to ayahuasca and Santo Daime. *Journal for the Study of Religion, Nature ve Culture*, 3(1).

Masuzawa, T. (2005). *The invention of world religions: Or, how European universalism was preserved in the language of pluralism*. University of Chicago Press.

Merrick, H. (2017). Naturecultures and feminist materialism. In *Routledge Handbook of Gender and Environment* (pp. 101–114). Routledge.

Morrissey, J., Nally, D., Strohmayer, U., ve Whelan, Y. (2014). *Key concepts in historical geography*. Sage.

Mulcock, J. (2001). Ethnography in awkward spaces: An anthropology of cultural borrowing. *Practicing Anthropology*, 23(1), 38–42.

Narayanan, V. (1997). ‘One Tree Is Equal to Ten Sons’: Hindu Responses to the Problems of Ecology, Population, and Consumption. *Journal of the American Academy of Religion*, 65(2), 291–332.

Narayanan, V. (2018). Hinduism. In *Her Voice, Her Faith* (pp. 11–57). Routledge.

Nasr, S. H. (1990). Islam and the environmental crisis. *Islamic Quarterly*, 34(4), 217.

Otim, J. J. (1992). *The taproot of environmental and development crisis in Africa*. ACLCA.

Ouis, S. P. (1998). Islamic Ecotheology Based On The Qur’ān. *Islamic Studies*, 37(2), 151–181.

Poceski, M. (2007). *Ordinary mind as the way: The Hongzhou School and the growth of Chan Buddhism*. Oxford University Press.

Poceski, M. (2014). Buddhism in Chinese History. *The Wiley Blackwell Companion to East and Inner Asian Buddhism*, 40–62.

Rose, D. B. (1988). Exploring an Aboriginal land ethic. *Meanjin*, 47(3), 378–387.

Said, E. (1978). *Orientalism: Western concepts of the Orient*. New York: Pantheon.

Sarpong, P. K. (1989). African Traditional Religion and Peace (with Special Reference to Ashanti) in Peace and Religions. *Studia Missionalia*, 38, 351–370.

Schmidt, A. (1974). *The concept of nature in Marx*. Verso Trade.

Schmithausen, L. (1997). The early Buddhist tradition and ecological ethics. *Journal of Buddhist Ethics*, 4(1), 1–74.

Smith, N. (2010). *Uneven development: Nature, capital, and the production of space*. University of Georgia Press.

Sponsel, L. E. (1986). Amazon ecology and adaptation. *Annual Review of Anthropology*, 15(1), 67–97.

Stump, R. W. (2008). *The geography of religion: Faith, place, and space*. Rowman ve Littlefield Publishers.

Tang, W. (2016). Religion and Society in China and Taiwan. In *Chinese Political Culture* (pp. 314–335). Routledge.

Toynbee, A. J., ve Ikeda, D. (1976). *The Toynbee-Ikeda Dialogue Man Himself Must Choose*.

Trigger, D., ve Mulcock, J. (2005). Forests as Spiritually Significant Places: Nature, Culture and Belonging ‘in Australia. *The Australian Journal of Anthropology*, 16(3), 306–320.

Tucker, M. E., ve Berthrong, J. (1998). Confucianism and ecology. *Harvard University*.

Tutua-Nathan, T. (1992). Maori tribal rights to ownership and control: The geothermal resource in New Zealand. *Applied Geography*, 12(2), 192–198.

Weber, M., ve Kalberg, S. (2013). *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. Routledge.

Williams, R. (1980). *Problems in materialism and culture: Selected essays*. Verso.

Wilson, A. (1991). *The culture of nature: North American landscape from Disney to the Exxon Valdez*. Between the lines.